

ANARŞİZM
Teoriden Pratiğe

Daniel Guérin

Fransız anarşist komünist yazar Daniel Guérin 1904 yılında Paris'te doğmuş ve yaşamını yitirdiği 1988 yılına kadar İspanya Devrimi'nden Paris' Mayıs 68 kalkışmasına mücadele içerisinde yer almıştır. 1970 tarihli "Anarşizm: Teoriden Pratiğe" isimli bu kitabının yanı sıra "Tanrı Yok Efendi Yok: Anarşizmin Antolojisi" ile Türkçeye de çevrilen "Faşizm ve Büyük Sermaye" ve "Kahverengi Veba" isimli kitapları bulunmaktadır

Daniel Guérin'in 1970 tarihli "Anarşizm: Teoriden Pratiğe" isimli kitabı Anarşist Bakış tarafından çevrilmiştir. Tasarım Yeryüzü Postası tarafından yapılmıştır.

İçindekiler

Önsöz

1. Bölüm: Anarşizmin Temel Fikirleri
- Sözcükler Meselesi
- İçgüdüsel İsyan
- Devlet Dehşeti
- Anarşistlerin Gözünden Devlette Yanlış Olan Nedir?
- Burjuva Demokrasisine Karşı Düşmanlık
- Otoriter Sosyalizm Eleştirisi
- Esin Kaynakları: Birey
- Esin Kaynakları: Kitleler

2. Bölüm: Yeni Bir Toplum Arayışında
- Anarşizm Ütopist Değildir
- Örgütlenme Gereksinimi
- Kendinden Yönetim
- Değişimin Esasları
- Rekabet
- Merkezileşme ve Planlama
- Bütüncül Bir Toplumsallaştırma mı?
- Sendikalar
- Komünler
- Tartışmalı "Devlet" Terimi
- Kamusal Hizmetler Nasıl İdare Edilmeli
- Federalizm
- Enternasyonalizm
- Sömürgelikten Kurtulma

3. Bölüm: Devrimci Uygulamada Anarşizm

a.1880-1914
- Anarşizm İşçi Sınıfı Hareketinden Tecrit Edilir
- Sosyal Demokratların Anarşizmi Mahkum Etmesi
- Sendikalarda Anarşistler

b. Rus Devriminde Anarşizm
- Liberter Bir Devrim
- Otoriter Bir Devrim
- Anarşistlerin Rolü
- Mahnovçina
- Kronştad
- Yaşayan ve Ölü Anarşizm

c. İtalyan Fabrika Konseylerinde Anarşizm

d. İspanyol Devriminde Anarşizm
- Sovyet Serabı
- İspanya'da Anarşist Gelenek
- Teori
- "A-Politik" Devrim
- Hükümette Anarşistler
- Tarımda Kendinden Yönetim
- Endüstride Kendinden Yönetim
- Zayıflamış Kendinden Yönetim

Sonuç Kabilinden

-

ÖNSÖZ

Son zamanlarda anarşizme duyulan ilgi yeniden canlanıyor. Kitaplara, broşürlere ve antolojilere konu oluyor. Bu edebi çabanın gerçekten de pek etkili olup olmadığı şüphelidir. Anarşizmin ana çizgilerini takip etmek zordur. Usta yazarları görüşlerini nadiren sistemli çalışmalarda özlü bir şekilde ifade etmişlerdir. Bazen bunu yapmaya çalışmışlarsa da, fikirlerinin ancak dağınık kırıntılarının görülebileceği, propaganda ve halka yayma amaçlı broşürlerde olmuştur bu. Üstelik hem anarşizmin birçok çeşidi, hem de her büyük liberterlerin düşüncelerinde büyük bir çeşitlilik bulunmaktadır.

Otoritenin reddedilmesi ve bireysel yargının önceliğine vurgu yapılması, liberterler açısından "dogmacılık karşıtı inancı açıkça dile getirmeyi" doğallaştırır. Proudhon, "yeni bir dinin liderleri olmayalım" diye yazıyordu Marks'a; "bu, mantığın ve aklın dini olsa bile". Dolayısıyla, birbirlerine rakip kiliselerin, müminlerine birtakım inançları dayatmaya çalıştığı otoriter sosyalistlerle[01] karşılaştırıldığında liberterlerin görüşleri çok daha çeşitlidir, çok daha akışkandır ve anlaşılması daha zordur.

Terörist Emile Henry, giyotine gönderilmesinden hemen önce, idam edilmeyi beklerken hapishane müdürüne yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Anarşinin, sorgulanması ve tartışılması söz konusu bile olamayacak, dindar Müslümanların Kuran'a yaptıkları gibi taraftarlarınca kutsal sayılan bir dogma, bir öğreti olduğuna sakın inanmayın. Hayır! Talep ettiğimiz mutlak özgürlük, düzenleme ve kodlamanın çizdiği dar çerçevenin dışına çıkardığı düşüncemizi sürekli geliştirir ve önünde yeni ufuklar açar. Bizler 'müminler' değiliz!" Mahkûmumuz sözlerine dönemin Fransız Marksistlerinin savundukları "körü körüne inanma" anlayışını reddederek devam eder: "Onlar, Guesde[02] inanmaları gerektiğini söylediği için bir şeye inanıyorlar; ellerinde bir ilmihal var ve bu ilmihalin herhangi bir hükmünü sorgulamak, kutsala saygısızlık olur".

Anarşist düşüncenin çeşitliliğine ve zenginliğine karşın, sıklıkla yanlış soruları merkeze alan çelişkilere ve öğretisel anlaşmazlıklara karşın, anarşizm oldukça türdeş [homojen] bir fikirler bütünü sunar. Stirner'in (1806-1856) bireyci anarşizmi ile toplumsal anarşizm arasında ilk bakışta muazzam bir farklılık varmış gibi gözükebilir. Ancak, meseleye daha yakından bakıldığında, eksiksiz bir özgürlüğün taraftarları ile toplumsal örgütlenmenin taraftarları, kendi düşündükleri kadar ya da başkalarının ilk

bakışta düşündükleri kadar birbirlerinden uzak gözükmezler. Anarşist sociétaire[03] de bir bireycidir ve bireyci anaşist de, kendini açıkça ifade etmekten çekinen bir sociéraire yaklaşımı taraftarı olabilir pekâlâ.

Toplumsal anarşizmin görece bütünlük içinde olması, biri diğerinin çömezi ve takipçisi olan iki usta tarafından tek bir dönemde geliştirilmiş olması gerçeğinden kaynaklanır: Fransız Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865) ve Rus sürgünü Mikhail Bakunin (1814-1876). Bakunin, anarşizmi, "adamakıllı geliştirilmiş ve nihai sonucuna vardırılmış Proudhonculuk" diye tanımlıyordu. Bu anarşizm türü kendisine kolektivist [ortaklaşmacı] diyordu.

Ancak bu düşüncenin halefleri kolektivist terimini reddederek kendilerinin komünist (elbette "liberter komünist") olduklarını ilan ettiler. Bunlardan birisi olan Rus sürgünü Peter Kropotkin (1842-1921), öğretiyi daha katı ütopyacı ve iyimser bir yöne büktü, ancak "bilimsel" yaklaşımı zayıf yönlerini yine de gizleyemedi. Öte yandan, İtalyan Errico Malatesta (1853-1932), her ne kadar uzlaşmaz ve sıklıkla berrak polemikleriyle anarşist düşünceyi zenginleştirse de, cüretkâr ve kimi zaman çocuksu bir eylemciliğe [aktivizm] yöneldi. Daha sonra, Rus Devrimi deneyimi anarşist çalışmaların en dikkat çekicilerinden birisini ortaya çıkardı: Voline (1882-1945).[04]

19. yüzyılın sonunda yaşanan anarşist terörizm, çarpıcı ve sistemli olmayan özelliklerin yanı sıra sokaktaki insanın zevkine hitap eden bir kan kokusu taşıyordu. O dönemde, saygı uyandıran bireysel enerji ile cesaretin uygulamaya geçirildiği bir okuldu ve halkın dikkatini toplumsal adaletsizlere çekmeyi başarmıştı; ancak bugün bakıldığında, anarşizmin tarihindeki geçici ve verimsiz bir sapma gibi gözüküyor. Modası geçmiş görünüyor. Dikkatimizi Ravachol'un "kazan"ına[04a] odaklamamız, sınırları belli bir kavram olan toplumsal yeniden örgütlenmenin temel niteliklerini göz ardı etmek ya da hafife almak olur. Bu kavramı gerektiği gibi incelediğimizde, karşı çıkanların iddia ettiklerinin aksine yıkıcı olmayıp son derece yapıcı bir kavram olduğu görülür. Bu çalışmada, anarşizmin bu yapıcı yönünü okurlara sunuyoruz. Ne hakla ve hangi temelde diye sorulabilir. Çünkü incelenen malzeme eski bir şey olmayıp yaşamla ilgilidir; çünkü her zamankinden daha keskinleşmiş sorunları ortaya koymaktadır. Öyle gözüküyor ki liberter düşünürler, zamanımı-

zın ihtiyaçlarını önemli ölçüde önceden tahmin etmişlerdi.

Bu küçük kitap, bugüne kadar yayınlanan anarşist tarih ve bibliyografya eserlerini tekrarlama amacı taşımıyor. Bu eserlerin yazarları, esasen hiçbir ismi atlamamakla ilgilenen ve yüzeysel benzerliklerin cazibesine kapılmış bilim insanlarıydılar; anarşizmin öncelleri diye birçok isim ortaya attılar. Bir dâhi ile onun önemsiz görülebilecek takipçisine neredeyse eşit ağırlık verdiler; fikirleri derinlemesine incelemek yerine bibliyografik ayrıntıların içine gömüldüler. Bir sürü malumat veren hacimli kitapları okurda dağınıklık, neredeyse tutarsızlık duygusu uyandırarak, onları anarşizmin gerçekte ne anlama geldiği sorusuyla baş başa bırakır. Ben biraz farklı bir yaklaşım denedim. Liberter düşünce ustalarının yaşam hikâyelerinin bilindiğini varsayıyorum. Her halükârda, yaşam hikâyelerini bilmemizin, bazı yazarların tasavvur ettiğinin aksine amacımıza fazla bir katkısı olmayacaktır. Bu ustaların çoğu bütün yaşamları boyunca anarşist değildi ve eserlerinin hepsi göz önüne alındığında, anarşizmle hiçbir ilgisi olmayan kısımlara rastlanır.

Bir örnek verelim: Proudhon'un düşüncesi, yaşamının ikinci bölümünde muhafazakâr bir yol izlemişti. Gereksiz sözlerle dolu devasa eseri De la Justice dans la Revolution et dans l'Eglise-'de (1858), esasen din sorunuyla ilgileniyordu ve ulaştığı sonuç liberter olmaktan son derece uzaktı. Sonunda, tutkulu bir dinerkçilik [dinin ve din adamlarının toplumsal yaşama hâkim olması –çev.] karşıtı olmasına rağmen, kendi yorumlarına tabi olmak kaydıyla Katolikliğin tüm kategorilerini kabul ediyor, insanların öğretim ve ahlaki eğitim almasında Hıristiyan simgeciliğinden [sembolizm] yararlanılacağını ilan ediyor ve son sözlerinde neredeyse dua okumanın eşiğindeymiş gibi gözüküyordu. Anısına duyduğumuz saygıdan ötürü "savaşı saygıyla selamlaması"ndan, kadınları küçük düşürücü eleştirilerinden ya da ırkçılık hevesinden kısaca bahsetmekle yetiniyoruz.

Bakunin için tam tersi söz konusuydu. Devrimci bir tertipçi olarak başlayan eylemcilik yaşamının fırtınalı geçen ilk yıllarının anarşizmle ilgisi yoktu. Kendisinin de rol aldığı 1864 Polonya ayaklanmasının başarısız olmasından sonra liberter fikirleri benimsedi. Bu ilk döneme ait yazılarının anarşist antolojilerde yeri yoktur. Kropotkin'e gelince, günümüzde SSCB'de milli coğrafya çalışmalarında parlak bir ışık kaynağı olarak övgüyle bahsedilen

bilimsel çalışmalarının, aynen I. Dünya Savaşı sırasında benimsediği savaş yanlısı tutumu gibi anarşizmle ilgisi yoktur.

Tarihsel ve kronolojik bir sıralama yerine bu çalışmada sıra dışı bir yöntem benimsedim: Okurlara sırasıyla kişileri değil, anarşizmin ana yapıcı temalarını sunacağım. Kapitalizm eleştirisi, ateizm, militarizm karşıtlığı, özgür aşk gibi özellikle liberter olmayan unsurları bilerek kitaba dahil etmedim. İkinci el, dolayısıyla kanıtlarla desteklenmeden sunulduğu için özünden kopmuş yorumlar yerine mümkün olduğunca doğrudan alıntılar yapmaya özen gösterdim. Böylece okurlar, ustaların fikirlerine ilk kaleme alındıkları hâliyle, tüm sıcaklığıyla ve canlılığıyla ulaşabilecekler.

İkinci olarak, öğreti farklı bir açıdan inceleniyor: Olaylarla sınandığı büyük dönemlerde ele alınıyor –1917 Rus Devrimi, 1918'den sonra İtalya, 1936 İspanya Devrimi. Son bölüm, anarşizmin şüphesiz en özgün yaratımını ele alıyor: Yugoslavya ile Arnavutluk'da (kim bilir belki yakında SSCB'de de) günümüz gerçekliğinin boyunduruğunda geliştirildiği hâliyle işçilerin özyönetimi.

Okurlar, bu küçük kitabın başından sonuna kadar biri otoriter diğeri liberter olan iki sosyalizm anlayışının karşılaştırıldığını, kimi zaman birbiriyle ilişkilendirildiğini görecekler. Çözümlememizin sonuna geldiğimizde, okurun bunlardan hangisinin geleceğin anlayışı olacağı sorusunu kendisine soracağını umut ediyoruz.

Dipnotlar:

1 Otoriter, liberter anarşistlerin, kendilerinden daha az liberter olduklarını, dolayısıyla da otorite taraftarı olduklarını düşündükleri sosyalistler için kullandıkları bir sıfattı.

2 Jules Guesde (1845-1922), 1879'da Fransız işçi hareketini Marksist fikirlerle tanıştırmıştı. (Fransızcadan çevirenin notu)

3 Sociétaire terimi, bireyciliği reddeden ve toplumla bütünleşmeyi amaçlayan bir anarşizm biçimi tanımlamak için kullanılır. (Fransızcadan çevirenin notu)

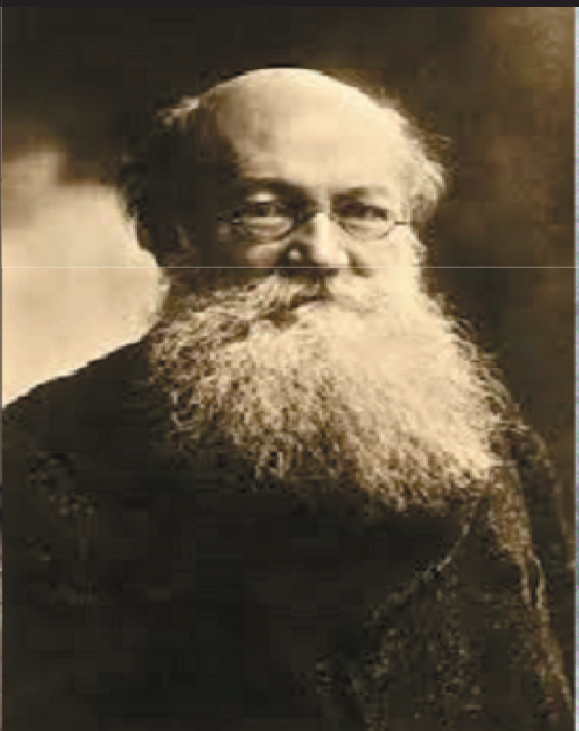
4 "Voline", La Revolution Inconnue: 1917-1921 (üçüncü cildi İngilizcede The Unknown Revolution (1955) adıyla biliniyor) adlı eserin yazarı olan V. M. Eichenbaum'un takma adıdır. Bir başka kısmı çeviri 1917: The Russian Revolution Betrayed (1954). (Fransızcadan çevirenin notu)

4a Çok sayıda şiddetli terör eylemi gerçekleştiren ve sonunda idam edilen Fransız teröristi Francois-Claudius Koenigstein'ın (1859-1892) takma adı. (Fransızcadan çevirenin notu)

1. Bölüm: Anarşizmin Temel Fikirleri

Sözcükler Meselesi

Anarşi kelimesi yeryüzü kadar eski bir sözcüktür. İki eski Yunan sözcüğünden türetilmiştir; av (an), apxn (arkhe), ve yetkenin [otoritenin] veya hükümetin yokluğu gibi bir şeyi ifade eder. Ancak binyıldır insanın bunlardan birinden veya diğerinden vazgeçemeyeceği varsayımı kabul edilmektedir; ve [bu nedenle] anarşi kötüleyici bir anlamda düzensizliğin, kaosun ve örgütsüzlüğün eşanlamlısı olarak anlaşılmıştır.

Pierre-Joseph Proudhon nükteli [çarpıcı] sözleriyle ("mülkiyet hırsızlıktır" gibi) ünlüydü ve anarşi sözcüğünü kullanmaya başlamıştı. Adeta amacı mümkün olduğunca şok etmekmişçesine, 1840'da "Philistine" ile aşağıdaki şu konuşmaya yapmıştı.

"Sen cumhuriyetçisin".
"Cumhuriyetçi, evet; ama bunun hiçbir anlamı yok. Cumhur iyet [Res publica] bir 'Devlet'tir. Krallar da cumhuriyetçidirler".
"Peki öyleyse. Demokrat mısın?"
"Hayır".
"Ne! Belki de monarşistsin?"
"Hayır".
"O zaman anayasalcı mı?"
"Tanrı korusun".
"O zaman aristokratsın?"
"Hiç de değil!"
"Karma bir hükümet biçimi mi istiyorsun?"
"Daha da azını".
"Peki öyleyse sen nesin?"
"Anarşist".

[Proudhon] muhalif yığınların kokusundan kurtulmak için, bazen anarşi [sözcüğünün] okunuşunda (an-archy) indirim yapmıştır. [Proudhon] bu kelimeyi ile düzensizlikten başka hiçbir şey anlamamaktadır. Görünüşe aldanmadan, göreceğimiz üzere [denilebilir ki Proudhon] yıkıcı olmaktan ziyade yapıcı olmuştur. Hükümeti düzensizlikten sorumlu tutarak, yanlızca hükümetsiz bir toplumun doğal düzeni oluşturabileceğine ve toplumsal harmoniyi [uyumu] tekrar inşa edebileceğine inanıyordu. Dilin [bu sözcüğün içerdiği anlamı ifade eden] başka bir terim sağlayamadığını belirterek, katı etimolojik anlamındaki o eski anarşi kelimesini yeniden kullanmayı tercih etti. Polemiklerin ateşi

içindeyken inatla ve çelişkili bir şekilde anarşi kelimesini düzensizlik [anlamındaki] kötüleyici şeklinde kullandığı da olmuştur; böylece karışıklığı daha fazla karmaşaya dönüştürmüştür. Taraftarı Bakunin bu hususta onu takip etmiştir.

Proudhon ve Bakunin, sözcüğün bu iki zıt anlamı ile ortaya çıkan zihin karışıklığıyla oynayarak bedhah [ing. malicious, kötü niyetli] bir zevk edinmekle bunu daha da ileri götürmüşlerdir: onlara göre anarşi hem muazzam bir düzensizlik, toplumun tam bir organizasyonluğu demektir; hem de bunun ötesinde devasa bir devrimci değişim, özgürlük ve dayanışmaya dayanan yeni, istikrarlı ve rasyonel bir düzenin inşa edilmesi demektir.

Anarşi'nin bu iki babasının yakın takipçileri; henüz daha başlamamış olana olumsuz anlam yükleyecek, pek söyleyecek bir şeyi olmayanlar için rahatsızlık verici olabilecek belirsizliklere savuracak, sözcüğün acınacak bir şekilde elastik olarak kullanılmasından kaçınmışlardır. Hatta kısa kariyerinin sonuna doğru artık oldukça dikkatli hale gelen Proudhon bile kendisini "federalist" olarak adlandırmaktan oldukça memnundur. Küçük-burjuva [kökenli] takipçileri mutuellisme'yi [karşılıkçılık] anarchisme'ye tercih ederken, sosyalist çizgi ise collectivisme'yi [kolektivizm] kabullendi ve kısa zaman içinde ise bunun yerini communisme [komünizm sözcüğü] aldı. Yüzyılın sonunda Fransa'da Sebastian Faure, Joseph Dejacque tarafından 1858'de ortaya atılan bir sözcüğü alarak, bunu dergisinin ismi yaptı; Le Libertaire. Bugün "anarşist" ve "liberter" terimleri birbirinin yerine kullanılır hale gelmiştir.

Bu terimlerin çoğu büyük bir dezavantaja [mahzura] sahiptirler: tanımladıklarını zannettikleri doktrinlerin temel niteliklerini ifade etmekte başarısız olmaktadırlar. Anarşizm gerçekten de sosyalizmin eş anlamlısıdır. Anarşist aslında amacı insanın insan tarafından sömürüsünü ortadan kaldırmak olan bir sosyalisttir. Anarşizm sosyalist düşün akımlarından sadece birisidir; ana bileşenlerinin özgürlük için ilgi ve Devletin yıkılması için acele etme olduğu bir akım. Chicago şehitlerinden [5] birisi olan Adolf Fischer, "her anarşist sosyalisttir, ama her sosyalistin anarşist olması gerekmez" diyordu.

Bazı anarşistler kendilerini en iyi ve en mantıksal sosyalistler olarak görürler; ama aynı zamanda da teröristlere yapıştırılmış olan bir markayı kabul ederler veya [bu] diğerlerinin kendi

boyunlarına asılıp kalmalarına izin verirler. Bu sıklıkla onların hatalı bir şekilde sosyalist aile içinde "yabancı bir vücut" olarak değerlendirilmelerine neden olmuştur, ve –genellikle oldukça anlamsız olan– bir dizi yanlış anlamalara ve sözlü çarpışmalara yol açmıştır. Bazı çağdaş anarşistler daha açık bir terim kullanarak bu yanlış anlamayı ortadan kaldırmaya çalışıyorlar: onlar kendilerini liberter sosyalizm veya komünizm ile tanımlıyorlar.

İçgüdüsel İsyan

Anarşizm en başta bir içgüdüsel [ing. visceral, içten gelen] devrim olarak tanımlanabilir. Anarşist her şeyden önce isyan halindeki insandır. [Cümle anlaşılmıyor (Anarşist Bakış)]. Max Stirner, anarşistin kendisini tüm kutsal şeylerden özgürleştirmesi gerektiğini ve engin bir takdisiyetten arınma [ing. deconsecration] süreci yürütmesi gerektiğini belirtir. Bu "akıl serserileri", bu "kötü şahsiyetler", "binlercesinin cezalarının ertelenmesini [ing. respite] ve teselli bulmasını sağlayan şeyleri dokunulmaz gerçekler gibi ele almayı reddederek, bunun yerine onların küstah eleştiri fantezilerini kısıtlamadan kapılmak için geleneğin [oluşturduğu] barikatların üzerinden geçip giderler." [6]

Proudhon, "daima savaşılması, susturulması ve zincirle bağlanması gereken birer canavar olan; bir fil veya gergadan gibi tuzağa düşürülerek güdülmesi veya kıtlıkla gözü yıldırılması, ve kolonileştirme ve savaşla kanı akıtılması gereken"; tüm "resmi şahsiyetleri" –[yani] filozofları, rahipleri, yargıçları, akademisyenleri, gazetecileri, parlamenterler, vb.– reddeder. Elisee Reclus [7] toplumun bu besili [ing. well-heeled] insanları bulundurmaya neden değer gördüğünü şöyle açıklıyor: "Zenginler ve yoksullar, yönetenler ve kullar, efendiler ve hizmetkarlar, savaş emrini verecek Sezarlar ve gidip ölecek gladyatörler olduğu için; sağgörülü olanların zenginlerin ve efendilerin safında yer alması ve kendilerini imparatorun sarayına adamaları" yeterlidir.

Devamlı isyan halinde bulunması, anarşisti konformist olmayanlara ve yasadışı kişilere karşı sempati [duyan bir kişi] yapar, mahkumun ve toplumdan dışlanmış bir kimsenin davasını sahiplenmesine yol açar. Bakunin, Marks ve Engels'in lümpenproletaryadan, [yani] "paçavralar içindeki proletaryadan" haksız bir şekilde bahsettiğini düşünür. "Çünkü geleceğin toplumsal devriminin ruhu ve gücü, burjuvalaşan işçi sınıfı katmanlarında değil, yanlızca ve yanlızca onlarda [lümpenproletaryada] bulunmaktadır".

Anarşistin reddetmeyeceği hararetli açıklamalar, toplumsal protestonun güçlü bir [şekilde] vücuda gelmesi olan –yarı isyankar, yarı suçlu– Vautrin karakteri aracılığıyla Balzac tarafından dile getirilmiştir.

Devlet Dehşeti

Anarşist, Devleti insanoğlunu çağlar boyunca körleştiren en ölümcül önyargılardan birisi olarak değerlendirir. Stirner onu [bireyi] "ezelden beri ... Devlet tarafından ele geçirilmiş" olarak suçlamaktadır.

Proudhon, "özgür ve rasyonel bir varlığın ilk görevinin müzelere ve kütüphanelere başvurmak olduğu şeklindeki zihinsel fantaziye" karşı özellikle hiddetliydi; ve "bu zihinsel eğilimin devam ettirilmesini ve onun yenilmez gözükmesini sağlayan cazibeyi" [oluşturan] mekanizmayı açıkça ortaya koymuştu: "hükümet, kendisini insanların zihninde daima adaletin doğal bir organı ve zayıf olanın koruyucusu olarak göstermiştir". "Kutsal ayinlerde kilise görevlilerinin yerlere kadar eğilmesi gibi gücün [erkin] önünde yerlere eğilen" müptela otoriterlerle dalga geçiyor, ve bakışlarını "adeta kuzey yıldızıymışçasına hiç durmaksızın otoriteye doğru" çeviren "tüm tarafları istisnasız" kınıyordu. "Yetkeye [duyulan] güvenin ve siyasi tanrısallaştırmanın yerini alacak yetkeyi reddetmenin" gerçekleşeceği günü özlemle bekliyordu.

Kropotkin, "hükümetin işlemesi sona erdirilir erdirilmez tamamen faydasız hale gelecek yabaniler güruhuna ait insanlar olarak nitelendirdiği" burjuvaziyi alaya alıyordu. Malatesta, otoriterlerin bilinçlerinin altında yer edinmiş özgürlük korkusunu ortaya çıkarırken, psikoanalizin habercisi oluyordu.

Anarşistlerin Gözünden Devlette yanlış olan nedir?

Stirner bunu şöyle açıklıyor: "Biz iki düşmanız, Devlet ve Ben". "Her Devlet bir tiranlıktır; ister tek bir adamın, isterse bir grubun tiranlığı olsun". Her Devlet mecburen şimdi totaliter dediğimiz şeydir: "Devletin her zaman tek bir amacı vardır: bireyi sınırlamak, kontrol etmek, ona hakim olmak ve onu genel amaca tabi kılmak … Sansürü, denetimi ve polisiyle; Devlet tüm serbest faaliyetlere engel olmaya çalışır ve bu baskıyı da kendi görevi olarak algılar, çünkü bu kendini koruma içgüdüsünün bir gereğidir". "Devlet, kendisininki ile aynı olmadıkça … benim kendi düşüncelerimi tam anlamı ile kullanmama ve onları başka insanlara iletmeme izin vermez … Aksi [her] durumda da beni susturur".

Proudhon da aynı doğrultuda yazıyordu: "İnsanın insan tarafından yönetilmesi hizmetkarlıktır". "Beni yönetmek üzere kim elini bana uzatırsa, o bir gaspçıdır, o bir tirandır. Ben onu düşmanım olarak ilan ederim". [Proudhon], Moliere veya Beaumarchais'e eş değer bir tirada başlar:

"Yönetilmek demek, izlenmek, tahkik edilmek, casusluğa maruz kalmak, yönlendirilmek, kanuna tabi kılınmak, içeri tıkılmak, fikir aşılanmak [ing. indoctrinate], vaaza çekilmek, kontrol edilmek, değeri saptanmak, değerlendirilmek, sansüre uğratılmak, emir altında tutulmak; ne hakkı, ne irfanı [ing. wisdom], ne de erdemi [ing. virtue] olmayan yaratıklar [olmak] demektir … Yönetilmek demek, birinin [bir kimsenin] her hareketinin, her operasyonunun veya her işleminin dikkate alınması, kaydedilmesi, istatistiklere geçirilmesi, vergi altına alınması, mühürlenmesi, fiyatlanması, değerinin biçimlenmesi, patent verilmesi, lisans verilmesi, yetki verilmesi, tavsiye edilmesi, tembih edilmesi, engellenmesi, reforme edilmesi, doğru saptanması, düzeltilmesi demektir. Hükümet, haraca bağlanmaya, eğitilmeye, soyulmaya, sömürülmeye, tekel altına alınmaya, gaspa uğramaya, baskı altına alınmaya, şaşırtılmaya, soyulmaya maruz kalmak demektir; [ve bunların] tümü de kamu hizmeti ve genel fayda adına [yapılır]. Ve [daha] sonra ilk direniş belirtisiyle veya şikayet ifade eden ilk sözcükle [beraber]; [insan] baskı altına alınmaya, cezaya çarptırılmaya, küçümsenmeye, sinirlendirilmeye, takibata

uğramaya, itilip kakılmaya, dövülmeye, kazığa oturtulmaya, hapse atılmaya, vurulmaya, makinalı tüfek ile taranmaya, yargılanmaya, mahkum edilmeye, sürgün edilmeye, kurban edilmeye, satılmaya, ihanete uğramaya; ve bunların hepsinin üstünü örtecek şekilde de alaya alınmaya, dalga geçilmeye, sövülüp sayılmaya ve onuru kırılmaya başlanır. İşte hükümet; işte onun adaleti ve işte onun ahlağı! … Oh insan kişiliği! Altmış yüzyıldır bu boyunduruğun önünde diz çöken, nasıl olur da sen olursun?"

Bakunin Devleti, "insanların hayatlarını yiyip bitiren bir soyutlama", "bir ülkenin tüm canlı güçlerinin ve gerçek gayelerinin kendilerinin bu soyutlama adına gömülmelerine cömertçe ve mutlulukla izin verdikleri engin bir mezarlık" olarak görür.

Malatesta'ya göre, "bir enerji ortaya çıkarmasını bırakın, yöntemleri ile hükümet devasa bir potansiyeli israf eder, felç eder ve yok eder". Devlet'in gücü ve bürokrasisi genişledikçe, tehlike daha da aşırı bir şekilde büyür. Proudhon yirminci yüzyılın en büyük şeytanını önceden gördü: "Fonctionnairisme (devlet görevlilerinin yasal idaresi) … devlet komünizmine, tüm yerel ve bireysel yaşamın yönetsel aygıtça emilmesine ve tüm özgür düşüncenin imha edilmesine yol açar. Herkes gücün kanatları altında bir sığınak bulmak, birlikte [orada] yaşamak ister". Bunu sona erdirmenin tam zamanıdır: "Merkezileşme giderek güçlendi … öyle bir hale geldi ki … artık toplum ve hükümet birarada var olamaz". "Hiyerarşinin en tepesinden en altına kadar Devlet'in içinde; reforme edilmesi gereken suistimallerin, bastılması gereken parazitlik biçimlerinin veya yıkılması gereken tiranlık araçlarının olmadığı hiçbir şey yoktur. Ve siz bize Devlet'i korumaktan ve Devlet'in gücünü çoğaltmaktan bahsediyorsunuz! Uzak durun bizden –siz devrimci değilsiniz!"

Bakunin de aynı derecede açık ve acılı bir artan totaliter Devlet bakışına sahipti. O, "devasa bütçelere, devamlı ordulara ve müthiş bir bürokrasiye dayanan", ve "sınırsız, ezici ve tehditkar bir gerçek" haline gelebilmek için, "modern merkezileşmenin kendilerine sağladığı tüm korkunç faaliyet araçlarıyla" donaltılmış [olan] dünya karşı-devriminin güçlerini görmüştü.

Burjuva Demokrasisine Karşı Düşmanlık

Anarşist burjuva demokrasisi yanılsamasını, bir otoriter sosyalistten daha keskin bir şekilde suçlar. "Ulusu" kutsallaştıran burjuva demokratik Devlet, Stirner için eski mutlakçı Devlet'ten hiç de daha az korkutucu değildir. "Monark [kral] … bu yenisine, [yani] 'hakim ulus'a göre çok daha yoksul bir adamdı. Biz liberalizm'de, sadece tarihsel Kendi'yi [ing. Self] aşağılamanın bir devamını görmekteyiz". "Elbette zaman içinde pekçok imtiyazlar ortadan kaldırıldı; ama hiç de benim Kendi'mi güçlendirmek için değil …. yanlızca Devlet'in faydası için [ortadan kaldırıldı]".

Proudhon'un görüşüne göre, "demokrasi anayasal tiranlıktan başka bir şey değildir". İnsanlar atalarımızın bir "hile"si ile hakim [ing. sovereign, bağımsız, özerk] olarak ilan edilmişlerdir. Gerçekte ise, [söz konusu olan] azameti ve ihtişamı olmadan yanlızca hakim ünvanına sahip olan maymun krallığıdır. Halk hakimdir ama yönetmez; ve periyodik evrensel oy kullanma egzersizi aracılığıyla hakimiyetini devreder –güçlerini her üç ya da beş yılda bir yenisine vermek üzere. Hükümranlıklar taçlarından edildiler, ama kraliyet ayrıcalıkları dokunulmadan bırakıldı. Oy pusulası, eğitimi bilerek ihmal edilen insanların elinde, sadece ve sadece endüstrinin, ticaretin ve mülkiyetin birleşik [ittifak oluşturmuş] baronlarının işini yarayacak kurnazca bir hiledir.

Halkın hakimiyeti kuramının bizzat kendisi, kendisinin olumsuzlanması [ing. negation, yadsımasını] içermektedir. Eğer tüm halk gerçekten de hakimse, o zaman ne hükümet ne de yönetilenler olacaktır; hakimiyet hiçbir şey ifade etmeyecektir; Devlet'in hiçbir varoluş sebebi [raison d'etre] kalmayacak, toplumla bir olacak ve bir sınai [endüstriyel] organizasyona indirgenecektir.

Bakunin "temsili hükümetlerin, halk için bir güvence olmanın çok uzağında [olduğunu, ve] aksine halka karşı olan yönetsel bir aristokrasiyi meydana getirdiğini ve [bunun] varlığının devamlılığını koruduğunu" görmüştür. "Evrensel oy hakkı bir el çabukluğu, bir [tuzak] yemi, bir güvenlik sübapıdır [valf]. Popüler [halka ait, halka ilişkili] adı altında [Devlet'i] kamufle etmeye yarayan, halkı baskı altına almanın ve perişan etmenin mükem-

mel bir yolu [olan]; polise, bankalara ve orduya dayanan gerçekten de despotik bir Devlet gücünü [erkini]" maskenin ardına gizleyen bir şeydir.

Anarşist oy pusulası ile kurtuluş olacağına inanmaz. "Siyasal bir devrim aracılığıyla gerçekleşmesi halinde, toplumsal devrimin ciddi feragatlar [ing. concession] gerektirdiğini" düşünen Proudhon, oy kullanmayı reddeden [ing. abstentionist] birisiydi –en azından teoride. Oy kullanmak bir çelişki, bir zayıflık göstergesi ve çürümüş rejimle suç ortaklığı yapmak demek olacaktı: "Parlamentoyu yasal savaş alanı olarak kullanarak –ama onun dışında kalarak– tüm eski partilerin tüm hepsine karşı savaşmalıyız". "Evrensel oy kullanma hakkı bir karşı devrimdir", ve kendini bir sınıf olarak şekillendirmek için proletarya öncelikle burjuva demokrasisinden "kopmalıdır".

Ancak, militan Proudhon bu ilkesel pozisyondan sıkça sapmıştır. Haziran 1848'de parlamentoya seçilmesine izin verdi, ve kısa bir süre için parlamenter zamka yapışıp kaldı. İki olayda, yani 1848 kısmi seçimleri ve aynı yılın 10 Aralığındaki başkanlık seçimleri sırasında, aşırı Sol'un sözcüsü olan Raspail'in adaylığını destekledi. Hatta o kadar ileri gitti ki, çırak diktatör Louis Napoleon'a karşı Paris proletaryasının katili General Cavaignac'ı tercih ettiğini belirterek; "daha az şeytani" olan taktiği ile kendisinin körleşmesine olanak tanıdı. Çok daha sonraları, 1863 ve 1864'de oy pusulalarının boş atılması tavsiyesine geri döndü; ama emperyal diktatörlüğe karşı [olduğunu] göstermek üzere, evrensel oy kullanmaya karşı çıkmayarak "demokratik ilkeyi tartışmasız en iyi" [olarak nitelendirerek] onu kutsadı.

Birinci Enternasyonal'de yer alan Bakunin ve taraftarları Marksistler tarafından kendilerine yapıştırılan "oy kullanmayı reddedenler" sıfatına karşı çıktılar. Onlara göre, oy sandıklarını boykot etme sadece taktiksel bir sorundu, yoksa tanrı kanunu falan değildi. Her ne kadar ekonomi alanındaki sınıf mücadelesine öncelik veriyorlardıysa da, "siyaseti" ihmal ettikleri [görüşüne] katılmıyorlardı. Onlar "siyaseti" değil, burjuva siyasetini reddediyorlardı. Toplumsal devrimden önce olmadıkça, siyasal bir devrimi kabullenmezlik etmediler. Sadece işçilerin hemen ve tam kurtuluşuna yönelmeyen hareketlerden uzak durdular. Onların çekindikleri ve kınadıkları [şey], radikal burjuva partileriyle 1848 benzeri muğlak seçim ittifakları, veya bugünkü ismi

ile “halk cepheleri” oluşturulmasıydı. Aynı zamanda, işçilerin parlamentoya seçilerek burjuva yaşam koşullarına uyum sağlamalarıyla, işçi olma [özelliklerini] kaybedeceklerinden ve Devlet adamına dönüşeceklerinden, burjuvalaşacaklarından, ve hatta belki de burjuvazinin kendisinden daha çok burjuvalaşacaklarından çekiniyorlardı.

Ancak evrensel oy kullanmaya karşı olan anarşist tutum mantıksal veya tutarlı olmanın çok uzağındadır. Bazıları oy pusulasını en son çare olarak değerlendirdiler. Diğer başkaları ise, daha tavizsiz bir şekilde bunun her durumda kullanılmasını melun [lanetli] olarak nitelendirdiler ve bunu bir kuramsal saflık sorunu yaptılar. Böylece, Mayıs 1924 seçimlerindeki Cartel des Gauches (Sol İttifak) sırasında Malatesta herhangi bir geri adım atmayı reddetti. [Malatesta] bazı durumlarda seçim neticelerinin “iyi” ya da “kötü” sonuçlarının olabileceğini ve bazı durumlarda neticenin anarşist oylara bağlı olabileceğini –özellikle zıt siyasi grupların güçlerinin oldukça dengede olduğu [zamanlarda]– kabul etti. “Ama hiç önemli değil! Seçim zaferinin doğrudan bir sonucu olarak en ufak bir ilerleme belirse bile, anarşistler oy kullanma merkezlerine koşuşturmamalıdırlar.” Ve şöyle bitiriyordu [cümlesini]: “Anarşistler daima kendilerini saf olarak korudular ve karşılaştırmasız bir şekilde devrimci taraf, geleceğin tarafı olarak kaldılar; çünkü onlar [daima] seçimlerin siren sesine [ing. siren, mitolojide güzel şarkılar söyleyerek denizcileri aldatan deniz perisi] direnebilmişlerdi”.

Anarşist doktrinin bu konudaki tutarsızlığı özellikle İspanya’da gözler önüne çıktı. 1930’da anarşistler, diktatör Primo de Rivera’yı devirmek için burjuva demokratları ile beraber ortak bir cepheye katıldılar. Takip eden yılda ise resmi olarak oy kullanmamalarına rağmen, pekçoğu yerel seçimlerde seçim merkezlerine giderek monarşinin devrilmesini sağladı. 1933 genel seçimlerinde ise [anarşistler] şiddetle oy kullanılmamasını tavsiye etmişler, ve bu da katı bir işçi-karşıtı Sağ’ın iki yıldan fazla bir süre için iktidara gelmesine yol açmıştır. Anarşistler oy kullanmamalarının gericilerin zaferine yol açması durumunda toplumsal devrimi başlatacaklarını önceden ilan etmişlerdi. Kısa zaman içinde de bunu yapmaya giriştiler, ama bu pekçok kayba malolan (ölümler, yaralanmalar ve tutuklamalar) boşa [yapılmış] bir çabaydı.

Sol partiler 1936'da Halk Cephesi altında biraraya gelince, merkezi anarko-sendikalist örgüt ne tavır alacağı konusunda oldukça baskı altında kalmıştı. En sonunda, isteksizce olsa da oy kullanılmayacağını açıkladı; ama kampanyası o kadar yumuşaktı ki, her halükarda seçimlere katılmaya kararlı kitleler tarafından işitilmeden kaldı. Oy kullanmaya giderek seçmen kitlesi Halk Cephesinin zaferini garantilemiş oldu (263 sol-kanat temsilciye karşı diğerlerinden 181 tane).

Burjuva demokrasisine karşı yıpratıcı saldırılarına rağmen, anarşistlerin bunun göreceli olarak ilerici olduğunu kabul ettiklerine dikkat edilmelidir. Hatta en taviz vermezi olan Stirner bile, dili sürçerek zaman zaman "ilerleme" kelimesini kullanmıştır. Proudhon [şunu] kabul ediyordu: "Halk monarşiden demokratik Devlet'e geçtiğinde, bir takım ilerlemeler kaydedilmiş olur". Ve Bakunin şöyle diyordu: "Bizim monarşinin lehine burjuva hükümetini eleştirmek istediğimiz … düşünülmemeli … En kusurlu cumhuriyet en aydınlanmış monarşiden bin kat daha iyidir … Demokratik sistem, kitleleri kamusal yaşam için [doğrultusunda] kademeli olarak eğitir". Bu Lenin'in "bazı anarşistlerin, tahakküm biçiminin proletarya için fark etmediğini" savundukları görüşünü geçersiz kılar. Bu yine Henri Arvon'un küçük kitabı L'Anarchisme'de ifade ettiği korkuyu; [yani] anarşistlerin demokrasiye muhalefetlerinin, karşı-devrimci muhalefet ile karıştırılması [korkusunu] da giderir.

Otoriter Sosyalizmin Eleştirisi

Anarşistler arasında otoriter sosyalizmi yaylım ateşine tutmak konusunda bir ortaklık vardır. Düşünceleri Marksist humanizm ile beslenmemiş ilkel ya da "kaba" komünistlere, veya bizzat Marks ve Engels olayında olduğu gibi otorite ve devleti anarşistler gibi ele almayan; [bu gibilerine karşı] şiddetli ve alaylı saldırılar yaptıkları zamanlarda bunlar henüz tam anlamıyla şekillenmemişlerdi.

Her ne kadar 19. yüzyılda sosyalist düşünce içinde otoriter eğilimler henüz embriyo halinde ve gelişmemiş olarak bulunuyorduysa da, zamanımızda artık bunlar tamamen olgunlaşmışlardır. Bu normal dışı fazlalıklar [ing. excrescence, vücutta varolan ur gibi fazlalıklar] karşısında, anarşist eleştiriler oldukça tarafsız, oldukça adil; ve bazen de adeta peygamber yüzüğünü takmış gibi gözükür.

Stirner şu şartı belirterek komünizmin önermelerinin pekçoğunu kabul etmiştir: komünist inancın ilanı toplumuzdaki kurbanların kurtuluşuna yönelik ilk adımdır; ama sadece komünizmin ötesine geçmekle, [toplumumuzdaki kurbanlar] "yabancılaşmaktan [ing. disalienated] tamamıyla kurtulabilirler" ve kendi bireyselliklerini tam anlamı ile geliştirebilirler.

Stirner'in saptadığı üzere, komünist bir sistemde bir işçi hala işçiler toplumunun kurallarına tabidir. İşi ona toplum tarafından yüklenmiştir, ve onun için [yapması gereken] bir görev niteliğindedir. Komünist Weitling [8] "kuvvetler [ing. faculties, yetenekler] ancak toplumsal harmoniyi aksatmadıkları ölçüde gelişebilirler" dememiş miydi? Stirner ise şöyle cevap vermişti: "İster bir tiranlığa, isterse Weitling'in 'toplumu'na 'sadık' olayım, aynı hak yoksunluklarından acı çekeceğim".

Stirner'e göre, bir komünist işçinin ardındaki [içindeki] insanı düşünmez. O en önemli konuya tepeden bakar: [yani] üretici olarak görevini tamamladıktan sonra insanın bir birey olarak keyfine bakmasına. Her şeyin ötesinde, Stirner komünist bir toplumda üretim araçlarının kolektif sahipliliğinin Devlet'e bugünkünden çok daha aşırı güçler vereceği tehlikesine değinmiştir.

"Komünizm tüm özel mülkiyeti tasfiye ederek, beni diğerlerine, [toplumun] geneline veya bütününe daha da bağımlı kılar; ve

Devlet'e saldırmasına rağmen, kendi Devlet'ini, benim özgürlüğümü felç edecek ve kendi mutlak otoritesini bana dayatacak bir durumu ortaya çıkarma eğilimindedir. Komünizm bireysel mülk sahiplerinden çektiğim yanlışlıklara karşı haklı bir şekilde öfkelidir, ama toptan toplumun ellerine vereceği güç aslında [bundan] daha da kötüdür".

Proudhon da keza, "bireyin kolektiviteye tam anlamı ile tabi olması ilkesinden hareketlenen yönetsel, otoriter, doktriner komünist sistemden" hiç hoşnut değildir. Komünistlerdeki Devlet fikri eski efendilerininkinin aynısıdır ve çok daha az liberaldir: "Düşmanın silahlarını ele geçiren bir ordu gibi, komünizm de mülkiyetin toplarını mülkiyet ordusuna karşı çevirir. Köle her zaman sahibini taklit eder". Ve Proudhon komünizme özgü olan politik sistemi şu ifadelerle tanımlar:

"Özlü [ing. compact] bir demokrasi –açıkça kitlelerin diktatörlüğüne dayanan; ama [bununla] kitlelerin ancak evrensel [boyutta] hizmetkarlık [etmelerini] garanti altına alabilecekleri kadar bir güce [erke] sahip olmaları [demek olan bir diktatörlük], mutlakiyetçilikten alınan şu eski reçeteye dayanır:

Gücün [erkin] bölünmezliği;

Her şeyi içeren merkeziyetçilik;

Yıkıcı olduğuna inanılan tüm bireysel, birleşik [anonim] veya yerel düşüncelerin sistematik bir şekilde ortadan kaldırılması;

Soruşturmacı [ing. inquisitorial, her şeyi denetleyen, gözetleyen] bir polis kuvveti".

Otoriter sosyalistler "yukarıdan bir devrim" çağrısında bulunurlar. Onlar "Devlet'in devrimden sonra da devam etmesi gerektiğine inanırlar. Onlar etki alanlarını daha da genişleterek Devlet'i, erki, otoriteyi ve hükümeti muhafaza ederler. Adeta şeylerin isimlerini değiştirmek onları dönüştürmeye yetecekmişçesine, … tüm yaptıkları başlıkları [ing. title, isimleri] değiştirmektir!" Ve Proudhon şunları söylerek [yazısını] bitirir: "Hükümet doğası itibari ile karşı-devrimcidir … Aziz Vincent de Paul'e güç verin, o da bir Guizot [9] veya Telleyrand'a dönüşecektir". Bakunin, otoriter sosyalizm[e yönelik] bu eleştirileri daha da ayrıntılandırır:

"Komünizmden tiksiniyorum, çünkü o özgürlüğün yadsınmasıdır ve ben özgürlüğü barındırmayan hiçbir şeyi insani olarak kabullenemem. Ben komünist değilim, çünkü ben Devlet'in

ortadan kaldırılmasını görmek isterken; komünizm, toplumdaki tüm güçleri bir yere yoğunlaştırır ve onları Devlet'in içine hapseder; [çünkü komünizm] kaçınılmaz bir şekilde mülkiyetin Devlet'in ellerinde merkezileşmesine yol açar. Ben, hep [insanları] ahlakileştirdiğini ve uygarlaştırdığını iddia ederken, aslında daima insanları kendisine tabi kılan, baskı altına alan, sömüren ve ahlaksızlaştıran devlet vesayetinin otoriter ilkesinin tamamen ortadan kaldırılmasını istiyorum. Ben, herhangi bir biçimdeki bir otorite [yetke] tarafından yukarıdan aşağı [doğru olacak] bir şekilde değil, [aksine] özgür birlikler aracılığıyla aşağıdan yukarıya doğru örgütlenen bir toplum, kolektif veya toplumsal mülkiyet arzuluyorum … İşte bu anlamda, ben bir kolektivistim ve hiçbir şekilde komünist değilim".

Yukardaki konuşmasını yapmasının üstünden çok geçmeden, Bakunin Birinci Enternasyonal'e katıldı; ve orada kendisi ve taraftarları, sadece Marks ve Engels ile değil, aynı zamanda da saldırılarından bilimsel sosyalizmin bu iki kurucusundan çok daha kolay etkilenebilecek diğerleriyle de ihtilafa düştüler: Bir yanda Devlet'in kendileri için bir fetiş olduğu, ne olduğu belirsiz bir "Halk Devleti"ni (Volkstaat) başlatmak için seçimlerden ve seçim ittifaklarından faydanılmasını öneren Alman sosyal demokratları; ve diğer yanda ise, devrimci bir azınlık aracılığıyla geçici bir diktatörlük kurulmasının faziletleri [şarkısını] söyleyen Blanquistler [10]. Marks ve Engels taktiksel nedenlerle bu ikisi arasında gidip gelirken –ama nihayetinde anarşist eleştirilerin utancı ile her ikisini de reddederken–, Bakunin bu farklı yönlere giden ama eş derecede otoriter olan kavramlarla canla başla mücadele etti.

Ama, Bakunin ile Marks arasındaki sürtüşme temel olarak sekteryan ve kişisel bir şekilde gelişti –ki özellikle 1870 sonrasında bu sonraki [Marks] Enternasyonal'i kontrolü altına almaya çalıştı. Bahis konusu olanın örgütün, ve böylece de uluslararası işçi sınıfı hareketinin bütününün kontrolünün olduğu bu çekişmede, hiç şüphesiz ki her iki tarafın da hataları vardı. Bakunin hatasız değildi, ve Marks'a karşı tutumu sıklıkla doğruluktan ve hatta iyi niyetten oldukça uzaktı. Ama [burada] günümüz okuyucusu için önemli olan şey, Bakunin'in 1870 gibi erken bir tarihte, –daha sonraları Rus Devrimini tahrip edecek– işçi-sınıfı hareketinin ve proleter erkin örgütlenmesine dair bazı fikirlere

karşı uyarıda bulunma hünerini göstermesidir. Bazen haksız bir şekilde, bazense geçerli bir nedenle; Bakunin, Marksizm'de [sonradan] Leninizm olacak ve [daha] sonrasında ise Stalinizm'in ur şeklindeki büyümesininin embriyosunu [başlangıcını] gördüğünü iddia etmiştir.

Bakunin kötü niyetle Marks ve Engels'in açık bir şekilde asla ifade etmedikleri –gerçekte bunları içlerinde barındırıyor olsalar dahi– fikirleri onlara maletti:

"Ama tüm işçilerin … alim olamayacağı; ve bu örgüt (Enternasyonal) içinde [yer alan ve] bilim, felsefe ve siyasette bugünün şartları içinde mümkün olduğunca uzmanlaşan bir grup insanın yönlendirmelerine güzelce [ve] inançla itaat edilmesinin, proletaryanın nihai kurtuluşu için geri kalan yolun aşılması için yeterli değil midir denecektir? … Bu gibi asla açıkça ifade edilmeyen –bunun için ya yeterince cesur değiller ya da samimi değiller–, ama kurnaz ve hünerli nitelendirmeler yolu ile sinsi bir şekilde geliştirilen uslamlama dizelerini [daha önce de] işittik".

Bakunin şiddetli tenkitlerine [şöyle] devam ediyordu:

"Düşüncenin [düşünme yetisinin] yaşamın, [ve] soyut teorinin toplumsal pratiğin önünde geldiği temel ilkesinden hareketle; ve toplumsal bilimin toplumsal ayaklanma ve yeniden inşa için bir başlangıç noktası teşkil etmesi gerektiği sonucuna vararak; onlar düşünce [düşünme yetisi], kuram ve bilime günümüzde her nasılsa yanlızca çok az sayıdaki insanın sahip olması nedeni ile, azınlığın toplumsal hayatı yönlendirmesi gerektiği sonucuna varmaya zorlanmışlardır.

Sözde Halkın Devleti, –[ister] gerçekten [olsun] veya [isterse] öyle davranıyor [olsun]– halk kitlelerinin yeni ve çok dar bir bilgi aristokrasisi tarafından despotça yönetildiği bir hükümetten başka bir şey olmayacaktır".

Bakunin Marks'ın ana eseri Das Kapital'i Rusçaya çevirdi; onun entelektüel kapasitesine candan hayranlık besliyor, onun materyalist tarih algısını tamamıyla kabul ediyor, Marks'ın işçi sınıfının kurtuluşuna yaptığı kuramsal katkıyı herkesten daha iyi takdir ediyordu. Onun kabul etmediği şey ise, entelektüel üstünlüğün bir kimseye işçi-sınıfı hareketine önderlik etme hakkını sağlaması [düşüncesiydi]:

"İnsan Marks gibi zeki bir adamın nasıl olup da genel sağduyu

ve tarihsel deneyime dayanan bir fikre karşı [olan böylesi] yanlış düşünceye –yani ne kadar zeki ve iyi niyetli olursa olsun, bir grup bireyin devrimci hareketin ve tüm dünya proletaryasının ekonomik örgütlenmesinin ruhu, birleştirici ve yönlendirici iradesi olacağı [düşüncesine]– sahip olduğunu kendi kendine soruyor. … Bir evrensel diktatörlük yaratılması … öyle bir diktatörlük ki adeta bir makineyi idare eder gibi, tüm ulusların halklarının ayaklanma hareketlerini düzenleyecek ve idare edecek, [böylece de] dünya devriminin baş mühendisi olma görevini üstlenecek [bir diktatörlük] …; bu tip bir diktatörlüğün yaratılması, devrimin kendiliğinden öldürülmesi, tüm halk hareketlerinin felç edilmesi ve tahrif edilmesi [demek olacaktır]. … Peki –sözde devrimin çıkarları adına– uygar dünyanın proletarları üzerine diktatöryel güçlerle donatılmış bir hükümet yerleştirecek olan enternasyonal kongreden bir kimse ne bekleyebilir?".

Marks'a evrensel otoriter bir kavram yakıştırmak için, Bakunin'in Marks'ın düşüncelerini tahrif ettiğine hiç şüphe yok; ama Üçüncü Enternasyonal deneyimi bize onun uyarıda bulunduğu tehlikelerin en nihayetinde gerçekleştiğini gösterdi.

[Bakunin], Rusya sürgünü komünist rejimdeki devlet kontrolü tehlikesi hakkında da eşdeğer derecede bir öngörü sergilemektedir. Ona göre, "doktriner" sosyalistlerin emelleri "halkın yeni bir [at] koşumuna bağlanması [demek olacaktır]". Onlar da –aynen liberterler gibi– tüm Devletleri birer baskıcı olarak görürler, ama [hala] bir diktatörlüğün –tabii ki kendilerininkinin– halka özgürlük sağlayacağını savunurlar. Buna cevap ise her diktatörlüğün mümkün olduğunca kendisini yaşatmaya çalışacağıdır. Devleti yok etme [işini] halka bırakmaları gerekirken, onlar "bunu … hayırseverlerin, muhafızların [vasilerin] ve öğretmenlerin, [yani] Komünist Parti liderlerinin ellerine bırakırlar". Onlar bu tip bir hükümetin, "biçimi ne kadar demokratik olursa olsun gerçek bir diktatörlük olacağını" görürler ve "kendilerini bunun geçici ve kısa-ömürlü olacağı fikri ile teselli ederler". Ama hayır! diye sert bir şekilde cevap verir Bakunin. Bu geçici olduğu varsayılan diktatörlük kaçınılmaz bir şekilde "Devlet'in, onun ayrıcalıklarının, onun eşitsizliklerinin ve onun tüm baskı [unsurlarının] yeniden meydana getirilmesine", "ortak mutluluk veya Devlet'in bekası adına yine sömürmeye ve yönetmeye yol açacak" bir yönetsel aristokrasinin şekillenmesine yol açacaktır. Ve bu Devlet,

“daha da mutlak [ing. absolute] olacaktır, çünkü onun despotluğu halkın iradesine … saygı gösterme [maskesinin] ardına iyice gizlenmiştir”.

Bakunin her zaman açık bir şekilde Rus Devrimi’ne inanmıştır: “Eğer Batılı işçiler çok uzun bir süre beklerlerse, Rus köylüleri kendilerini bir örnek olarak ortaya koyacaklardır”. Rusya’da, devrim temel olarak “anarşistçe” olacaktır. Ama [Bakunin devrimin] sonuçları hakkında endişelidir: [Çünkü] “temelini aynen bırakarak … Devlet’in biçimini ve adını değiştirmek mümkün olduğu” için, devrimciler basitçe “halkın tüm yaşamsal ifade [yollarının] bastırılmasına dayanan” Büyük Pedro Devlet’ini devam ettirebilirlerdi. Ya Devlet ortadan kaldılmalı ya da “herkes kendini çağımızın en rezil ve en tehlikeli yalanına …, Kızıl Bürokrasi [yalanına] hazırlamalıdır”. Bakunin şöyle özetliyordu: “En radikal devrimciyi alıp, ona tüm Rusya’nın [saltanat] tacını giydirin veya ona diktatöryal güçler verin … ve bir yıl bile dolmadan [göreceksiniz ki], o Çar’dan da beter birisi olacaktır”.

Voline Rusya’da devrime katılmış, tanıklık etmiş ve onun tarihçisi olmuştu; ve [devrimin] ardından ustalarla aynı dersi çıkardı: Evet, gerçekten de, sosyalist iktidar ve toplumsal devrim “birbiri ile çelişen faktörlerdi”, uyumlandırılamazlar.

“–‘Şartlar yüzünden’ ve ‘geçici olsa’ bile– Devlet sosyalizminden esinlenen ve bu biçimi kabul eden bir devrim, kaybedilmiş [bir devrimdir]: giderek artan bir eğilimle yanlış bir yola sapmaktadır. …. Kaçınılmaz bir biçimde tüm politik iktidarlar, [gücü] kullananlar için imtiyazlı mevkiler [ing. position] yaratırlar. … Devrim’i ele geçirmiş, onun efendisi [konumuna] gelmiş ve onu boyunduruk altına almış olan iktidarkilerin; kendi devamlılığını sağlamayı, idare etmeyi, emirler vermeyi, [yani tek kelimeyle] yönetmeyi amaçlayan her otoritenin [yetkenin] olmazsa olmazı [olan] bir bürokratik ve tahakkümcü aygıtı yaratmaları gerekecektir. … Tüm otoriteler belirli bir ölçüde toplumsal hayatı kontrol etmeyi amaçlarlar. Onun [otoritenin] varlığı kitleleri pasifliğe doğru yöneltir, bizzat onun varlığı girişim ruhunu boğar. … ‘Komünist’ iktidar … gerçek bir topuzdur. ‘Yetke’ ile şişmiş bir haldeki … [‘komünist’ iktidar] her bağımsız hareketten korku duyar. Sürgünlerin mutlak kontrolünü arzulayan böyle bir otorite tarafından, … herhangi bir otonom hareket anında kuşku ile [karşılanır ve] bir tehdit olarak algılanır. Başka herhangi bir

kaynaktan ortaya çıkan [filizlenen] bir inisiyatif, kendi hakimiyet sahasına [ing. domain] bir tecavüz, kendi alanına bir sızma olarak görüldüğü için kabul edilemezdir".

Bunun da ötesinde, anarşistler "şartlar yüzünden" ve "geçici" [olan] aşamaların gerekliliğini kategorik olarak reddederler. 1936'da İspanyol Devriminin arifesinde, Diego Abad de Santillan otoriter sosyalizmi bir açmaz [ing. dilemma, çelişki] olarak değerlendiriyordu: "Bir devrim sosyal refahı üreticilere ya verir, ya da vermez. Eğer bunu yapıyorsa, üreticilerin kendileri kolektif üretim ve dağıtım için örgütlenirler ve Devlet için geriye yapacak hiçbir şey kalmaz. Eğer sosyal refahı üreticilere vermiyorsa, devrim bir aldatmacadan başka bir şey değildir ve Devlet [varolmaya] devam eder". Bu açmazın çok basitleştirildiği söylenebilir; niyete bakılırsa [bu çelişkinin] daha da az olacağı söylenebilir: anarşistler Devlet'in tüm kalıntılarının bir gecede ortadan silinip gideceğine inanacak kadar naif değildirler, ama bunun mümkün olduğunca çabuk bir şekilde [yok edilmesi] isteğine sahiptirler; öte yandan otoriterler ise, rastgele bir şekilde "İşçi Devleti" olarak adlandırdıkları "geçici" bir Devlet'in belirsiz bir süre boyunca yaşaması [şeklindeki] bakış açısıyla tatmin olurlar.

Esin Kaynakları: Birey

Anarşistler, otoriter sosyalizmin kısıtları ve hiyerarşileri karşısına iki devrimci enerji kaynağını sürerler: birey ve kitlelerin kendiliğindenliği [ing. spontaneity] . Bazı anarşistler toplumsal olmaktan ziyade bireyselci olurken, bazıları ise bireyselci olmaktan ziyade toplumsalcı olurlar. Ancak, bireyselci olmayan bir liberter düşünülemez. Daha önce bahsedilen Augustin Hamon'un incelemesi de bu analizi doğrular.

Felsefe alanına Hegelci anti-bireyselciliğin hakim olduğu ve sosyal [bilimler] alanında yer alan çoğu reformcuların tam karşıtını vurgulamak maksadıyla burjuva egotizminin [ing. egotism] kötülüklerinine kapıldığı bir zamanda, Max Stirner [11] bireyi yeniden canlandırmıştır: "sosyalizm" kelimesinin [bizzat] kendisi zıttı "bireyselciliği" ortaya çıkarmamış mıydı?

Stirner biricik [ing. unique] bireyin içsel [ing. intrinsic, özsel] değerini, yani yegane tekrarlanamaz ayırd edici özelliğini [ing. mold] (son biyolojik araştırmalarla [doğruluğu] onaylanan bir düşünceyi) methetmiştir. Uzun bir süre boyunca bu düşünür, sadece az sayıdaki zeki birey tarafından takip edilen bir aykırı şahsiyet [ing. eccentric] olarak, anarşist çevrelerden soyutlanmış olarak kaldı. Bugün ise düşüncesinin cesurluğu ve enginliği yeni bir ışık altında göz önüne çıkıyor. Bugünün dünyası bireyi, bireysel köleleğin ve totoliter konformizmin onu [bireyi] ezen tüm yabancılaştırma biçimlerinden kurtarma görevini üstlenmiş gözüküyor. 1933'de Simone Weil, Marksist yazılarda klasik kapitalist baskının ardından ortaya çıkacak yeni baskı biçimlerine karşı bireyi savunma gerekliliğinden kaynaklanan sorunlarla ilgili herhangi bir yanıt bulunmamasından dert yanmaktaydı. Stirner 19. yy'ın ortaları gibi erken bir zamanda bu açığı kapatmaya girişmişti.

Aforizmlarla yüklü, çok canlı bir stilde yazmıştır: "bizzat kendinizi [ing. self] reddetmek demek olacak kendinizden feragat etmekte [ing. self-renunciation] özgürlük aramayın, kendi kendinizi arayın. … Her biriniz tam olarak güçlü bir Ben olun". Bireyin kendi başına fethettiği özgürlükten başka bir özgürlük yoktur. Verilen veya bahşedilen özgürlük, "çalıntı mallardan" başka bir şey değildir. "Doğru mu, yanlış mı olduğuma benden başka karar verecek hiç kimse yoktur". "Yapmaya hakkımın olmadığı yegane şeyler, özgür bir akılla yapmadığım şeylerdir".

“Gücünün yettiği herşeyi olma hakkın vardır”. Ne yaparsanız biricik bir birey olarak yaparsınız: “Ne Devlet, ne toplum ne de insanlık bu şeytana hakim olabilir”.

Kendini özgürleştirmek için, birey ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin sırtına yüklediği entelektüel yükü mikroskop altına tutarak işe başlamalıdır. Burjuva ahlakı olarak adlandırılandan başlamak üzere, birey “kutsallaştırmadan arındırma” [ing. desanctification] gibi devasa bir işi üstlenmelidir: “Burjuvazinin [bizzat] kendisinin olduğu gibi, onun –dinin cennetine hala çok yakın olmaktan uzak olan– doğal [yetiştiği] toprağı da halen yeterince özgür değildir; ve [birey] yeni ve bağımsız doktrinler [öğretiler] üzerine çalışmak yerine, kendi toprağına ekmek [ing. transplant] üzere burjuvazi yasalarını hiçbir eleştiriye maruz tutmadan ödünç alır”.

Stirner özellikle cinsel ahlağa [karşı] köpürmüştür. Hristiyanlığın “tutkuya karşı [çevirdikleri] entrikalar [ing. machinations]”, sekülaristler tarafından basitçe miras alınmıştır. Onlar etin [vücudun] yakarışını dinlemeyi reddederek, ona karşı olan hararetlerini [ing. zeal] ortaya koyarlar. Onlar, “ahlaksızlığın yüzüne tükürürler”. Hristiyanlık tarafından telkin edilen önyargılar özellikle halk yığınları arasında oldukça güçlüdür. “İnsanlar kendilerine ahlaksız ve hatta münasebetsiz gelen herşey için aceleyle polise koşuştururlar; ahlaka yönelik [varolan] bu kamusal tutku, bir kurum olarak polisi hükümetin yapabileceğinden çok daha etkili bir şekilde korur”.

Stirner ebeveynlere ait ahlaki değerlerin içselleştirilmesini gözlemleyip, ortaya koyarak modern psiko-analizlerin yolunu açmıştır. Çocukluktan itibaren ahlaki önyargılarca meşgul edilmişizdir. Ahlak, “benim kendi kendimi ondan kurtaramayacağım bir içsel güç haline gelir”; “onun despotluğu öncekinden on kat daha fazladır, çünkü benim vicdanımın derinliklerinden [gelerek beni] azarlamaktadır”. “Gençler sürüler halinde eski deyişleri [atasözlerini] öğrenmek üzere okullara gönderilirler ve bu eski laf salatalarını kalpten öğrendiklerinde [ezberlediklerinde] onlara artık yetişkin oldukları söylenir”. Stirner kendisini ikona kırıcı [ing. iconoclast] olarak ilan eder: “Tanrı, vicdan, yükümlülükler [görevler] ve yasaların hepsi, beyinlerimizin ve kalplerimizin içine doldurulan birer hatadırlar”. Gençleri gerçekte iğfal eden ve bozanlar, “genç kalpleri bulandıran ve genç zihinleri aptallaştıran” rahipler ve ebeveynlerdir. “Şeytandan kaynaklanan [şeytani olan] bir şey” varsa, bu

kesinlikle vicdana sokuşturulan bu yanlış kutsal sestir.

Bireyi rehabilite etme sürecinde Stirner aynı zamanda Freudçu bilinçaltını [ing. subconscious, altbilinci] keşfeder. Kendi [ing. the Self] boyunduruk altına alınamaz. Onun karşısında, "düşünce, zihin ve uslamlama imparatorluğu parçalanıp gider"; o ifade edilemeyen, kavranılamayan ve aklın eremediği [bir şeydir], ve Stirner'in canlı aforizmaları sayesinde varoluşçu felsefenin yankıları işitilebilir; "Ben kendimi bir hipotez [varsayım] olarak ele aldığım bir hipotezle işe başlarım. … Bunu [bu hipotezi] yanlızca ve yanlızca kendi zevkim ve tatminim için kullanırım. … Ben yanlızca kendi Kendi'mi yetiştirmek [büyütmek] için var olurum. … Kendi çıkarıma kullanıyor olmam demek, benim var olduğum anlamına gelir".

Stirner'in zaman zaman imgelemelerin doruğundayken [ing. the white heat of imagination] yazdıkları şüphesiz onu [bazı] paradoksal açıklamalara yöneltmiştir. Bazı toplum-karşıtı aforizmalara doğru kayarak, toplum içinde bir yaşamın mümkün olmadığı şeklindeki bir pozisyona ulaşmıştır: "Biz komünal bir hayatı değil, ayrı bir hayatı arzuluyoruz". "Halk öldü! Görüşmek üzere Kendi!". "Halkın iyi talihi benim kötü talihimdir!". "Eğer bir şey benim için doğruysa, [o şey] doğrudur. Bunun diğerleri için yanlış olması olasıdır: bırakalım kendi başlarının çaresine baksınlar!".

Ama arasıra [gözlenen] bu patlamalar muhtemelen onun düşüncelerinin esas kısmı değildir; bu münzevice [insanlardan uzak yaşamayı arzulayan kimse] yaygaralarına karşın komünal bir hayatı arzulamıştır. İçine kapanan, izole olan, içine hapsedilmiş pekçok insan gibi, buna karşı çok keskin bir nostaljiden muzdarip olmuştur. Bu dışlayıcılığı ile bir toplumun içinde nasıl yaşayabileceğini soranlara karşılık olarak, yanlızca kendi "tekliğinin" [ing. oneness] farkında olan bir kimsenin kendi türdeşleri ile ilişki kurabileceğini söyleyerek cevap verir. Bireyin yardıma ve arkadaşlara ihtiyacı vardır; örneğin bir kitap yazdığında [bunu okuyacak] okuyuculara ihtiyacı olacaktır. Kuvvetini artırmak ve kendi başlarına iken olandan çok daha fazla olacak biraraya gelmiş kuvvetleri sayesinde kendisini daha bütüncül bir şekilde gerçekleştirmek için, o [birey] türdeşleri ile el ele vermelidir. "Arkanızda sizi koruyacak milyonlar varsa, birlikte çok büyük bir kuvvet olursunuz ve zafere kolayca ulaşırsınız" –ama sadece

bir koşulla: diğerleri olan bu ilişkileriniz özgür ve gönüllü olmalı; ve her zaman reddetme [hakkına] tabi olmalıdır. Stirner, bir kısıt olan halihazırda kurulmuş olan toplumla, gönüllü bir eylem olan birliği birbirinden ayırır. "Toplum sizi kullanır, ama birliği siz kullanırsınız". Kendisi ifade ettiği üzere, birlik fedakarlık [ve] özgürlük üstünde kısıtlamalar gerektirir; ama bu fedakarlık genelin iyiliği için yapılmamaktadır: "Beni buna yönlendiren benim kişisel çıkarımdır".

Stirner [aslında] oldukça güncel [olan] sorunlarla ilgileniyordu –özellikle de komünistler özelinde siyasi partiler sorununa değinirken. Partilerin konformizmi konusunda özellikle eleştireldi: "Bir insan, temel ilkelerini tamamıyle onaylayarak ve savunarak, partisini her yerde ve her zaman takip etmelidir". "Üyeler … partinin en ufak arzuları karşısında bile yerlere eğilmelidirler". Parti programı onlar için "her türlü sorunun ötesinde, bir kesinlik arz ediyor olmalıdır. … İnsan bütün bedeni ve ruhu ile partiye ait olmalıdır. … Bir partiden başka bir partiye geçen herhangi bir kişi anında hain ilan edilir". Stirner'in görüşüne göre, monolitik [yekpare, bütüncül] bir partinin artık bir birlik olması sona erer, ve geriye sadece [onun] cesedi kalır. Bu tip bir partiyi reddederken, siyasi bir birliğe katılma ümidinden de vazgeçmez: "Benim bayrağıma bağlılık yemini etmesi gerekmeden benimle işbirliği içine girecek yeterince insanı her zaman bulabilirim". Sadece ve sadece "[partiye] dair bağlayıcı bir şey olmadığında" bir partiye dahil olabileceğine inanır, ve tek koşulu ise "kendisinin parti tarafından ele geçirilmesine olanak tanınmaması"dır. "Parti, [bireyin] kendisinin de bir taraftarı olduğu bir taraftan başka bir şey değildir". "[İnsan] işbirliğine özgürce katılır ve kendi özgürlüğünü de aynı şekilde elde eder".

Stirner'in ortaya koyduklarında tek bir zayıflık vardır –ki bu hemen hemen tüm yazılarında belirgindir: Bireyin tekliği kavramı sadece "egoistik" ve "Kendi"nin karına olan bir kavram değildir, aynı zamanda da kolektivite için de geçerlidir. İnsan birliği ancak bireyi ezmezse, aksine kişisel girişimi ve yaratıcı enerjiyi geliştirirse verimli olabilir. Bir partinin kuvvetini meydana getiren şey, onu oluşturan tüm bireylerin kuvvetlerinin toplamı değil midir? Stirner'in öne sürdükleri arasındaki bu boşluğun sebebi, Stirner'in birey ve toplum sentezinin belirsiz ve tamamlanmamış olmasıdır. Bu isyankarın düşüncelerinde toplumsal

ve toplumsal-karşıtı çatışmalar her zaman bir çözüme kavuşturulamayabilir. Oldukça doğru bir şekilde, toplumsal anarşistler bu konuda onu eleştirmektedirler.

Bu eleştiriler [eskiden] daha da keskindi, çünkü Stirner –muhtemelen ihmalkarlık yüzünden– Proudhon'u "toplumsal görev" adına bireyselci arzuları kınayan otoriter komünistler arasında anıyordu. Proudhon'un Stirner-benzeri birey "tapıcıları" yerden yere vurduğu doğrudur, [12] ama onun tüm çalışmaları aslında bir tüz sentez arayışıdır; birey ile toplumun çıkarları konusunda, bireysel erk ile kolektif erk arasında bir "denge" [bulma] arayışıdır. "Nasıl ki bireysellik insanın temel özelliğidir, birlik de onun bütünleyicisidir".

"Bazıları insanın sadece toplum sayesinde bir değeri olduğunu düşünür … ve bireyi kolektivite'nin içine yedirme eğilimi gösterir. Bu nedenle … komünist sistem toplum adına kişiliğin değersizleştirildiği bir [sistemdir]. … Bu tiranlıktır, mistik ve isimsiz bir tiranlıktır, bir birlik değildir. … İnsan kişiliği bu haklarından mahrum bırakılırsa, [o zaman] toplum hayati ilkesi olmadan ortada kalakalır".

Diğer yandan, Proudhon hiçbir organik bağı, gücü olmadan ilgisiz bireylerden [oluşan] öbeklenmeyi [ing. agglomerate], ve bu nedenle de ortak çıkar sorununu çözme yetisinden mahrum olan bu öbeklenmeyi, [yani] bireyselci ütopyacılığı da reddeder. Sonuçta: ne komünizm, ne de sınırsız özgürlük; "pek çok kesişen çıkarımız, ortak olan pek çok şeyimiz var".

Bakunin de keza hem bireyselci hem de sosyalistti. Daima toplumun özgür bireylerden başlayarak daha yüksek bir düzeye ulaşabileceğini tekrar edip durmuştur. Kendi-kaderini tayin hakkı ve ayrılma hakkı gibi toplum için garanti altına alınan hakları telaffuz ettiğinde, bunlardan faydalanacak olanın ilk önce birey olması gerektiğini dikkatli bir şekilde ortaya koyar. Birey, özgür bir şekilde [toplumun] bir parçası olmayı kabul ettiği ölçüde topluma karşı sorumluluklar üstlenir. Herkes birliğe dahil olma veya olmama konusunda özgürdür, ve eğer isterse "gidip çölde veya ormanda vahşi hayvanlar arasında yaşayabilir". "Özgürlük, [bireyin] eylemleri üzerinde kendi vicdanından başka hiçbir kısıtlamanın olmadığı –yani bu eylemleri tamamı ile kendi iradesi ile yapmak, ve sonucunda ise birinci [derece] sorumluluğunun da sadece kendisine karşı olduğu–, her insanın mutlak hakkıdır".

Bireyin üye olarak özgürce dahil olmayı seçtiği topluluk, yukarıdaki bu sorumluluklar listesinde sadece ikinci derecede bir faktör olarak gözükür. [Topluluğun] bireye karşı haklarından çok yükümlülükleri vardır; çoğunluğa ulaşılmış olmak üzere, [toplumun birey] üzerinde "ne gözetim ne de yetke" etkisi vardır, aksine "onun özgürlüğünü koruma" yükümlülüğü vardır.

Bakunin "mutlak ve tam özgürlük" pratiğini oldukça ileri götürmüştür: Kendi kişiliğimi dilediğimce kullanma hakkına sahibimdir; aylak veya faal olarak, kendi emeğimle onurlu bir şekilde veya başkalarının hayırseverliğini ya da kişisel güvenini sömürerek utanç verici bir şekilde yaşamak. Tüm bunlar tek bir koşulla geçerlidir: bu hayırseverlik ya da güven onların çoğunluğunu teşkil eden bireylerce gönüllü olarak sağlanmalıdır. Ve hatta ben amaçları [birliği] "ahlaksız" yapmak veya en azından görünüşte öyle olan birliklere katılma hakkına sahibimdir. Bakunin bireyin, amacı bireye veya kamusal özgürlüğe zarar vermek ve tahrip etmek olan birliklere katılmasına izin verilmesi gerektiğini savunacak kadar ileri gitmiştir. "Özgürlük kendisini yanlızca ve yanlızca özgürlük sayesinde savunabilir ve savunmalıdır; samimiyetten uzak bir şekilde onu savunma bahanesi ile onu kısıtlamaya çalışmak tehlikeli bir çelişkidir".

Etik sorunlar hakkında ise Bakunin, "ahlaksızlığın" şiddetle [ing. viciously] örgütlenmiş bir toplumun bir sonucu olduğundan emindi. Bu nedenle [şiddetle örgütlenmiş bulunan bu toplum] tepeden tırnağa tahrip edilmelidir. Ahlaki iyileşmeyi bizzat özgürlüğün kendisi ortaya çıkaracaktır. Ahlağı iyileştirme bahanesi ile dayatılan kısıtlamaların daima tahripkar olduğu ispatlanmıştır. Ahlaksızlığın yayılmasını sınırlamak bir yana, baskı daima [ahlaksızlığı] artırmıştır ve derinleştirmiştir. Bu nedenle bireysel özgürlüğü ezip geçen katı yasal düzenlemelerle buna karşı çıkmaya çalışmak nafiledir. Bakunin aylak, parazitsel veya kötü olanlara karşı tek bir zorlayıcı tedbire izin verir: siyasi hakların kaybedilmesi, yani bireye toplum tarafından tanınan güvenlik tedbirlerinin kaybı. Bu demktir ki, her bir bireyin kendi özgürlüğünden kendi eylemleri ile vazgeçme hakkı vardır; ama bu durumda gönüllü hizmetkarlığı süresince siyasi haklarının sağladığı zevkten mahrum bırakılır.

Eğer suç işleniyorsa, bunlar birer hastalık olarak nitelendirilmeli ve cezalandırma ise toplumsal bir intikamdan ziyade tedavi

etmek [şeklinde] olmalıdır. Bununda ötesinde, eğer suçlanan birey artık sözü geçen toplumun bir üyesi olmak istemediğini belirtirse, bu durumda artık verilen hükme uymama hakkını da elde etmelidir. Bunun karşılığında, [toplum] ise bu bireyi ihraç etme ve onun kendi korumasının dışında olduğunu açıklama hakkına sahiptir.

Ama Bakunin nihilist olmaktan çok uzaktır. Mutlak bireysel özgürlüğü ilan etmesi, kendisinin tüm toplumsal yükümlülükleri reddetmesine yol açmamıştır. Ben ancak diğerlerinin özgürlüğü sayesinde özgürümdür: "İnsan kendi özgür bireyselliğini ancak çevresindeki tüm diğer bireylerle tamamlayarak, ve ancak toplumun işlemesi ve kolektif kuvveti sayesinde gerçekleştirebilir". Toplumda üyelik gönüllüdür, ama müthiş avantajları nedeniyle Bakunin "herkesin üye olmayı seçeceğinden" şüphe etmemektedir. İnsan, "hayvanlar arasındaki hem en bireysel hem de en toplumsal olan [hayvandır]".

Bakunin kaba anlamındaki egoizme —"herkese rağmen, başkalarının sırtından, onların zararına … bireyi kendi iyiliğini zapt etmeye ve teşkil etmeye yönlendiren" burjuva bireyselliği için– karşı hiçbir esneklik sergilemez. "Bu tip bir yanlızlık ve soyut insan varlığı, en azından Tanrı fikri kadar uydurmadır". "Toptan tecrit entelektüel, ahlaki ve maddi [olan bir] ölümdür".

Engin ve sentezleyici bir entelektüel [olan] Bakunin, bireyler ve kitlesel hareketler arasında bir köprü oluşturmaya girişir: "Tüm toplumsal yaşam basitçe bireyler ve kitleler arasında [var olan] devamlı nitelikteki bu karşılıklı bağımlılıktır. En güçlü ve en zeki bireyler bile, … yaşamlarının her anında kitlelerin arzularının ve eylemlerinin hem destekleyicileri, hem de ürünleridirler". Anarşist, devrimci hareketi bu [karşılıklı] etkileşimin bir ürünü olarak görür; yani o [Bakunin] bireysel eylemi ve kitlelerin otonom kolektif eylemini eş derecede verimli ve militanca olarak değerlendirir.

İspanyol anarşistleri Bakunin'in entelektüel mirasçılarıydılar. Toplumsallaşmanın aşığı olmalarına rağmen, 1936'nın hemen arifesinde dahi bireyin kutsal otonomisini korumak üzere ciddi taahhütlerde bulunmaktan geri durmamışlardır: "Ebedi arzu yeganedir" diye yazıyor Diego Abad de Santillan; "[ve] binlerce yoldan ifade edilebilir: birey aşağılanarak boğulmayacaktır. … Bireysellik, kişisel zevk ve orijinalite kendisini ifade etmek için yeterli fırsata [alana] sahip olacaktır".

Esin Kaynakları: Kitleler

Proudhon, 1848 Devrimi'nden kitlelerin devrimlerin güç kaynağı olduğunu öğrendi. 1849 sonunda şöyle yazıyordu: "Devrimlerin kışkırtıcıları yoktur; kader işaretini verince ortaya çıkarlar, ve onu geliştirip büyüten gizemli gücün tükenmesi ile de sona erer". "Tüm devrimler halkın kendiliğinden eylemi ile yapılagelmişlerdir; eğer hükümetler zaman zaman halkın inisiyatifine yanıt verdiyse bunun sebebi bunu yapmaya zorlanmaları veya mecbur bırakılmalarıdır. Onlar [hükümetler] her zaman bloke ederler, baskı kurarlar, müdehale ederler". "Halk kendi içgüdülerine bırakılırsa, neredeyse her zaman liderlerin politikalarıyla yönetildiğinden daha iyi görür". "Toplumsal devrim, … hazır bulunan bir kurama sahip bir efendinin buyruğu altında veya bir peygamberin diktası altında gerçekleşmez. Gerçek bir organik devrim evrensel bir yaşamın ürünüdür, ve her ne kadar kendi habercileri ve icracıları olsa da hiçbir [belirli] insanın işi olamayacak bir şeydir". Devrim yukarıdan değil, aşağıdan idare edilmelidir [yönlendirilmelidir]. Devrimci kriz sona erer ermez, toplumsal yeniden inşa halk kitlelerinin kendi işi [yapacakları bir iş] olmalıdır. Proudhon "kitlelerin şahsiyeti ve özerkliğini" ifade etmiştir.

Keza Bakunin de bıkıp usanmadan toplumsal devrimin ne yukarıdan emredilebileceğini, ne de yukarıdan örgütlenebileceğini; ve ancak kendiliğinden [ortaya çıkan] ve devamlılık [gösteren] kitlesel eylemlerle gerçekleştirilebileceğini ve tam olarak gelişebileceğini tekrarlamıştır. Devrimler "gece gelen hırsızlar gibi" ortaya çıkarlar. Onlar "olayların dayatması ile oluşurlar". "Onlar kitlelerin içgüdüsel bilinçlerinin derinliklerinde uzunca bir süre hazırlanırlar –sonra ise patlarlar, sıklıkla görünüşte önemsiz görünen nedenlerle hızlanırlar". "Onu önceden görebilir, yakınlaşmalarını önceden sezebilirsiniz, … ama patlamasını asla hızlandıramazsınız". "Anarşist toplumsal devrim … insanların kalbinde kendiliğinden ortaya çıkar; insanların ruhlarının derinliklerinden ortaya çıkacak olan özgür toplumsal hayatın yeni biçimlerini yaratmak için, insanların hayatlarının kuvvetlice yükselmesi önündeki tüm engelleri tahrip eder". Bakunin, 1871 Komününde görüşlerinin çarpıcı bir onanmasını görmüştür. Komüncüler, toplumsal bir devrimde "bireylerin eylemlerinin hiçbir şey olduğuna" ve "kitlelerin kendiliğinden eyleminin her

şey demek olduğuna" inanmışlardı.

Öncellerine benzer bir şekilde, Kropotkin de "insanların bu kadar yüksek bir derecede sahip olduğu, ama uygulamaya geçirmelerine nadiren izin verilen bu takdire şayan kendiliğinden örgütlenme duyusunu" yüceltmişti. Şaka ile şunu da ekliyordu; "yalnızca burnu resmi kağıtlara ve kırtasiyeciliğe gömülüp kalmışlar bundan şüphe edebilirler".

Bu cömert ve iyimser beyanatları yapmışken, hem anarşist hem de onun kardeşi ve düşmanı olan Marksist derin bir çelişki ile yüz yüze kalır. Kitlelerin kendiliğindenliği önemlidir ve mutlak [olarak] önceliklidir, ama bu kendi başına yeterli değildir. Kitlesel [düzeyde] bilinci artırmak için, devrim konusunda derinlemesine kurgulama yapabilen devrimci bir azınlığın yardımının gerekli olduğu ispatlanmıştır. Bu seçkinin kitlelerin rolünü gasp etmek için entelektüel üstünlüklerini kullanması, onların inisiyatifini felce uğratması, ve hatta onlar üstünde yeni bir tahakküm oluşturması nasıl engellenebilir?

Bu kendilindenliğe karşı olan saf heyacanının ardından, hükümetler lehine [olan] önyargılardan hayalkırıklığına uğrayan Proudhon kitlelerin ataletini, halkın ayaklanmasını engelleyen hürmetkarlık içgüdüsünü ve aşağılık kompleksini[-n varlığını] kabullenir. Bu nedenle halkın kolektif eylemini canlandırmak gerekir, ve dışardan [olanları] açığa çıkarma gerçekleşmezse aşağı sınıfların hizmetkarlığı sonsuza kadar devam edecektir. Ve o [Proudhon] şunu kabullenir: "Her devirde kitleleri hareketlendiren fikirler önce az sayıdaki düşünürün aklında filizlenir. … Kalabalık hiçbir zaman inisiyatifi üstlenmez. … Bireysellik insan ruhunun her hareketinde önceliklidir". Bu bilinçli azınlığın bilimlerini, [yani] devrim bilimini halka aktarması ideal olacaktır. Ama pratikte Proudhon bu sentez hakkında şüpheli gözükmektedir: bunu beklemek otoritenin zorlayıcı [tecavüzkar] doğasını hafife almak olacaktır. En iyisinden, bu iki unsuru "dengelemek" mümkün olabilir.

1864'de anarşizme yönelmesinden önce, Bakunin komplolara ve gizli topluluklara katılmıştı; ve küçük bir azınlığın geniş kitlelerin uyanmasının önünden gideceği, ve onları uyuşukluklarından çekip çıkardıktan sonra onların [kitlelerin] en ileri unsurları ile birleşecekleri şeklindeki Blanquist fikirlere yakındı. En nihayetinde büyük hareketin oluştuğu zaman, [yani] emekçiler

Enternasyonali'nde ise sorun farklı idi. Her ne kadar anarşist olmuş olsa da, Bakunin bilinçli bir öncü gerektiği [fikrine] bağlı kalmaya devam etti: "Tepki karşısında devrimin zafer kazanması için; devrimci düşünce ve eylem birliği, kendisi bizzat devrimin yaşamı ve tüm enerjisinin kaynağı olacak halk anarşisi arasında bir araç [ing. organ] olmalıdır". Aynı fikir tarafından esinlenmiş ve ortak bir amacı paylaşan bireylerden oluşan –küçük ya da büyük– bir grup, "kitleler üzerinde doğal bir etki" oluşturacaktır. "Berrak bir anlayışa ve iyi bir örgütlenmeye sahip, ne istediklerini ve nereye doğru gittiklerini bilen on, yirmi veya otuz adam kolaylıkla yüz, ikiyüz, üçyüz ve hatta daha fazlasını beraberlerinde götürebilir". "İyi örgütlenmiş ve doğru bir şekilde esinlenmiş bir kitlesel hareket liderleri kadrosu [ing. staffs, personel] yaratmamız gerekiyor".

Bakunin tarafından savunulan yöntemler bugün "sızma" [ing. infiltration] olarak tanımlanan şeyin oldukça benzeridir. Bu her mevkideki [ing. locality yereldeki] en zeki ve en etkili bireyler üzerinde sabırla çalışmayı içerir; "ki böylece [her] örgüt mümkün olduğunca fikirlerimize uysun. Bizim etkimizin tüm sırrı işte budur". Anarşistler, fırtınalı kitleler arasındaki "görünmez pilotlar" gibi olmalıdırlar. Onları [kitleleri] "görünür bir güç" ile değil, ama "hiçbir sembolü, rütbesi veya resmi bir ayrıcalığı olmayan, gücün hiçbir damgasına sahip olmaması nedeni ile çok daha güçlü olacak bir diktatörlük" ile yönlendirmelidirler. Bakunin kendi terminolojisinin ("liderler", "diktatörlük", vb.) anarşizm karşıtlarından ne kadar az farklılaştığının tamamen farkındaydı, ve "bu şekilde örgütlenen bir eylemi kitlelerin özgürlüğüne karşı yapılan başka bir saldırı, başka bir yeni otoriter güç yaratma girişimi olarak mahkum eden kişilere" karşın cevabını peşin peşin vermişti: Hayır! öncü ne iyilik eden [iyiliksever] birisidir, ne de halkın diktatöryal lideridir; [o] basitçe onların kendilerini-özgürleştirmesinin [yardımcısı] ebesidir. Onların içgüdülerine karşılık gelen [uygun düşen] fikirleri kitleler arasında yaymaktan daha fazlasını başaramaz. Geriye kalanların tümü bizzat halkın kendisi tarafından yapılabilir ve yapılmalıdır. "Devrimci otoriteler" (Bakunin bu terimi kullanmaktan sakınmadı, ama bunların "mümkün olduğunca az sayıda" olacağını umduğunu belirterek özür de diledi) kitlelere devrimi dayatacak değildirler, ama onu [devrimi] onların arasında yükselteceklerdir; onları [kitleleri] herhangi bir örgüt

biçimine bağımlı kılacak değildirler, ama onların aşağıdan yukarıya [bir tarzda oluşacak] kendi özerk [otonom] örgütlerini teşvik edeceklerdir.

Çok sonraları Rosa Luxemburg Bakunin'in ipuçlarını verdiği şeyi açıkça ortaya koyacaktı: yani liberter kendiliğindenlik ile bilinçli öncülerin eylemliliği gereksinimi arasındaki çelişkinin ancak bilimin ve işçi sınıfının kaynaşmasıyla, ve kitlelerin tamamen bilinçlenerek artık "liderlere" değil, sadece kendi "bilinçli eylemlerinin yönetsel organlarına" gereksinim duymalarıyla tam anlamı ile çözümlenebileceği [-ni ortaya koymuştur]. Proletaryanın hala bilim ve örgütlenmeden yoksunluğunu vurguladıktan sonra; Rus anarşistleri, "sosyalizm biliminin, felsefesinin ve politikasının her bir üyesinin yükselen bilinçliliğine tesir etmesine yol açtığı zaman", Enternasyonal'in yalnızca kurtulmanın [özgürleşmenin] bir vasıtası olabileceği sonucuna varmışlardır.

Ama bu sentez kuramsal olarak ne kadar tatminkar olsa da, bu çok uzaktaki bir gelecek için hazırlanmış bir taslaktı. Tarihsel evrim bunu becermeyi olası hale getirene kadar, anarşistler –aynen Marksistler gibi– bu çelişkinin içine –az ya da çok– hapsolup kaldılar. Bu [çelişki], sovyetlerin kendiliğindenliğinin gücü ile Bolşevik Parti'nin "yönetici rolü" iddiası arasında hırpalanan [devrimin], Rus Devrimi'nin parçalanmasına neden olacaktı. Bu [çelişki], libertelerin bir uçtan diğer bir uca savrulduğu, yani kitlesel hareketten bilinçli anarşist seçkinlere [doğru savrulduğu], İspanyol Devrimi'nde de kendisini gösterdi.

İki tarihsel örnek bu çelişkiyi betimlemek için yeterlidir.

Anarşistler Rus Devrimi deneyiminden belirli bir sonuç çıkarmışlardır: parti'nin "öncü rolü"nün lanetlenmesi. Voline bunu şu şekilde ortaya koyuyor:

"Anarşizmin ana fikri basittir: hiçbir parti, siyasi veya ideolojik grup –her ne kadar samimiyetle arzuluyor olsa da–, onları 'yönetmek' veya [onlara] 'rehberlik etmek' için kendisini kitlelerin üstüne veya dışına konumlandırarak, emekçi kitleleri kurtarmakta asla başarılı olamaz. Gerçek kurtuluş yanlızca … ilgili olanların, işçilerin kendilerinin, hiçbir siyasi parti veya ideolojik gövde bayrağı altında değil, bizzat kendi sınıf örgütleri (üretim sendikaları, fabrika komiteleri, kooperatifler, vb.) aracılığıyla [yürüttükleri] doğrudan eylemlilikle sağlanacaktır. Onların

kurtuluşu, kitlelerin üstünde [yer alan] değil, [bizzat] kitlelerin içinde çalışan devrimciler tarafından yardım edilen –ama kontrol edilmeyen– somut eylemler ve 'özyönetim' üstünde temellenmelidir. … Anarşist fikir ve gerçek kurtuluşu [sağlayacak] devrim, anarşistler tarafından asla kitleler tarafından olgunlaştırılacağı kadar olgunlaştırılamaz …; anarşistler –ve genel olarak diğer devrimciler– ancak belli durumlarda onları aydınlatmak veya [onlara] yardım etmek için gerekli olabilirler. Eğer anarşistler toplumsal devrimin kitlelere "rehberlik edilerek" oluşabileceğine inanıyorlarsa, aynen Bolşevikler için olduğu gibi ve aynı nedenlerle bu haksız iddia yanlış olacaktır".

Ama İspanyol anarşistleri, kendi dönemlerinde ideolojik olarak bilinçli bir azınlığı örgütleme gereksinimini yaşayacaklardı; Ulusal Emek Konfederasyonu [ing. National Confederacion of Labor, CNT] [adlı] yaygın işçi sendikası örgütlenmesine sahip İberya Anarşist Federasyonu [ing. İberian Anarchist Federation, FAI]. [FAI], bazı "saf" sendikalistlerin reformist eğilimleri ve "proletarya diktatörlüğü" ajanlarının manevraları ile mücadele etmek için [oluşturulmuştu]. FAI'nin esin kaynağı Bakunin'in fikirleriydi, ve bu nedenle yönlendirmekten ziyade aydınlatmayı denedi. Keza CNT'nin sıradan pekçok üyesinin göreceli olarak yüksek seviyedeki liberter bilinçliliği, [FAI'nin] otoriter evrimci partilerin aşırılıklarından kaçınmasına yardımcı oldu. Ama sendikalar üzerindeki vesayeti [ing. tutelage] hakkındaki beceriksiz ve tereddütlü olması, stratejisindeki kararsızlık ve pratikten ziyade kuram düzeyinde daha berrak düşünceleri olan –devrimcilerden ziyade– eylemci ve demogoglarla fazlasıyla donanmış olan [FAI], rehber olma rolünü pek iyi bir şekilde yerine getiremedi.

Kitleler ve bilinçli bir azınlık arasındaki ilişkiler, Marksistler ve hatta anarşistler tarafından herhangi bir nihai çözüme kavuşturulamamış bir sorunu oluşturmaktadır, ve son sözün henüz söylenmemiş olduğu [bir sorun] olarak gözükmektedir.

Notlar:

05. 1883'de aktif bir devrimci sosyalist çekirdek ABD'de Uluslararası İşçi Birliği'ni [Enternasyonal] kurdu. 1881'de Londra'da düzenlenen Uluslararası Anarşist Kongresi'nin ve 1882'de Amerika'ya gelen sosyal demokratlıktan anarşistliğe geçmiş olan Johann Most'un etkisi altındaydılar. Sekiz saatlik işgünü [mü-

cadelesini] kazanmaya yoğunlaşmış olan devasa kitlesel hareketin önderliğini üstlenen birliğin, hareket ettirici ruhları Albert R. Parsons ve Adolf Fischer'di. Bu amaçla Emek Şövalyeleri ve işçi sendikaları tarafından bir kampanya başlatıldı; ve sekiz saatlik işgününü uygulamaya geçirmek için 1 Mayıs 1886 nihai gün olarak saptandı. Mayıs'ın ilk yarısında, 80.000'i Chicago'da olmak üzere ulusal çapta 190.000 işçi grevlere katılmıştı. Şehirde [Chicago'da] 1 Mayıs'ta etkileyici bir kitlesel miting düzenlenmişti ve [mitingler] daha sonra da devam ettiler. Bu ayaklanmadan paniğe ve korkuya kapılan burjuvazi hareketi kaynağında –gerekirse kanlı bir provakasyona başvurarak– ezmeye karar vermişti. Haymarket Alanı'nda 4 Mayıs 1885'de düzenlenen sokak toplantısı sırasında bilinmeyen bir şekilde polisin ayağına atılan bir bomba gerekli özürü sağlamış oldu. Devrimci ve liberter sosyalist hareketin sekiz önderi tutuklandı, yedisi ölüm cezasına çarptırıldı ve en sonunda ise dördü asıldı (beşincisi ise idamından bir gün önce hücresinde intihar etti). Bu tarihten sonra Chicago şehitleri –Parsons, Fischer, Engel, Spies ve Lingg– uluslararası prolateryaya mal oldu; ve evrensel olarak kutlanan 1 Mayıs günü halen Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan bu vahşi suçu anmak üzere düzenlenmektedir.

06. Tüm alıntılar İngilizce'ye çevirmen tarafından tercüme edilmiştir.

07. Asıl olarak coğrafyacı olarak bilinen Fransız yazarı (1830-1905). Erkek kardeşi Elie, 1871 Paris Komününde aktif rol oynamıştır. (Çevirenin notu)

08. Wilhelm Weitling (1808-1871), Ütopyacı komünist yazar ve 1830'ların ve 1840'ların Komünist İşçi Klüplerinin kurucusu. (Çevirenin notu)

09. Guizot, Louis Philippe'nin bakanı; aşırı muhafakazar görüşleri ile tanınır. (Çevirenin notu)

10. Auguste Blanqui'nin (1805-1881) takipçisi; Fransız sosyalisti ve azınlık ayaklanmasının devrimci savunucusu. (Çevirenin notu)

11. "Biricik ve Kendisi" kitabında.

12. Çalışmalarını okuyup, okumadığını bilmediğimiz Stirner'den doğrudan bahsetmeden.

2. Bölüm: Yeni Bir Toplum Arayışında

Anarşizm Ütopist Değildir

Anarşist kuram, anarşizmin yapıcı olması yüzünden ütopyacı olduğu şeklindeki suçlamayı kesinlikle reddeder. Geleceğin toplumunun anarşist bir icat olmayacağını, geçmiş olayların saklı etkilerinin fiili bir ürünü olacağını ispatlamaya yönelik olarak tarihsel yöntemi kullanır. Proudhon insanlığın 6000 yıldan beridir amansız bir otorite sistemince ezilmekte olduğunu, ancak "gizli bir erdem" sayesinde var olmaya devam ettiğini söyler: "Hükümet aygıtının derinliklerinde, onun siyasi kurumlarının altında, toplum yavaşça ve sessizce kendi örgütlenmesini üretmekte, yaşama gücünü ve özerkliğini ifade eden yeni bir düzeni kendi başına kurmaktadır."

Hükümet ne kadar zararlı olursa olsun, kendi yadsımasını içinde barındırır. "Bu, tümü insanlığı daha ileri bir duruma hazırlamaya hizmet etmek üzere, bir kolektif yaşam olgusu, yasamızın güçlerinin kamusal ifası, toplumsal kendiliğindenliğin bir ifadesi" olmuştur. "İnsanlığın dinde aradığı ve 'Tanrı' dediği şey kendisidir. Yurttaşın hükümette aradığı şey de … benzer şekilde kendisidir –hürriyettir." Fransız devrimi anarşiye doğru bu amansız ilerlemeyi hızlandırmıştır: "Atalarımızın … bir yurttaş olarak bir insanın sahip olduğu tüm melekelerini özgürce ifa etmesi ilkesini ilan ettikleri gün, işte o gün, otorite cennette ve yeryüzünde reddedilmiş oldu, ve hükümet –temsil yoluyla olsa bile– imkansız hale geldi."

Gerisini Endüstri Devrimi yaptı. O zamandan itibaren siyaset ekonominin hakimiyetine girdi ve ona tabi hale geldi. Hükümet artık üreticilerin doğrudan rekabetinden kaçınamazdı, ve gerçekte farklı çıkarlar arasındaki bir ilişki haline geldi. Bu devrim proletaryanın büyümesiyle tamamlandı. İtirazlarına karşın, otorite şimdi yalnızca sosyalizmi ifade ediyordu: "Napolyon Kanunu [1804'de yürürlüğe giren yeni Fransız Medeni Kanunu], yeni toplum açısından Platoncu cumhuriyet kadar yararsızdır: birkaç yıl içerisinde mülkiyetin mutlak yasasının yerini her yerde göreceli ve devingen endüstriyel işbirliği yasası alacaktır; ve o zaman bu kartondan şatoyu baştan aşağı yeniden inşa etmek gerekecektir." Ardından Bakunin, "hepimizin atası olan Fransız Devriminin insanlığa verdiği engin ve inkar edilemez hizmeti"[n hakkını] teslim etti. Otorite ilkesi insanların bilincinden ilelebet silinmiş ve böylece yukarıdan dayatılan bir düzen imkansız hale

gelmişti. Geriye kalan tek şey, “hükümet olmaksızın yaşayabilecek şekilde toplumun örgütlenmesidir.” Bakunin bunu başarmak için halk geleneğine yaslandı. “Devlet’in baskıcı ve zararlı vasiliğine rağmen,” kitleler yüzyıllardan beridir “gerçek insan birliğinin asli maddi ve manevi unsurlarınının tamamını olmasa bile çoğunu kendi aralarında kendiliğinden geliştirmiştir.”

Örgütlenme Gereksinimi

Anarşist kuram kendisini örgütsüzlenmenin eş anlamlısı olarak görmez. Anarşizmin düzensizlik değil bir düzen, yukarıdan dayatılan sahte bir düzenin aksine doğal olan bir düzen, kısıtlama tarafından meydana getirilen yanlış birliğin aksine gerçek bir birlik olduğunu ilk ilan eden Proudhon idi. Böyle bir toplum, "artık bir insan tarafından temsil edilmemesi nedeniyle, bir insan gibi düşünür, konuşur ve hareket eder; çünkü örgütlü her canlı gibi, Pascal'ın sonsuzluğu gibi, onun merkezi her yerdedir ve çevresi hiçbir yerdedir." Anarşi, "örgütlü bir toplumdur", "insanlığın arzu edebileceği en ileri hürriyet derecesi ve düzendir." Belki bazı anarşistler bunun aksini düşünüyorlardı, ancak İtalyan Errico Malatesta onları tartışmaya çağırıyordu: "Onlara verilen otoriter eğitimin etkisi altında, onlar otoritenin toplumsal örgütlenmenin ruhu olduğunu ve ilkiyle mücadele etmek için ikincisini reddetmeleri gerektiğini düşünürler. … Örgütlenmeye karşı çıkan anarşistler, otorite olmadan örgütlenme olmayacağına inanma temel hatasını yapmaktadırlar. Bu hipotezi kabul ederek, asgari bir otoriteyi kabul etmektense her türden örgütlenmeyi reddederler. … Otorite olmaksızın örgütlenmenin imkansız olduğuna inanmış olsaydık, bizler otoriter olurduk, çünkü o zaman hayatı örgütsüzlüğe mahkum eden ve keyifsiz kılan otoriyeyi tercih ediyor olurduk, ki bu onu imkansız kılar."

Yirminci yüzyıl anarşisti Voline bu fikri geliştirdi ve açığa kavuşturdu:

"Yanlış –veya daha sıklıkla, kasten hatalı– bir yorum, liberter kavramının tüm örgütlenmelerin yokluğu anlamına geldiğini öne sürer. Bu tamamen yanlıştır: bu bir "örgütlenme" veya "örgütlenmeme" değil, örgütlenmenin iki farklı ilkesi meselesidir. … Tabii ki, anarşistler toplumun örgütlenmesi gerektiğini söylerler. Ancak, yeni örgütlenme … özgürce, toplumsal olarak, ve herşeyden önce aşağıdan kurulmalıdır. Örgütlenme ilkesi, bütünü ele geçirmek ve kendisini bunun üzerine dayatmak için önceden yaratılan bir merkezden kaynaklanmaz, aksine eşgüdümün düğüm noktalarını, tüm bu noktalara hizmet edecek doğal merkezleri yaratmak üzere tüm yönlerden gelmelidir. … Öte yandan, eski baskıcı ve sömürgen toplumunkini kopyalayan "örgütlen-

me" tipi … eski toplumun kusurlarını daha da büyütecektir. … O halde bu ancak yeni bir hüner aracılığıyla sağlanabilecektir." Aslında, Henri Lefebvre'nin Komün üzerine olan kitabında kabul ettiği üzere, anarşistler sadece örgütlenmenin kahramanları değil, aynı zamanda "birinci sınıf örgütçülerdir". Ancak bu felsefeci burada bir çelişki gördüğünü düşünmüştür –"bugüne gelinceye kadar işçi-sınıfı hareketi tarihi içerisinde, özellikle de İspanya'da tekrar tekrar tanık olduğumuz oldukça şaşırtıcı bir çelişki." Bu ancak liberterlerin a priori [önsel olarak] karıştırıcı [disorganiser] olduğunu düşünenleri "hayrete düşürür".

Kendinden Yönetim

1848'de, Şubat Devrimi'nin arifesinde, Marks ile Engels Komünist Manifesto taslağını hazırladıklarında, her halükarda uzunca bir geçiş dönemi boyunca tüm üretim araçlarının herşeyi kapsayan bir Devlet'in ellerinde merkezileştireceğini tahmin etmişlerdi. Onlar, Louis Blanc'ın hem tarımsal hem de endüstriyel işçileri "emek orduları"na katma şeklindeki otoriter düşüncesini devralmışlardı. Devletçi karşıtı ekonomik bir yönetim biçimini ilk ortaya atan ise Proudhon olmuştu.

Şubat Devrimi sırasında üretime yönelik işçi birlikleri Paris ve Lyon'da kendiliklerinden ortaya çıktılar. 1848'de başlayan bu kendinden yönetim Proudhon'a göre siyasi devrimden çok daha devrimci bir olaydı. Bu, bir kuramcı tarafından icat edilmemişti veya doktrinciler tarafından telkin edilmemişti; asli itkiyi sağlayan Devlet değil halktı. Proudhon işçileri, küçük mülkiyeti, ticareti ve endüstriyi; ardından büyük mülkiyeti ve tesisleri; ve en nihayetinde de en büyük işletmeleri (madenler, kanallar, demiryolları vb.) çepeçevre kuşatmak, ve böylece de "herşeyin efendileri haline gelmek" için bu şekilde Cumhuriyet'in her kesiminde acilen örgütlenmeye çağırır.

Bugünkü eğilim, yalnızca Proudhon'un küçük ölçekli ticareti ve zanaatkar atölyelerini korumak şeklindeki naif ve geçici fikrini hatırlamaktır. Bu tabii ki naiftir ve hiç şüphesiz ki ekonomik değildir, ancak onun bu noktaya ilişkin düşüncesi karmaşıktır. Proudhon bir çelişki yaşamaktadır: mülkiyeti adaletsizlik ve sömürü kaynağı olarak kınamaktadır, –bunu bireyin bağımsızlığının güvencesi olarak görecek ölçüde sınırlı olmasına rağmen– ancak ona karşı zayıflığı da vardı . Dahası, Proudhon, son yıllarında etrafında toplanan, Bakunin'in "küçük, sözde Proudhoncu zümre" dediği [grupla] karıştırılır. Bu aslında ölü doğmuş, gerici bir gruptu. Birinci Enternasyonal'de kolektivizmin karşısına üretim araçlarında özel mülkiyeti koymak için boşuna uğraşmışlardı. Bu grubun kısa ömürlü olmasının başlıca sebebi taraftarlarının çoğunun çok kolay bir şekilde Bakunin'in argümanlarını kabullenmesi ve kolektivizmi desteklemek üzere sözde Proudhoncu fikirlerini terk etmeleri olmuştu.

Son tahlilde, kendilerini mutiellistes olarak adlandıran bu grup kolektivizme yalnızca kısmen karşıydı: bunu Fransız köylüsünün bireyciliğinden ötürü tarımda reddediyor, ancak ulaşım

için destekliyorlardı; endüstriyel kendinden yönetim konusunda ismen reddetmekle beraber fiilen talep ediyorlardı. Onların bu kelime karşısındaki korkuları büyük ölçüde Bakunin'in kolektivistleri ile ekonominin devlet denetiminde olmasının neredeyse açık destekçileri olan Marksistler arasında kendilerine karşı oluşturulan geçici çepheden kaynaklanmaktaydı.

Proudhon gerçekten de zamanına göre hareket ediyordu ve zamanı geriye çevirmenin mümkün olmadığının farkındaydı. O, "küçük endüstrinin, küçük kültür kadar aptal olduğu"nu anlayacak kadar gerçekçiydi, ve bu görüşünü Carnets [eserinde] kayda da geçirdi. Büyük emek gücü gerektiren büyük ölçekli modern endüstri söz konusu olduğunda kararlı bir şekilde kolektivistti: "Gelecekte, büyük ölçek endüstri ve geniş kültür, birliğin [association] meyvesi olmalıdır." "Bu konuda başka bir seçeneğimiz yoktur," diye sonuçlandırıyordu, ve kendisinin teknik ilerlemeye karşı çıktığını söylemeye cüret edenlere karşı kızgınlığı giderek artmıştı.

Ancak, kollektivizminde, devletçiliğe kati surette karşı idi. Mülkiyet yıkılmalıydı. Topluluk [community, cemaat] (otoriter komünizm tarafından anlaşıldığı şekliyle) baskı ve hizmetkarlıktır. Bu nedenle Proudhon mülkiyet ile topluluğun bir bileşimini amaçladı: bu birlikti. Üretim araçları ve değişim ne kapitalist şirketler tarafından ne de Devlet tarafından kontrol edilmelidir. "Arılar için kovanın anlamı neyse", onlarda çalışan işçiler için bunların anlamı da odur; işçi birlikleri tarafından yönetilmelidirler, ve ancak bu sayede kolektif güçlerin az sayıdaki sömürücünün faydasına "yabancılaşmışlığı" sona erecekti. "Bizlerin, birleşmiş veya birleşmek üzere olan işçilerin," diye yazıyordu Proudhon bir manifesto tarzında,

"Devlet'e ihtiyacı yoktur. … Devlet tarafından yapılan sömürü daima yöneticiler ve ücretli köleler anlamına gelir. Bizler, insanın insana hükümet etmesini insanın insanı sömürmesinden daha fazla arzulamıyoruz. Sosyalizm, hükümetçiliğin karşıtıdır. … Bizler, bu birliklerin, … demokratik ve toplumsal cumhuriyetin ortak bağında birleşecek engin bir birlikler ve gruplar federasyonun ilk bileşenleri olmasını arzuluyoruz."

Proudhon ayrıntılara girerek, işçilerin kendinden yönetiminin asli özelliklerini birer birer sıralar:

bizzat birleşmiş bireyin kendisinin şirketin mülkiyetinde bölünmez bir payı olacaktır.

Her işçi, ağır ve pis görevlerden kendine düşeni üstlenmelidir.

Herkes en geniş eğitimi edinmek için her türden çalışma ve öğretimden, kademeler ve faaliyetlerden geçmelidir." Proudhon, "işçi, bağlı olduğu endüstrinin çalışmalarından tecrübe edinmelidir" noktası üzerinde ısrarcıydı.

Konum sahipleri [office-holders] seçilmiş olmalıdır, ve birliğin onayına sunulmak zorundadır.

Ödeme bulunulan pozisyonun doğasıyla, beceri derecesiyle, ve üstlenilen sorumlulukla orantılı olmalıdır. Herkes verdiği hizmetle orantılı olarak karlardan payını almaldır.

Herkes kendi [çalışma] saatlerini belirlemekte, görevlerini yerine getirmekte, ve kendi isteğiyle birlikten ayrılmakta özgür olmalıdır.

Birleşmiş işçiler, liderlerini, mühendislerini, mimarlarını ve muhasebecilerini seçerler. Proudhon proletarların hala teknisyenlerden yoksun olduğunu vurgulamıştı: işçilere çalışma yöntemlerini öğretecek, karşılığında sabit maaşlar alacak olan "saygın endüstriyel ve ticari şahsiyetlerin" işçilerin kendinden yönetim programlarına kazandırılması gereklidir: "devrimin aydınlığında herkes için yer" vardır.

Kendinden yönetimin bu liberter anlayışı, Louis Blanc'ın 15 Eylül 1849'daki yasa taslağında belirttiği ataerkil, devletçi kendinden yönetimin tam zıt kutbudur. The Organization of Labor'ın [Emeğin Örgütlenmesi] yazarı Devlet tarafından korunan ve finanse edilen işçi birlikleri yaratmak istiyordu. Şöyle bir rastgele kar bölüşümü öneriyordu: yüzde 25'i sermaye amortisman fonuna; yüzde 25'i sosyal güvenlik fonuna; yüzde 25'i rezerv fonuna; yüzde 25'i ise işçiler arasında paylaştırılmaya. [13]

Proudhon bu tür bir kendinden yönetimin taraftarı değildi. Ona göre birleşmiş işçiler "Devlet'e tabi olmamalı", "Devlet'in kendisi olmalıdır." "Birlik, … otoritenin müdehalesi olmaksızın herşeyi yapabilir ve herşeyi reforme edebilir, otoriteye el uzatabilir ve ona boyun eğdirebilir." Proudhon, "hükümet aracılığıyla birliğe değil, birlik aracılığıyla hükümete doğru gitmek" istiyordu. Otoriter sosyalistlerin rüyalarında yaşayan Devlet'in özgür bir kendinden yönetimi hoş göreceği yanılsamasına karşı uyarıda

bulunuyordu. Bu, "merkezileşmiş bir otoritenin yanıbaşında düşmana ait bir iç bölgenin oluşmasına" nasıl katlanabilirdi? Proudhon isabetli bir şekilde şu uyarıyı yapıyordu: "Merkezileşme, Devlet'i muazzam bir kuvvetle donatırken, grupların ve bireylerin kendiliğinden inisiyatiflerinden veya bağımsız hareketlerinden hiçbir şey elde edilemez."

Birinci Enternasyonal'in kongrelerinde, liberter kendinden yönetim fikrinin devletçi anlayışa hakim olduğu vurgulanmalıdır. 1867 Lozan Kongresi'nde, Cesar de Paepe adlı Belçikalı komite raportörü Devlet'in millileştirilecek olan işletmelerin sahibi olması gerektiği önerisini getirdi. O zamanlar Charles Longuet bir liberterdi, ve bunu şöyle yanıtladı: "Devlet'in 'yurttaşlar kolektifi' olarak tanımlanması; ve … keza bu hizmetlerin devlet görevlileri tarafından değil de … işçi gruplaşmaları tarafından yerine getirilmesi koşuluyla, peki." Tartışma ertesi yıl (1868) Brüksel Kongresi'nde de sürdü, ve bu sefer aynı komite raportörü bu noktada daha kesin olmaya özen gösterdi: "Kolektif mülkiyet tamamen topluma ait olacaktır, ancak işçilerin birliklerine bırakılacaktır. Devlet, çeşitli işçi gruplarının bir federayonundan ibaret olacaktır." Böylece, açıklığa kavuşmuş olarak, önerge kabul edildi.

Ancak, Proudhon'un kendinden yönetime ilişkin 1848'de ifade ettiği iyimserliğin yersiz olduğu kanıtlanacaktı. Çok geçmeden, 1857'de, mevcut işçi birliklerini ağır bir şekilde eleştirdi; naif, ütopyacı hayallerle esinlenerek, deneyim eksikliklerinin faturasını ödemişlerdi. Dar ve dışlayıcı bir hale gelmiş, kolektif işverenler olarak çalışmış, hiyerarşik ve yönetsel kavramlara kapılıp gitmişlerdi. Kapitalist şirketlerin tüm suistimalleri, "bu sözde kardeşliklerde daha da ağırlaşmıştı." Uyumsuzluk, rekabet, kusurlar ve ihanetlerle hırpalanmışlardı. Yöneticileri söz konusu işi öğrenir öğrenmez, "burjuva işverenler olarak kendi hesaplarına çalışmak üzere" emekliye ayrılmışlardı. Diğer durumlarda, üyeler kaynakların bölüşülmesi konusunda ısrarcı olmuşlardı. 1848'de, yüzlerce işçi birliği kurulmuştu; dokuz yıl sonra ise geriye sadece yirmi tane kalmıştı.

Bu dar ve grupçu [particularist] davranışa karşı, Proudhon "evrensel" ve "sentetik" bir kendinden yönetim kavramını savunuyordu. Gelecekteki [yapılması gereken] iş, sadece "birkaç yüz işçiyi birliklerde toplamak"tan daha fazlasıydı, "otuzaltı milyon

ruhtan oluşan bir ulusun ekonomik dönüştürülmesi" idi. Geleceğin işçi birlikleri herkes için çalışmalı, "bir azınlığın faydası için işlememeli"dir. Bu nedenle, kendinden yönetim, bir miktar eğitim almış üyelere gereksinim duyar: "İnsan bir birliğin üyesi olarak dünyaya gelmez, sonradan olur." Birliğin önündeki en güç iş, "üyelerini eğitmek"tir. Bir "insan stoğu" yaratmak, "sermaye kümesi" yaratmaktan çok daha önemlidir.

Yasal yöne gelince, Proudhon'un ilk düşüncesi işletmelerinin sahipliğini işçi birliklerine vermekti, ancak şimdi bu dar çözümü reddediyordu. Bunu amaçla zilyetlik [possession] ile sahiplik [ownership] arasında ayrım yaptı. Sahiplik mutlak, aristokratik, feodaldir; zilyetlik demokratik, cumhuriyetçi, eşitlikçidir: Bu, ne yabancılaştırılabilecek, ne vazgeçilebilecek ne de satılabilecek bir yararlanma hakkından [usufruct] edinilen hazdan oluşur. İşçiler, eski Germenler gibi [14] üretim araçlarının tümünü ellerinde tutmalı, ancak tamamen sahibi olmamalıdırlar. Mülkiyetin yerini, Devlet'e değil bir bütün olarak devasa tarımsal ve endüstriyel bir federasyon içerisinde birleşmiş üreticilere dayanan federal, kooperatif bir sahiplik alacaktır.

Proudhon, böylesi bir gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş kendinden yönetim biçiminin geleceği hakkında heveslidir. "Bunun ekonomik ve toplumsal bir gereklilik ifade etttiğini söylemek bir retorik değildir: bu yeni koşullardan daha başka bir şekilde ilerlemeyi gerçekleştiremez olduğumuzda, zamanı gelmiştir … Toplumsal sınıflar … tek bir üreticiler birliği içinde bütünleşmelidirler." Kendinden yönetim başarılı olacak mıydı? "Bunun cevabında … işçilerin bütün bir geleceği yatmaktadır. Eğer olumluysa, insanlık için tamamen yeni bir dünya açılacaktır; eğer olumsuzsa proletarya bunu bitmiş olarak kabul edebilir. … Onun için bu günahkar dünyada umut kalmamıştır."

Farklı işçi birlikleri arasındaki iş ilişkileri nasıl örgütlenecektir? İlk önceleri, Proudhon bütün malların değişim değerlerinin onları üretmek için gereken emek miktarınca ölçülebileceğini savundu. İşçilere "emek kuponları" [work vouchers] ile ödeme yapılacaktı; malların çalışma saati cinsinden hesaplanan perakende fiyatlardan satın alınacağı ticaret acentaları ve toplumsal dükkanlar açılacaktı. Büyük ölçekli ticaret, emek kuponlarıyla yapılan ödemeleri kabul edecek denkleştirici takas odaları ve Halk Bankası aracılığıyla yapılacaktı. Bu banka, etkin bir işleyiş için gerekli olan miktarları işçi birliklerine ödünç vererek aynı zamanda bir kredi kuruluşu olarak hizmet edecektir.

Bu mutuelliste diye anılan tasarım oldukça ütopistti ve kapitalist sistemde işlemesi elbette zordu. Proudhon, 1849'un başlarında Halk Bankası'nı kurdu ve altı hafta içerisinde yaklaşık 20.000 kişi katıldı, ancak bu kısa ömürlü oldu. Mutuellisme'nin yağ lekesi gibi yayılacağına inanmak, ve Proudhon'un sonradan ifade ettiği gibi: "Bu, eskisinin üzerine aşılanan ve yavaş yavaş onu dönüştüren yeni bir dünyadır, vaat edilen bir toplumdur!" [demek] kesinlikle gerçekliğin fazla zorlanmasıydı.

Ücretlerin çalışılan saate dayanması fikri pek çok açıdan tartışmaya açıktır. Kropotkin okulunun liberter komünistleri –Malatesta, Elise Reclus, Carlo Cafiero– bunu eleştirmeyi ihmal etmediler. İlk olarak, bunun adil olmadığını düşündüler. Cafiero, "Peter'in üç saatlik çalışması Paul'ün dört saatlik [çalışmasına] denk olabilir" diyordu. Emeğin değerinin belirlenmesinde sürenin dışında kalan etmenler de dikkate alınmalıydı: yoğunluk, mesleki ve entelektüel eğitim, vb. Keza işçilerin ailevi yükümlülükleri de hesaba katılmalıydı. [15] Dahası, kolektivist rejimde, işçiler emeği satın alan ve denetleyen topluluğun ücretli kölesi olmaya devam ederler. Çalışılan saate göre ödeme ideal bir çözüm olmayabilir; bu, en iyisinden geçici bir çare olacaktır. Bizler muhasebe defterlerinin ahlakına, "alacak ve verecek" felsefesine son vermeliyiz. Biraz değiştirilmiş bir bireycilikten türetilen bu ödeme [renumeration] yöntemi, üretim araçlarının kolektif sahipliliğiyle çelişir, ve insanda derin bir devrimci değişime yol açmaz. Bu anarşizmle uyuşmaz; yeni bir sahiplik biçimi yeni bir ödeme biçimini gerektirir. Topluluk için yapılan hizmet para

birimleriyle ölçülemez. İhtiyaçların hizmetlere önceliği olmalıdır, ve emeğin tüm ürünleri herkese ait olmalıdır, herkes kendi payını bedelsiz olarak almalıdır. Herkese ihtiyacına göre liberter komünizmin düsturu olmalıdır.

Kropotkin, Malatesta ve takipçileri, Proudhon'un onların itirazını önceden sezinlediği ve eski fikirlerini gözden geçirdiği gerçeğini dikkate almamış gözüküyorlar. Ölümünden sonra basılan Theorie de la Propriete adlı eserinde, eşit işe eşit ödeme fikrini yalnızca 1840'daki "Mülkiyet Üzerine Birinci Not"ta desteklediğini açıklar: "İki şeyi söylemeyi unutmuştum: birincisi, emeğin süresiyle yoğunluğu birleştirilerek ölçüldüğü; ikincisi, işçinin ücreti içerisinde eğitiminin maliyetinin amortismanı, ücretsiz bir çırak olarak kendi hesabına yaptığı çalışma, ve üstlendiği risklere karşı onu sigortalamak için [ödenen] primler dahil edilmemelidir; bunların tümü farklı mesleklerde değişik olacaktır." Proudhon, bu "eksikliği", karşılıklı sigorta kooperatif birliklerinin eşitsiz maliyetleri ve riskleri telafi etmesi gerektiği önerisiyle "onardığını" iddia etmişti. Üstelik, Proudhon, işçi birlikleri üyelerinin ödemelerini "ücretler" olarak değil, ortaklaşmış ve eş derecede sorumlu olan işçiler tarafından özgürce belirlenen bir kar payı olarak görür. Proudhon'un en yeni savunucularından birisi olan Pierre Haubtman, hala yayımlanmamış tezinde, bu şekilde yorumlanmadıkça işçilerin kendinden yönetimlerinin hiçbir anlamı olmayacağı yorumunu yapmaktadır.

Liberter komünistler, Proudhon'un mutuellisme'sinin ve daha mantıklı olan Bakunin'in kolektivizminin, sosyalist bir sistemde emeğin bedelinin nasıl ödeneceğini belirlememeleri nedeniyle eleştiriye açık olarak görürler. Bu eleştiriler, anarşizmin iki kurucusunun katı bir toplum modelini zamanından önce belirleme heveslisi olmadıkları gerçeğini dikkate almamış gözüküyor. Onlar, kendinden yönetim birliklerine bu konuda en geniş seçeneği bırakmak istemişlerdi. Bu esnekliğin ve kendi sabırsız tahminlerinden çok farklı olan sonuçların üzerine atlamayı reddetmenin haklılığını bizzat liberter komünistler gösterecekti: kendi seçimleri olan ideal sistemde, "emeğin herkes için yeterli olandan fazlasını üreteceğini" ve "burjuva" ödeme normlarının yerini, bolluk döneminde –bunun öncesinde değil– özellikle "komünist" olan normların alacağını vurguladılar. 1884'de, planlanan anarşist enternasyonal programın taslağını hazırlayan Malatesta, komü-

nizmin derhal ancak oldukça sınırlı sayıdaki bölgede gerçekleştirilebileceğini, ve "geri kalan [yerlerde]", "geçici bir dönem" için kolektivizmin kabul edilmesi gerekeceğini kabul etmişti.

"Komünizmin mümkün olabilmesi için, toplum üyelerinin yüksek seviyede ahlaki gelişimi, gelişkin ve derin bir dayanışma hissi gereklidir; ki devrim dalgasını bunu canlandırmakta yeterli olamayabilir. Bu şüphe, bu gelişime yönelik elverişli maddi koşulların başlangıçta mevcut olmamasıyla daha da geçerli bir hale gelir."

Anarşizm, Diego Abad de Santillan'ın liberter komünizmin derhal uygulanamazlığını oldukça benzeri terimlerle gösterdiği 1936 İspanyol Devrimi'nin arifesinde, bu deneyim sınavından geçmek üzereydi. O, kapitalist sistemin insanoğullarını komünizme hazırlamadığını savunuyordu: [kapitalist sistem] onların toplumsal güdülerini ve dayanışma hislerini geliştirmek bir yana, bu hisleri her yönden bastırmak ve cezalandırmak eğilimindeydi.

Santillan, anarşistleri daha gerçekçi olmaya ikna etmek üzere Rus ve diğer devrim deneyimlerini hatırlatıyordu. Onların, en yeni deneyimlerden çıkarılan derslere şüpheyle veya üstünlükle taslayarak bakmalarını eleştiriyordu. Bir devrimin doğrudan doğruya komünist anarşizm idealimizin gerçekleşmesine yol açıp açmayacağı konusunda şüpheliydi. Ekonominin düzensizleştiği, üretimin düştüğü, ve gıda arzının bir öncelik haline geldiği devrimin ilk aşamasındaki durumun gereklerine komünizmden ziyade kolektivist slogan "herkese emeğine göre" uygun düşecektir. Denenecek olan ekonomik modeller en iyisinden yavaş yavaş komünizme doğru evrilecektir. İnsanoğullarını katı toplumsal yaşam biçimleri içerisine hapsederek, onları demir parmaklıkların arkasına koymak, devrimi engelleyecek otoriter bir yaklaşıma yol açacaktır. Mutuellisme, komünizm, kolektivizm, bunlar aynı amaca ulaşmanın farklı araçlarıdır. Santillan, gelmekte olan İspanyol Devrimi için özgürce deneyim hakkını savunarak, Proudhon ve Bakunin'in akıllıca deneyselciliğine yönelmişti: "Başarılabilecek olan mutuellisme'nin, kolektivizmin veya komünizmin derecesi, her yerelde ve her toplumsal alanda özgürce belirlenecektir." Aslında, ileride görüleceği üzere, 1936'nın İspanyol "kolektifleri" deneyimi bütüncül [integral, bir bütünün ayrılmaz parçası, yekpare] komünizmin prematüre uygulamasından kaynaklanan zorlukları ortaya çıkaracaktı. [16]

Rekabet

Rekabet, kolektivist veya kendinden yönetim ekonomisinde korunduğu zaman çok zorlu sorunlar ortaya çıkaran, burjuva ekonomisinden miras alınmış normlardan birisidir. Proudhon, bunu "toplumsal kendiliğindenliğin ifadesi" ve birliğin "özgürlüğü"nün garantisi olarak görüyordu. Dahası, bu olmaksızın sanayinin yüksek gerilimini "aşırı gevşemenin" takip edeceği "yeri doldurulamaz uyarıcı"nın ortaya çıkması uzun süre alacaktır. [Proudhon, düşüncelerini] şöyle ayrıntılandırıyordu:

"Çalışma kardeşliği, mümkün olduğunca üretim maliyetine yakın bir fiyattan mal ve hizmetleri topluma arz etmeye söz vermiştir. … Bu nedenle, işçilerin birliği, {tekelci tipteki} herhangi bir alaşıma kendi içerisinde müsade etmez, kendisini rekabetin koşullarına tabi kılar, ve muhasebe defterlerini ve kayıtlarını, toplumun denetim hakkının en uç yaptırımı olarak birliği dağıtma gücüne sahip olan topluma açık tutar." "Rekabet ve birlik, karşılıklı olarak birbirine bağımlıdır … Sosyalizmin en acıklı hatası {rekabeti} toplumun düzensizliği olarak görmüş olmasıdır. Rekabeti … ortadan kaldırmak … söz konusu dahi olamaz. … Bu bir denge bulma meselesidir, bir denetleme ajanı [policing agent] olduğu söylenebilir."

Proudhon'un rekabet ilkesine bağlılığı Louis Blanc'ın iğneli sözlerini üzerine çeker: "Biz, iki karşıt ilkenin ilginç bağlantısını savunanları anlayamıyoruz. Kardeşliği rekabete yamamak sefil bir düşüncedir: Bu, hadımların yerine erselikleri [hermaphrodite, hem erkek hem kadın organları olanlar] geçirmek gibi bir şeydir." Bir ön-Marksist olan Louis Blanc, Devletçe belirlenen "değişmez bir fiyata ulaşmayı", ve endüstrideki kuruluşlar arasında bütün rekabetin engellenmesini istiyordu. Proudhon'un buna cevabı sert oldu: fiyatlar, "ancak rekabetle sabitlenebilir, yani … fazla fiyat talep edenlerin hizmetlerini terk eden tüketicinin gücüyle." "Rekabeti çıkarırsanız, … toplumu devindirici kuvvetinden yoksun bırakırsınız, böylece de zembereği kırılmış bir saat gibi onu durdurursunuz."

Ancak, Proudhon, politik iktisat üzerine bilimsel incelemesinde tüm yönleriyle tasvir ettiği rekabetin kötülüklerini kendisine saklamadı. Bunun bir eşitsizlik kaynağı olduğunu biliyordu, ve "rekabette, zafer büyük taburlarındır" diyordu. O kadar "anarşik"tir (kelimenin kötüleyici anlamında) ki, daima özel çıkarların

faydasına işler, ister istemez sivil bir çatışma ortaya çıkarır, ve uzun vadede oligarşiler yaratır. "Rekabet, rekabeti öldürür."

Ancak, Proudhon'a göre, rekabetin yokluğu da bundan daha az zararlı değildir. Tütün idaresini ele alarak, [17] uzun süreden beridir rekabetten muaf bir tekel olması nedeniyle, bu sektörün ürünlerin çok pahalı olduğunu ve arzının yetersiz olduğunu bulmuştu. Eğer tüm endüstriler aynı sisteme tabi olsalardı, ulus asla geliri ile harcamalarını dengeleyemezdi. Proudhon'un tasavvur ettiği rekabet, kapitalist ekonomi sisteminin bırakınız-yapsınlar rekabeti değildi; onu "toplumsallaştırma" ulvi ilkesine sahip bir rekabet, adil değişim temelinde, dayanışma ruhuyla işleyecek bir rekabet, hem bireysel inisiyatifi koruyacak hem de şu anda kapitalist müsadereyle uzaklaştırılmış olan refahı topluma geri döndürecek bir rekabetti.

Bu düşüncede ütopist bir şeyler olduğu açıktır. Rekabet ve piyasa ekonomisi denilen şey kaçınılmaz olarak eşitsizlik ve sömürü ortaya çıkarır –[işe] tam bir eşitlikten başlansa bile bu böyledir. Kaçınılmaz bir olumsuzluk olarak, geçici bir temelde olması haricinde, [aşağıdakiler sağlanmadığı müddetçe] işçilerin kendinden yönetimiyle birleştirilemez: (1) işçiler arasında "dürüstçe değişim" psikolojisi gelişene; (2) en önemlisi de, toplumun kıtlık koşullarından bolluk aşamasına geçeceği, böylece de rekabetin amacını kaybedeceği [zamana değin].

Böylesi bir geçiş döneminde dahi, –bugün Yugoslavya'da olduğu gibi– rekabetin, en azından tüketicinin çıkarlarını koruma avantajına sahip olduğu tüketim-malları sektörüyle kısıtlanması arzulanır gözükmektedir.

Liberter bir komünist, çatışma ilkesine dayanması temelinde Proudhon'un kolektif ekonomi versiyonunu mahkum edecektir; rekabetçiler başlangıçta eşitlik konumunda olacaklar, ancak kaçınılmaz olarak sonunda galipler ve mağluplar yaratmak üzere mücadeleye savrulmak üzere [olacaktır bu]; ve [bu], malların arz ve talebin ilkelerine göre değiştirilmesiyle sonlanacaktır; "bu ise rekabete ve burjuva dünyasına tam bir geri dönüş olacaktır." Yugoslav deneyiminin diğer komünist ülkelerdeki bazı eleştirmenleri, ona saldırmak için hemen hemen aynı terimleri kullanmaktadırlar. Onlara göre, herhangi bir biçimiyle kendinden yönetim, rekabet ekonomisine doğru yönelimi barındırırarak aynı düşmanlığa layıktır –sanki bu iki fikir temelde ve kalıcı bir şşekilde birbirinden ayrılmazmışçasına.

Her halükarda, Proudhon, işçi birlikleri yönetiminin büyük birimleri de içinde barındırması gerekeceğinin farkındaydı. "Merkezileşme ve büyük birimlerin gerekliliği"ne vurgu yapmış ve şunu sormuştu: "Ağır endüstrinin işletilmesine yönelik olan işçi birlikleri büyük birimler anlamına gelmez mi?" "Biz, ekonomik merkezileşmeyi siyasi merkezileşme içerisindeki yerine koyuyoruz." Ancak, otoriter planlamaya yönelik korkusu onu içgüdüsel olarak dayanışmayla esinlenmiş bir rekabeti tercih etmeye sevk ettirmiştir. Çünkü böylece, anarşist düşünürler, kendinden yönetimli işletmelerin federasyonuyla aşağıdan işleyen, liberter ve demokratik bir planlama biçiminin savunucuları haline geleceklerdi.

Bakunin, kendinden yönetimin dünya ölçeğindeki bir planlama perspektifinin önünü açacağını önceden görmüştü:

"İşçilerin kooperatif birlikleri yeni bir tarihsel olgudur; bugün onların doğumlarını görürken geleceklerini önceden kestiremiyoruz, ancak onları bekleyen devasa gelişmeyi, onların yaratacağı yeni siyasi ve ekonomik koşulları ancak tahmin edebiliyoruz. Bunların, bugünün ilçelerinin, eyaletlerinin ve hatta devletlerinin insan topluluğunun yapısını tamamen dönüştürmekteki sınırlılıklarını genişletmesi yalnızca mümkün değil, aynı zamanda fazlasıyla olasıdır; [böylece insan topluluğu] artık uluslara değil, endüstriyel birimlere bölünecektir."

Böylece bu, başında bir üst meclisin olacağı "devasa bir ekonomik federasyon oluşturacak"tır. Bu, "ayrıntılı ve doğru olduğu kadar kapsayıcı da olan veriler sunan dünya çapındaki istatistikler"in yardımıyla, arz ve talebi dengeleyecek, ticaret ve istihdamdaki krizleri, zorunlu durgunlukları, ekonomik felaketleri, ve sermaye kaybını neredeyse tamamen ortadan kaldıracak [şekilde], dünya endüstriyel üretimini farklı ülkeler arasında yönlendirecek, dağıtacak ve paylaştıracaktır.

Bütüncül Bir Toplumsallaşma mı?

Proudhon'un işçi birlikleri yönetimi fikrinde bir belirsizlik vardır. Kendinden yönetimli grupların kapitalist teşebbüslerle rekabet etmeyi sürdürüp sürdürmeyeceği –diğer bir deyişle, Cezayir ve öteki yeni bağımsız ülkelerde bugün olduğu gibi, sosyalist sektörle özel sektörün bir arada olup olmayacağı–, veya öte yandan üretimin bir bütün olarak toplumsallaştırılarak kendinden yönetime tabi kılınıp kılınmayacağı her zaman belli değildir.

Bakunin tutarlı bir kolektivisttdi, ve iki sektörün birarada var oluşunun tehlikelerini açıkça görüyordu. İşçiler, birlik içerisinde dahi büyük-ölçekli burjuva sermayesine karşı durmak için gereken sermayeyi biriktiremezler. Keza, [işçi birlikleri içerinden] "yeni bir proletarya emeği sömürücüsü sınıfın" ortaya çıkmasına neden olacak şekilde, kapitalist çevrenin işçi birliklerini kirletmesi tehlikesi daima var olacaktır. Kendinden yönetim çalışan kitlelerin tam ekonomik kurtuluşunun tohumlarını içinde barındırır, ancak "sermayenin kendisi, endüstriyel kuruluşlar, hammaddeler, ve sermaye teçhizatı, … hem tarımsal hem de endüstriyel üretimde işçi birliklerinin kolektif mülkü haline gelirse, ve bunlar kendi aralarında özgürce örgütlenir ve federe hale gelirlerse" bu tohumlar filizlenecek ve büyüyecektir. "Radikal, nihai bir toplumsal değişim ancak toplumun tamamını etkileyecek araçlarla sağlanabilir"; yani, özel mülkü kolektif mülke dönüştürecek toplumsal bir devrimle. Böylesi bir toplumsal örgütlenmede, işçiler kendilerinin kolektif kapitalistleri, kendilerinin işverenleri olacaklardır. Yalnızca "gerçekten de kişisel kullanım için olan şeyler" özel mülkiyette kalmaya devam edecektir.

Bakunin, üretici kooperatiflerinin işçilerin kendilerini örgütlemeye, kendi işlerini idare etmeye alıştırmaya hizmet ettiğini, ve kolektif işçi sınıfı hareketi için bir ilk adım olduğunu kabul ediyordu; ancak kapitalist sistemin ortasındaki adalarda başarılan bir toplumsal devrimin ancak sınırlı bir etkisi olacağını savunuyor, ve işçileri "kooperatiflerden çok grevleri düşünmeye" çağırıyordu.

Sendikalar

Bakunin keza “kitlelerin doğal örgütlenmeleri“, işçilerin burjuvazi karşısında kullanabilecekleri “yegane gerçekten de etkili silah” [olan] sendikaların oynadığı role değer veriyordu. O, sendika hareketinin [katkısının], proletaryanın kuvvetlerini burjuva radikalizminden bağımsız bir şekilde örgütleyen ideologların katkısından daha fazla olabileceğini düşünüyordu. Geleceği, işçilerin sektörel [olarak] ulusal ve uluslararası örgütlenmesi olarak görüyordu.

Enternasyonal’in birinci kongresinde sendikacılıktan özel olarak bahsedilmemekteydi. 1869’daki Basel Kongresi’nden sonra, anarşistlerin etkisi sayesinde birinci mesele haline geldi: ücret sisteminin lağvedilmesinden sonra, sendikalar geleceğin yönetiminin embriyosu haline gelecekti; hükümetlerin yerini işçi örgütlenmeleri konseyleri alacaktı.

1876’da, Bakunin’in talebesi olan James Guillaume, Ide’es sur l’Organisation Sociale [eserini] yazdı; bu kitapta kendinden yönetim bir birleşik sendikacılığı [planlıyordu]. Özellikle de “eskisi gibi ücretlerini işverenlerin açgözlülüklerine karşı korumak için değil de, … iş aletlerine –ki bunlar mütekabil [reciprocal, karşılıklı] sözleşmeler sonucunda bütün bir ortak federasyonun kolektif mülkü haline geleceklerdir– karşılıklı erişimi güvence altına almak için” birleşecek mesleklerde, birleşik [corporate, anonim, ortak] işçi federasyonları oluşturulmasını savunuyordu. Bakunin’in görüşü bu federasyonların planlama vasıtası olarak işleyeceğiydi, ve böylece Proudhon’un kendinden yönetim planındaki boşluklardan birisini doldurmaktaydı. [Proudhon’un] önerilerinde bir şey eksikti: çeşitli üretici birliklerini birleştirecek ve onların işlerini egoistçe, dar bir anlayışla, genel faydaya veya diğer işçi birliklerinin faydasına aldırış etmeksizin yürütmelerini engelleyecek bir bağlantı. Sendikacılık bu boşluğu dolduracak ve kendinden yönetimi şekillendirecektir. Bu, planlamanın ve üreticiler arasında birlik sağlamanın vasıtası olarak sunulmuştu.

Kariyerinin başlarında Proudhon tamamen ekonomik örgütlenmeyle ilgileniyordu. Siyasi olan herhangi bir şeye karşı olan şüphesi onun bölgesel [territorial] yönetim sorununu ihmal etmesine yol açtı. Nasıl gerçekleşeceğini açıkça söylemeksizin, işçilerin Devlet'in yerini alacağını söylemek onun için yeterliydi. Yaşamının ilerleyen yıllarında, siyasi soruna daha fazla dikkat sarf etti, baştan aşağı anarşist bir tarzla soruna yaklaştı. İnsanlar, yerel temelde, "kendisini bir kent veya siyasi birim olarak oluşturan, kendi birliğini, bağımsızlığını ve özerkliğini dayatan", "doğal grup" olarak adlandırdığı [örgütlenmeler] içerisinde kendilerini bütünleşeceklerdi. "Biraz uzakta olan benzeri grupların ortak çıkarları olabilir; bunların biraraya gelmesi ve daha yüksek bir karşılıklı güvenlik grubu oluşturması akla yatkın bir şeydir." Bu noktada, anarşist düşünür nefret edilen Devlet'in hortlağını görür: "kendi çıkarlarını güvenceye almak ve refahlarını arttırmak için birleşen" bu yerel gruplar asla, ama asla "yeni bir Moloch'un [Fenikelilerde uğruna insan kurban edilen tanrı] ayakları dibinde, bir nevi kendini kurban etmeye razı olacak kadar ileri gitmemelidirler." Proudhon, özerk komünü oldukça kesin bir şekilde tanımlar: esasen "egemen bir varlık"-tır; bu surette, "kendi kendisine hükümet etmek ve yönetmek, vergiler koymak, mülkünü ve kazancını kullanmak, gençleri için okulllar kurmak ve eğitmenler atamak vb. hakkına sahiptir." "Yani kolektif siyasi yaşam neyse, komün de odur … Tüm kısıtlamaları reddeder, kendi kendini sınırlandırır; tüm dışsal dayatmalar ona yabancıdır ve yaşamasına karşı birer tehdittir." Proudhon'un kendinden yönetim ile otoriter Devleti birbirlerine zıt değerlendirdiği gösterilmişti; benzer şekilde, komün de yukarıdan merkezileştirilmiş bir otoriteyle birarada olamaz:

"Orta bir yol bulunmamaktadır. Komün ya egemen, ya tabi olacaktır, ya hep ya hiç. Ona verebileceğiniz en iyi rolü atfedin; kendi yasasına tabi olmaz bir hale gelir gelmez, daha yüksek bir otoriteyi {ve} bir üyesinin daha üstün olduğu ilan edilen daha büyük bir gruplaşmanın [otoritesini] kabul eder etmez, anlaşmazlığa düşecekleri ve çatışacakları açıktır. Çatışma ortaya çıkar çıkmaz, gücün mantığı merkezi otoritenin zaferini garanti edecektir; otorite ile tebası arasında herhangi bir tartışma,

pazarlık, dava veya görüşme olmaksızın bu izin verilemeyecek, skandal niteliğinde ve saçma bir şeydir."

Bakunin, komünü geleceğin toplumsal örgütlenmesi içerisine Proudhon'dan daha mantıklı bir şekilde yerleştirdi. Üretken işçilerin birlikleri komünler içerisinde ve komünler arasında özgürce müttefik hale gelebileceklerdi; ve böylece kendileri arasında özgürce federe hale geleceklerdi. "Kendiliğinden yaşam ve eylem, Devlet'in her şeyi yutan, tekelci gücü tarafından yüzyıllar boyunca askıya alınmıştır; [Devlet'in] tahtını bırakması bunları komüne geri verecektir."

Sendikacılığın komünlerle ilişkisi nasıl olacaktır? 1880'de, Jura Federasyonu'nun Courtelary bölgesi [18] bunun cevabından emindi: "Yerel yaşamın bu organı, bir meslekler federasyonu olacaktır, ve bu yerel federasyon komün haline gelecektir." Ancak, raporu hazırlayanlar bu konuda tam bir karara varmamışlardı, şu soruyu ortaya atmışlardı: "Komünün anayasasını, … tüm sakinlerin [katıldığı] genel meclis mi, yoksa mesleklerden gelen delegasyonlar mı hazırlayacak?" Sonuç, dikkate alınabilecek, olası iki sistemin olduğu şeklindeydi. Sendikalar mı, yoksa komünler mi önceliğe sahip olacaklardı? Daha sonra, özellikle Rusya ve İspanya'da, bu soru "anarko-komünistler"i "anarko-sendikalistler"den ayıracaktı.

Bakunin, komünü, kendinden yönetimin faydasına üretim aletlerine el koyulmasının ideal aracı olarak görüyordu. Toplumsal yeniden örgütlenmenin ik aşamasında, el konulan [confiscate, kamulaştırılan] mallar karşılığında "mülksüzleştirilen" her kişiyi tazmin etmenin zorunlu asgarisini sağlayacak olan komündü. [Bakunin], onu belli bir kesinlikle içsel bir örgütlenme olarak tanımlamaktaydı. [Komün], olumlu bir yetkiyi ifade eden, seçilmiş delegelerce yönetilecekti; bunlar seçmene karşı her zaman sorumlu olacak ve geri çağırılabileceklerdi. Komün konseyi, komünün devrimci yönetiminin her branşı için idari komiteleri arasından seçim yapabilecekti. Sorumluluğu çoğunluk arasında bölüştürmek sıradan [kişilerin] yönetime en fazla sayıda katılması avantajına sahipti. Bu, az sayıdaki delegenin tüm görevleri üzerine aldığı, oldukça nadiren toplantıya çağrılan genel meclislerde insanların ise neredeyse pasif olduğu temsiliyet sisteminin dezavantajlarını azaltacaktı. Bakunin, içgüdüsel bir şekilde, seçilmiş konseylerin hem düzenleyici hem de idari görevleri olan

“çalışan gövdeler [body, heyet, kurul]” –ileride, liberter bir ruh halindeyken Lenin’in “parlamentarizm olmaksızın demokrasi” olarak adlandırdığı şey– olması gerektiğini kavramıştı. Yine Courtelary bölgesi bu fikri daha açık hale getirdi:

“Merkezileşmiş ve bürokratik yönetimin hatalarına gerisin geriye düşmemek için, komünün genel çıkarlarının tek bir yönetsel gövde tarafından değil, her faaliyet dalı için farklı özel komisyonlar tarafından yönetilmesi gerektiğini düşünüyoruz. … Bu düzenleme yönetimin hükümet karakteri edinmesini engelleyecektir.”

Bakunin’in takipçileri, tarihsel gelişimin zorunlu aşamalarına ilişkin böylesine dengeli bir yargı sergilemediler. 1880’lerde, kolektivist anarşistleri azarladılar. Kropotkin, 1871 Paris Komünü’nünde ortaya konmuş örneğin eleştirisinde, “bir kere daha Komün içerisinde temsil sistemini kullandıkları” için, “az ya da çok şansla seçilen halk meclisinin lehine kendi inisiyatiflerinden vazgeçtikleri” için halkı paylıyor, ve “ne pahasına olursa olsun daima bir şekilde bu hükümeti korumaya çalışan” bazı reformcuların yasını tutuyordu. Temsil sisteminin zamanının geçtiğini düşünüyordu. Bu, burjuvazinin örgütlü hakimiyetiydi ve onunla beraber ortadan kalkmalıydı. “Gelmekte olan yeni ekonomik çağ için, temsiliyetten oldukça farklı olan yeni bir siyasi örgütlenme biçimi aramalıyız.” Toplum, insanlara temsili hükümetten daha yakın olan, “kendinden hükümete, bir kimseye kendisinin hükümet etmesine yakın” olan siyasi ilişki biçimleri geliştirmelidir.

Otoriter veya liberter sosyalistler açısından hdeflenecek ideal, hem ekonomik kendinden yönetimde hem de bölgesel yönetimde sınırlar zorlanırsa, her türden otoritenin son kalıntılarını tahrip edecek olan bu doğrudan demokrasi [ideali] olmalıdır. Ancak, bunun işleyişi için gerekli olan koşul hiç şüphesiz ki, tüm işçilerin bilincin yanısıra öğrenim ve beceriye sahip olacakları, aynı zamanda da bolluğun kıtlığın yerini alacağı bir toplumsal devrim aşamasıdır. 1880’de, Lenin’den çok daha önce, Courtelary bölgesi [şunu] ilan ediyordu: “Bilimsel olarak örgütlenmiş bir toplumda, genel oy kullanımı [şeklindeki] az ya da çok demokratik uygulama giderek daha az önemli hale gelecektir.” Ancak, onun gelişiminden önce değil.

Tartışmalı “Devlet” Terimi

Okuyucular artık anarşistlerin geçici bir durum için bile olsa da “Devlet” terimini kullanmayı reddettiklerini anlamış olmalıdır. Bu konuda otoriterlerle liberterler arasındaki uçurum her zaman çok geniş değildir. Birinci Enternasyonal’de sözcülerinin Bakunin olduğu kolektivistler, “sosyalist kolektif“in eş anlamlısı olarak “Devlet’in yeniden oluşturulması“, “yeni ve devrimci bir Devlet” ve hatta “sosyalist Devlet” terimlerinin kabul edilmesine izin vermişlerdi. Ancak, anarşistler kısa zaman içerisinde, farklı bir anlam vermekle birlikte otoriterlerle aynı kelimeyi kullanmanın kendileri için aslında tehlikeli olduğunu gördüler.

Yeni bir kavramın yeni bir dünyayı çağrıştırdığını, ve eski terimin kullanılmasının tehlikeli bir şekilde belirsiz olacağını düşündüler; ve böylece geleceğin toplumsal kolektifine “Devlet” ismini vermeyi bıraktılar.

Marksistler, kendi paylarına, Enternasyonal’de kolektif sahipliğin neo-Proudhoncu bireyciliğin son kalıntısı karşısında zafer kazanması için anarşistlerin işbirliğini kazanmak konusunda oldukça hevesliydiler. Bu nedenle sözlü feragatlarda bulunmaya istekliydiler; ve “Devlet” kelimesinin yerine ya komünlerin federasyonu ya da solidarasyonu [solidarisation, dayanışmasının teşkili, birliğinin teşkili] [kelimelerinin] geçirilmesi [şeklindeki] anarşistlerin önerisini gönülsüzce de olsa kabul ettiler. Aynı manada, Engels, Alman sosyal demokratlarının Gotha Programı hakkında arkadaşı ve yoldaşı olan August Bebel’e saldırmış, ve “‘Devlet’ teriminin kullanımına son verilmesinin, ve bunun yerine Fransızca ‘Komün’ kelimesiyle aynı anlama gelen eski bir Almanca kelime olan Gemeinwesen’in kullanılmasının” daha akıllıca olacağını belirtmiştir. 1869 Basel Kongresi’nde, mülkiyet bir kere toplumsallaştırıldıktan sonra, bunun communes solidarisees tarafından geliştileceği konusunda kolektivist anarşistler ile Marksistler birleşmişlerdi. Bakunin konuşmasında şunu belirtiyordu:

“Ben toplumsal refahın, ve özellikle de toprağın, toplumsal tasfiye anlamında, kolektifleştirilmesi için oy kullacağım. Toplumsal tasfiyeden, bugün olduğu üzere mülkiyetin yaptırımcısı ve yegane garantörü olan kanuni ve siyasi Devlet’in lağvedilmesiyle, şu anda mülk sahipleri olanların tamamen mülksüzleştirilmesini anlıyorum ... Tüm daha büyük hoşnutluklarıyla birlikte, komünlerin solidarasyonunu destekliyorum, ... çünkü böylesi bir solidarasyon aşağıdan yukarıya bir toplum örgütlenmesini içermektedir.”

Kamusal Hizmetler Nasıl İdare Edilmeli?

Sonuca ulaştırılan karşılıklı uzlaşma belirsizliği gidermekten oldukça uzaktı; aynı Basel Kongresi'nde otoriter sosyalistler ekonominin Devlet tarafından idare edilmesini alkışlamaktan utanç duymamışlardı. Tartışmalar demiryolları, posta hizmetleri vb. büyük ölçekli kamusal hizmetlerin yönetimine geldiğinde, sorunun ne kadar zorlu olduğu da ortaya çıkmıştı. 1872 Hague Kongresi'nde, Marks ve Bakunin'in takipçilerinin birlikteliği bozuldu. Böylece, kamusal hizmetlere ilişkin tartışma, ayrışmadan geriye kalan ve yanlış isimlendirilmiş "anti-otoriter" Enternasyonal'de yeniden ortaya çıktı. Bu soru, kendilerini Marks'tan ayrıştırmayı ve Enternasyonal'de anarşistlerle birlikte kalmayı seçen az ya da çok "devletçi" olan sosyalistler ile anarşistler arasında yeni bir uyuşmazlık ortaya çıkardı.

Bu gibi kamusal hizmetler ulusal ölçekte olduğu için, bunların ne tek başlarına işçi birlikleri, ne de tek başlarına komünler tarafından yönetilemeyecekleri açıktır. Proudhon, bu sorunu işçi yönetimini, tam olarak açıklamadığı bir "kamusal inisiyatif" biçimiyle "dengeleyerek" çözmeye çalışmıştı. Kamusal hizmetleri kim idare edecekti? Komünler federasyonu cevabını verir liberterler; Devlet diye yanıtlamaya hazırdır otoriterler.

Enternasyonal'in 1874 Brüksel Kongresi'nde, Belçikalı sosyalist Cesar de Paepe bu iki çatışan görüş arasında bir uzlaşma oluşturmaya çalışmıştı. Yerel kamusal hizmetler, sendikalar tarafından görevlendirilen yerel idari birimin [organ] yönetimi altında işletilerek, komünlere ait olacaktır. Daha büyük ölçekteki kamusal hizmetler komünler federasyonunun görevlendirdiklerinden meydana gelecek ve bölgesel emek odası tarafından denetlenecek bir bölgesel idare tarafından yönetilecek; ulusal ölçekte olanlar ise "İşçi Devleti"nin, yani "özgür işçi komünlerinin bileşimine dayanan" bir Devlet'in [idaresi] altında olacaktır. Anarşistler bu muğlak örgütlenme konusunda şüpheliydiler, ancak Paepe bu şüpheyi bir yanlış anlama olarak görmeyi tercih etmişti: bu her şeyden öte lafzi bir tartışma değil miydi? Öyleyse, "Devlet" kelimesini bir kenara bırakmaktan, gerçek düşünceyi "bazı başka terimlerin hoş maskesi altında" gizlemekten ve hatta daha da geliştirmekten memnun olacaktı.

Liberterin çoğu Brüksel Kongresi raporunun Devlet'in yeniden teşkil edilmesi demek olduğunu düşünüyordu: "İşçi Devleti"nin kaçınılmaz olarak "otoriter Devlet"e dönüşeceğini görüyorlardı. Eğer bu yalnızca lafzi bir tartışmaysa, hükümetsiz yeni bir toplumu, yıkılacak olan örgütlenmenin ismiyle tanımlamayı neden vaftiz etmeliydiler ki? Malatesta, takip eden 1876'da toplanan Bern'deki Kongre'de, kamusal hizmetlerin tek ve merkezi bir örgütlenme biçimi gerektirdiğini kabul ediyordu; ancak, onların yukarıdan Devlet tarafından idare edilmeleri gerektiğini kabul etmiyordu. Ona göre, muhalifleri Devlet ile toplumu, yani "yaşayan organik gövde"yi birbirine karıştırmış gözüküyordu. Bir sonraki yıl, 1877'de, Ghent'deki Evrensel Sosyalist Kongresi'nde, Cesar de Paepe, kıymetli İşçi Devleti veya Halk Devleti'nin "bir süre için Ücretlilerin Devleti'nden daha fazlası olmayacabileceğini" kabul ediyordu, ancak "bu koşulların dayattığı geçici bir aşamadan başka bir şey değildi"; bunun ardından isimsiz, sabırsız kitleler üretim araçlarını ele geçirmekte ve bunları işçi birliklerinin eline vermekte gecikmeyeceklerdi. Anarşistler bu belirsiz ve uzak perspektiften tatmin olmamışlardı: Devlet ele geçirdiğinden asla vazgeçemeyecektir.

Özetlersek: geleceğin liberter toplumu ikili bir yapıya sahip olacaktı: kendinden yönetimli işçi birliklerinin federasyonu biçimindeki ekonomik; komünlerin federasyonu biçimindeki idari. Nihai gereklilik ise bu gösterişli yapıyı, uygulanmak üzere bütün dünyaya yayalabilecek olan daha geniş kapsamlı bir kavramla taçlandırmak ve birleştirmekti: federalizm.

Proudhon'un düşünceleri olgunlaştıkça, federalist düşünce açıklığa kavuştu ve hakim hale geldi. Son yazılarından birisi Du Principe Federatif et de la Necessite de Reconstituer de Parti de la Revolution (1863) başlığını taşıyordu; ve daha önce bahsedildiği üzere, yaşamının sonuna doğru kendisini anarşistten ziyade federalist olarak adlandırma eğilimi göstermişti. Bizler artık küçük, eski –dahası, kendi zamanlarında bile bazen federal bir temelde biraraya gelen– kentler döneminde yaşamıyoruz. Zamanımızın sorunu büyük ülkelerin idare edilmesidir. Proudhon şu yorumu yapıyordu: "Eğer Devlet asla bir şehrin veya komünün alanı dışına taşmasaydı, herkesi kendi yargısını yapmaya çağırırdım, ve daha fazla da bir şey söylemezdim. Ancak bunun, şehirlerin, kentlerin ve köylerin binlerle sayıldığı bir devasa bölgesel kümelenmeler meselesi olduğunu unutmamalıyız." Toplumu mikro organizmalara bölmek söz konusu olamaz. Birlik aslidir.

Ancak, Proudhon'un sertçe karşılık verdiği [şey], otoriterlerin bu yerel grupları "fetih" yasası ile yönetme niyetleriydi: "Onlara bunun bizzat birlik yasası nedeniyle imkansız olduğunu söylemek istiyorum."

"Tüm bu gruplar … yok edilemez organizmalardır; … bir şehir üyesinin özgür bir insan olarak yurttaşlığını veya ayrıcalıklarını kaybedememesi gibi, onlar da kendilerini mutlak bağımsızlıklarından soyutlayamazlar. … Başarılacak tüm her şey … genel egemenlik ile her birinin ayrı ayrı egemenlikleri arasındaki uzlaştırılamaz karşıtlığın, otorite karşısına otoriteyi koymanın ürünü olacaktır; diğer bir deyişle, güya birliği geliştirirken bölünme örgütlenecektir."

Böyle bir "bütüncül yutma" sisteminde, şehirler veya doğal gruplar "daha üstün bir kümelenme –ki bu yapay olarak adlandırılabilir– içerisinde kimliklerini kaybetmeye daima mah-

kum olacaklardır," Merkezileşme, "doğaları itibariyle özerk olan grupların hükümetsel ilişkilere tabi tutulması" anlamına gelir; "... yani, modern toplum açısından gerçek bir tiranlık [anlamına gelir]." Ustası olduğu bu kümeleşmelerin birisine eklemede bulunan Proudhon, bu emperyalizmin, komünizmin, mutlakiyetçiliğin sistemidir diye gürler: "Tüm bu kelimeler eş anlamlıdır."

Öte yandan, eğer çeşitli bölgesel birimler arasında bir hukuk bağı, bir karşılıklılık sözleşmesi, bir federasyon anlaşması oluşturulubilirse; birlik –gerçek birlik, merkezileşme –gerçek merkezileşme– yıkılmaz olacaktır.

"Özgür insanlar topluluğunu aslında merkezileştiren şey ... sözleşmedir. Toplumsal birlik ... yurttaşların özgür birliğinin ürünüdür. ... Bir ulusun kendisini birlik içinde ifade edebilmesi için, bu birliğin ... tüm işlevlerinde ve melekelerinde merkezileşmiş olması gerekir; merkezileşme aşağıdan yukarıya doğru, çevreden merkeze doğru yaratılmalıdır, ve tüm işlevler bağımsız ve kendinden hükümetli olmalıdır. Ne kadar çok merkez noktası olursa, merkezileşme o kadar güçlü olacaktır."

Federal sistem hükümetsel merkezileşmenin zıttıdır. Liberterliğin ve otoriterliğin devamlı çatışma içinde olan iki ilkesi şu şekilde ifade edilebilir: "Federasyon, hürriyet ile otoriteyi birleştirme gereğinden ortaya çıkan tüm sorunları çözer. Fransız Devrimi, gizeminin mirasçısıyla, [yani] işçi sınıfıyla taşındığı yeni bir düzenin temellerini sunmuştur: tüm insanları bir 'federasyonlar federasyonu' içerisinde birleştirmek." Bu ifade dikkatsizce kullanılmamıştır: evrensel federasyon çok büyük olacaktır; büyük birimler kendi aralarında federe hale gelmelidirler. Çokça sevdiği kahin edasıyla Proudhon şunu söylüyordu: "Yirminci yüzyıl federasyonlar çağını açacaktır."

Bakunin, Proudhon'un federalist düşüncelerini sadece geliştirmiş ve kuvvetlendirmiştir. Proudhon gibi, federal birliğin otoriter birliğe üstünlüğünü savunmuştur: "Birarada yaşamaları için bireyleri, birlikleri, komünleri, ilçeleri, veya bölgeleri sınırlayan Devlet'in lanetli gücü artık ortadan kalktığında; onlar çok daha yakın bir şekilde bağlı olacaklardır; her biri için eş derecede baskıcı olan, bugün Devlet'in gücüyle mecbur edildikleri bütünden çok daha yaşayabilir, gerçek ve güçlü bir bütün oluşturacaklardır." Otoriterler, "resmi, dogmatik ve hükümetsel birlik ile, yalnızca bireylerin ve grupların en azami özgürce gelişme-

lerinden, komünlerdeki, komünlerin ötesinde bölgelerdeki, ve bölgelerin ötesinde uluslardaki işçi birliklerinin … federal ve tamamen gönüllü ittifaklarından kaynaklanabilecek olan gerçek ve canlı birliği daima birbirine karıştırırlar."

Bakunin, komün ile ulusal federal organ arasındaki acil bir gövdenin gereğine vurgu yapmıştı: ilçe veya bölge, özerk komünlerin özgür federasyonu. Ancak, federalizmin egoizme veya tecrite yol açacağı düşünülmemelidir. Dayanışma özgürlükten ayrılamaz: "Komünler tamamen özerk kalırlarken, … kendi aralarındaki dayanışmayı düşünürler ve özgürlüklerinden hiçbirisini kaybetmeksizin sıkıca birleşirler." Modern dünyada, ahlaki, maddi ve entelektüel çıkarlar bir ulusun farklı parçaları arasında, ve farklı uluslar arasında gerçek ve güçlü birlik yaratmıştır; yani birlik Devlet'ten daha uzun yaşayacaktır.

Ancak, federalizm iki ucu keskin bir bıçaktır. Fransız Devrimi sırasında, Girondistlerin "federalizm"i gericiydi, ve Charles Maurras'ın kralcı okulu "bölgeselcilik" adı altında bunun taraftarlığını yapmaktaydı. Birleşik Devletler gibi bazı ülkelerde, federal anayasa farklı renklerden olan insanları yurttaşlık haklarından mahrum bırakanlar tarafından kullanıldı. Bakunin, ancak sosyalizmle federalizme devrimci bir içerik kazandırılabileceğine inanıyordu. Bu nedenle, onun İspanyol takipçileri, kendisini Proudhoncu olarak adlandıran Pi y Margall'ın burjuva federalist partisine, ve hatta kısa ve prematüre 1873 cumhuriyeti dönemi sırasında bunun "kantoncu" sol kanadına pek az bir ilgi gösterdiler. [19]

Enternasyonalizm

Federalist düşünce mantıksal olarak enternasyonalizme, yani ulusların örgütlenmesinin, federal bir temelde, "insanlığın daha büyük, kardeşçe birliği"ne gider. Burjuva federal düşüncesi ütopyacılığının enternasyonal ve devrimci bir sosyalizme dayanmadığını yine Bakunin göstermiştir. Zamanının çok ilerisinde, insanların bugün dedikleri şekilde o bir "Avrupalı" idi; "Avrupa ailesi içerisindeki farklı halkların bir iç savaş yapmasını imkansız kılmanın" tek yolu olarak bir Birleşik Avrupa Devletleri çağrısında bulunmuş ve bunu arzulamıştı. Ancak, "bugünkü oluşturuldukları halleriyle" devletler temelindeki oluşturulacak herhangi bir Avrupa federasyonuna karşı uyarıda bulunacak kadar da dikkatliydi.

"Cumhuriyet olarak adlandırılmasına karşın, hiçbir merkezi, bürokratik ve dolayısıyla askeri Devlet, ciddi ve samimi bir şekilde uluslararası bir federasyona katılamaz. Bizzat kuruluşu itibariyle, böyle bir Devlet içsel hürriyetin açık veyahut gizli bir reddi, ve dolayısıyla sürekli bir savaş ilanı, mevcut komşu ülkeler için bir tehdit olacaktır." Gerici Devlet ile yapılacak herhangi bir ittifak "devrime ihanet" olacaktır. Dünyanın Birleşik Avrupa Devletleri, baştan aşağı şiddete ve otorite ilkesine dayanan eski düzenin yıkılmasıyla ancak kurulabilir öncelikle. Öte yandan, eğer başka bir ülkede toplumsal devrim gerçekleşirse, başka bir yabancı ülke aynı ilkeler temelinde bir devrim yaparsa, mevcut devlet sınırları dikkate alınmaksızın devrimci federasyona kabul edilecektir.

Gerçek enternasyonalizm, ayrılma hakkı demek olan kendi kaderini tayine [self-determination, özbelirlenim] dayanır. Bakunin, Proudhon'u izleyerek "her birey, her birlik, komün veya ilçe, her bölge ve ulus, tarihsel haklar olarak adlandırılan şeyleri veya komşularının rahatını göz önünde bulundurmaksızın, mutlak olarak kendi kaderini tayin etme, başkaları ile birlik oluşturma veya oluşturmama, istediği herkesle ittifak oluşturma veya ittifakı bozma hakkına sahiptir." diyordu. "Özgürce birleşme ve aynı özgürlükle ayrılma hakkı; bu olmaksızın konfederasyonunun daima gizli bir merkezileşme olacağı siyasi haklardan en önemlisidir."

Ancak, anarşistler bu ilkenin ayrılmaya veya tecrite yol açaca-

ğını düşünmediler. Onlar, aksine, "ayrılma hakkı tanındığında, ayrılmanın aslında imkansız hale geleceğini, çünkü ulusal birimlerin artık şiddet veya tarihsel yalanın ürünü olmayacağı, özgürce oluşacağı inancına" sahiptiler. Bunlar, ancak ve ancak o zaman "gerçekten de güçlü, yararlı ve kalıcı" hale geleceklerdir.

Daha sonra, Lenin ve Üçüncü Enternasyonal'in ilk kongreleri Bakunin'in bu anlayışını benimsemişti, ve Bolşevikler bunu milletlere ilişkin politikalarının ve sömürgecilik karşıtı stratejilerinin temeli haline getirdiler –bunu otoriter merkeziyetçiliğe ve gizli emperyalizme yönelişlerini gizlemek için kullanana değin.

Mantıksal çıkarımın, federalizmin yaratıcılarını, sömürgelikten kurtulmanın [decolonization] kahince beklentilerine yöneltmesi dikkat çekicidir. Proudhon, "fethe dayanan" birimleri "rasyonel" birimlerden ayrı tutuyor, ve "kendi gerçek sınırlarını aşan ve diğer örgütleri işgal etmeye veya kendine bağlamaya meyleden herhangi bir örgütlenmenin, büyüklükte kazandığını kuvvette kaybedeceğini ve dağılmaya yöneleceğini" görüyordu. Bir şehir (veya bir ulus) nüfusunu veya alanını ne kadar genişletirse, tiranlığa ve en nihayetinde de bozulmaya o kadar yakındır.

"Eğer uzak bir yerde tabi yerleşimler [subsidaries] veya koloniler oluşturursa, bu tabi yerleşimler veya koloniler er ya da geç ana şehre yalnızca federasyonla bağlanan yeni şehirlere dönüşecektir, aksi takdirde hiçbir [bağları] kalmayacaktır …

Eğer yeni şehir kendi ayakları üzerinde durmaya hazırsa, kendi bağımsızlığını ilan edecektir: ana şehir hangi hakla onu tebaası, sömürülecek mülkü olarak görebilir ki?

Bu nedenle zamanımızda Birleşik Devletler'in kendisini İngiltere'den kurtardığını gördük; ve yine Kanada da ismen olmasa bile benzer bir şekilde; ve Avustralya da ana ülkenin rızası ve onayıyla ayrılma yolundadır. Aynı şekilde, onu zorla ve yoksulluk sayesinde tek bir birim olarak tutmaya yönelik rezil, bencil güdülerimiz olmazsa, Cezayir de er ya da geç kendisini Afrika Fransa'sı olarak şekillendirecektir."

Bakunin'in gözü gelişmemiş ülkeler üzerindeydi, ve "emperyalist Avrupa"nın 800 milyon Asyalıyı kulu olarak tutup tutamayacağı konusunda şüpheliydi. "Kullukları içerisinde uyumakta olan 800 milyon Asyalı, insanlığın üçte ikisi kaçınılmaz olarak uyanacak ve harekete geçecektir. Ancak hangi yönde ve hangi amaca doğru?" "Herhangi bir baskı biçimine karşı olan herhangi bir ulusal ayaklanmaya duyduğu sempati"yi açıkça ifade etmekteydi, ve tebaa konumundaki halklara Napolyon karşısındaki İspanyol ayaklanmasının etkileyici örneğini vermişti. Yerli gerillalarla emperyalist birlikler arasındaki inanılmaz oransızlığa rağmen, işgalci güçler [ayaklanmayı] bastırmakta başarısız olmuştu, ve beş yıllık mücadelenin ardından Fransızlar İspanya'dan sürülmüşlerdi.

Her insanın "kendi başına olma hakkı vardır; ve hiç kimsenin

kendi giysilerini, kendi ananalerini, kendi dilini, kendi görüşünü veya kendi yasalarını dayatma hakkı yoktur." Ancak, Bakunin aynı zamanda federalizm olmaksızın gerçek bir sosyalizmin olamayacağına inanıyor, ulusal kurtuluşun "kitlelerin ekonomik çıkarları kadar siyasi çıkarlarına" [uygun bir şekilde] başarılmasını ve "muğlak bir güçlü Devlet kurma niyetiyle" [olmamasını] arzuluyordu. Ulusal kurtuluşu [hedefleyen] herhangi bir devrim, "eğer insanlar olmaksızın yürütülürse ve bu nedenle başarı için imtiyazlı sınıfa dayanırsa … kaçınılmaz olarak insanlara karşı olacak", ve böylece de "geriletici, feci, karşı devrimci bir hareket" haline gelecektir.

Sömürgelikten kurtulan ülkeler yabancı boyunduruğunu yalnızca yerli siyasi veya dini liderlerin kulluğuna düşmek için çıkarıp atarlarsa, bu üzücü olacaktır. Onların kurtuluşu, "kitleler içerisinde herhangi bir kutsal veya insani otoriteye karşı olan inancın kökten yok edilmesini" gerektirir. Ulusal mesele tarihsel olarak toplumsal meseleye göre ikincildir, ve kurtuluş toplumsal devrime bağlıdır. Tecrit olmuş ulusal bir devrim başarılı olamaz. Toplumsal devrim kaçınılmaz bir şekilde bir dünya devrimi haline gelir.

Bakunin, sömürgelikten kurtulmayı, devrimci halkların giderek genişleyen federasyonunun takip edeceğini önceden görmüştü. "Gelecek ilkin Avrupalı-Amerikalı enternasyonal birliğinin yaratılmasında yatmaktadır. Sonraları, çok daha sonraları, bu büyük Avrupalı-Amerikalı ulusu, Afrikalı ve Asyalı birimlerle bütünleşecektir."

Bu analiz bizi doğrudan doğruya yirminci yüzyılın ortasına getirir.

Dipnotlar:

[13] Bkz. Cezayir Cumhuriyeti'nin 1963 tarihli yasası; köylüler tarafından kendiliğinden yaratılmış olan kendinden yönetim kurumsallaştırıldı. Bölüşüm –gerçek yüzdeler olmasa bile– oldukça benzerdi; ve "kiremit işçileri [tile worker] arasında bölüştürülecek olan" son çeyrek, Cezayir'de "denge"ye ilişkin tartışmayla aynı olmuştur.

[14] Alleu, miras yolu ile intikali mümkün, elinden alınamaz mülk için kullanılan feodal bir terimdi. Germenler, bireysel özgürlüğün oldukça gelişmiş olduğu bir Alman kabilesiydi. (Çevi-

renin notu.)
[15] Benzer bir tartışma için bkz., Karl Marks tarafından 1875'de yazılmasına rağmen 1891'e kadar yayınlanmayan The Critique of Gotha Programme.
[16] Küba bugün el yordamıyla ve zamansız bir şekilde bütüncül komünizme ulaşmanın yollarını arıyor.
[17] Fransa'daki devlet tekeli (Çevirenin notu.)
[18] Bakunin'in düşüncelerini benimseyen Enternasyonal'in İsviçre şubesi.
[19] Pi y Margall, İspanya'da kısa bir süre için cumhuriyetin kurulduğu 1873 ile 1874 arasında bakandı. (Çevirenin notu.) Ocak 1937'de, kadın bir anarşist olan Fedenca Montseny bakan olduğunda, Pi y Margall'ın bölgeciliğini övdüğünde, Gaton Leval onun Bakunin'in bir izleyicisi olmaktan çok uzak olduğu cevabını vermişti

3. Bölüm: Devrimci Uygulamada Anarşizm

Première année N° 1 — 5 CENTIMES — Du 17 au 23 SEPTEMBRE 1887.

LA RÉVOLTE

POUR LA FRANCE
Un an. . . . . Fr. 4 —
Six mois . . . . . » 2 —
Trois mois . . . . . » 1 —
Les abonnements pris auprès des bureaux de poste paient une surtaxe de 20 cent.

ORGANE COMMUNISTE-ANARCHISTE
Paraissant tous les samedis

POUR L'EXTERIEUR
Un an. . . . . Fr. 6 —
Six mois. . . . . » 3 —
Trois mois. . . . . » 1 50
Les abonnements peuvent être payés en timbres-poste de tous pays.

Administration : 140, Rue Mouffetard, PARIS

a)1880-1914

Anarşizm İşçi Sınıfı Hareketinden Tecrit Edilir

Artık eylemde anarşizmi incelemenin zamanı geldi. Bu bizi 20. yüzyılın arifesine getiriyor. Liberter fikirler hiç şüphesiz ki 19. yüzyıl devrimlerinde belli bir rol oynamıştır, ancak bağımsız bir rol değildir bu. Proudhon, patlak vermesinden önce bile 1848 Devrimine karşı olumsuz bir tutum takınmıştı. Siyasi bir devrim olması, bir burjuva bubi tuzağı olması nedeniyle saldırmıştı ve dediklerinin büyük bir kısmı doğruydu. Dahası, Proudhon'a göre zamansız olmuştu: Barikatların ve sokak çatışmalarının modası geçmişti, çünkü kendisi her derde deva çözümü için oldukça farklı bir zafer yolunun hayalini kuruyordu: Mutuelliste [karşılıkçı] kolektivizm. Paris Komününe gelince, "geleneksel devletçi merkeziyetçilik"ten kendiliğinden bir kopuş olduğu doğruyken, Henri Lefebvre'nin belirttiği gibi "tavizkâr bir uzlaşma"nın, bir yanda Proudhoncularla Bakunincilerin diğer yanda ise Jakobenlerle Blankicilerin olduğu bir tür "birleşik cephe"nin

bir ürünüydü. Devleti "cesaretle reddetmişti", ancak Bakunin, Komün saflarında enternasyonalist anarşistlerin "küçük bir azınlık" olduğunu teslim etmek zorunda kalmıştı.

Ancak, Bakunin'in sağladığı itki sayesinde anarşizm kendisini proleter, enternasyonalist, apolitik bir kitle hareketi olan Birinci Enternasyonalin bir parçası hâline getirmeyi başarmıştı. Ne var ki 1880'lerde "ilk dönemin ürkek Enternasyonal"ine dudak bükmeye başlayan anarşistler, onun yerine Malatesta'nın 1884'de "gözü pek Enternasyonal" olarak tanımladığı, anarşist, komünist, din karşıtı, parlamento karşıtı ve devrimci, aynı anda bunların hepsi olan bir Enternasyonali kurmayı düşünüyorlardı. Bu bostan korkuluğu oldukça derme çatmaydı: Anarşizm işçi sınıfı hareketiyle bağlarını kopardı; sonuçta da zayıflayarak hizipçilik ve azınlık eylemciliği içinde yolunu kaybetti.

Bu gerilemenin sebebi neydi? Sebeplerden biri, endüstriyel gelişmenin çabukluğu ve parlamenter reformculuğa daha açık hale gelen işçilerin siyasi hakları hızla elde etmeleriydi. Amacı toplumsal bir devrim yapmak olmayıp, burjuva devletinin yasal olarak fethedilmesi ve kısa dönemli taleplerin karşılanması olan, siyasi zihniyetli, seçimci, reformcu sosyal demokratların uluslararası işçi sınıfı hareketinin kontrolünü ele geçirmesi bunu takip etti.

Anarşistler, kendilerinin küçük bir azınlık olduklarını fark ettiklerinde, büyük halk hareketleri içinde militanlık yapma fikrini terk ettiler. Zamansız beklentiler ile geçmişin altın çağına duyulan özlemin akla getirdiği çağrışımları bir araya getiren ütopyacı öğretiler hüküm sürmeye başladı: Kropotkin, Malatesta ve arkadaşları, öğretilerini saf tutmak bahanesiyle Bakunin'in açtığı yola sırtlarını çevirdiler. Bakunin'i ve daha genelde de anarşist yazını, "Marksizmin fazla etkisi altında kalmak"la suçladılar. Kendi içlerine kapanan anarşistler, polis muhbirlerinin zorlanmadan sızdıkları küçük gizli gruplar içerisinde doğrudan eylem için örgütlenmeye yöneldiler.

Köşesine çekilen Bakunin kısa bir süre sonra vefat etti ve 1876'dan sonra anarşizm, maceracılık ve çılgın bir hayal mikrobuna tutuldu. Bern Kongresi'nde "eylemli propaganda" sloganı ortaya atıldı. Cafiero ve Malatesta ilk eylem dersini verdiler. 5 Nisan 1877'de, İtalya'nın Benevento ilinin dağlarında birdenbire ortaya çıkan 30 kadar silahlı militandan oluşan bir grup, küçük

bir köyün kilise kayıtlarını yaktı, vergi tahsildarının kasasındaki parayı yoksullara dağıttı ve minyatür, kırsal, çocukça ölçekli bir liberter komünizmi tesis etmeye çalıştı. Sonunda izleri bulundu ve soğuktan uyuşmuş bir hâldeyken hiç direniş göstermeden teslim oldular.

Üç yıl sonra 25 Aralık 1880'de, Kropotkin dergisi La Revolte'de hararetle şunları söylüyordu: "Hançer ve tabancayla ya da dinamitle, konuşmada, yazıda sürekli devrim … yasaya uymaya yabancı olan her şey bize uyar". "Eylemde propaganda" ile bireylere saldırmak arasında yalnızca bir adımlık mesafe kalmıştı. Bu adım çok geçmeden atılacaktı.

İşçi sınıfı kitlesinin geri çekilmesi terörizme başvurulmasının nedenlerinden biriydi ve "eylemde propaganda"nın, işçilerin umursamazlıktan uyanmasında bir ölçüde katkısı oldu. Kasım 1937'de La Revolution Proletarienne'de yazan Robert Lonzon [20] şunu savunuyordu: "Komün'de {sağcıların} yaptıkları katliamların ardından takati kesilen Fransız proletaryasını tekrar ayağa kaldıran bir gong sesi gibiydi … {ve} hem CGT'nin {Confederation General du Travail}, hem de 1900-1910 yıllarının kitlesel sendika hareketinin kurulması için bir girizgâhtı". Biraz fazla iyimser olan bu görüş, sonradan devrimci sendikalizme yönelen genç anarşist Fernand Pelloutier'in görüşleriyle düzeltilecek ya da eksiklikleri giderilecekti [21]: Pelloutier, dinamit kullanılmasının, parlamenter sosyalizmden ne kadar hayal kırıklığına uğramış olurlarsa olsunlar işçileri liberter sosyalizmi açıkça savunmaktan alıkoyduğuna inanıyordu; kolektif eylemin karşısında tecrit edilmiş bir ayaklanmayı tercih ediyormuş gibi gözükmesinler diye hiçbirisi anarşist olduğunu söylemeye cesaret edemiyordu.

Sosyal demokratlar, bombalar ile Kropotkin'in ütopyalarının birleşimiyle teçhiz edilmiş anarşistleri eleştirmekte hiç de geri kalmadılar.

Sosyal Demokratların Anarşistleri Mahkum Etmesi

Sosyalist işçi sınıfı hareketi uzunca bir süredir uzlaştırılması imkânsız parçalara bölünmüştü: Anarşizm, edilgen bir tutumla bin yıllık refah döneminin [saadet devrinin] beklenmesine eşlik eden terörizme kayarken, az ya da çok sahtekarca Marksist olduğunu iddia eden siyasi hareket ise "parlamenter kretenizm" [gelişme bozukluğu –çev.] batağına saplanmıştı. Sonradan sendikalist olan anarşist Pierre Monatte şöyle diyordu: "Fransa'da devrimci ruh yıldan yıla ölüyordu. Guesde'nin devrimci fikirleri artık sadece lafta kalıyor, hatta daha da kötüsü seçimle ve parlamentoyla sınırlı kalıyordu; Jaures'inkiler ise sadece ve yalın bir açıklıkla devlet yönetimiyle ve hükümetle ilgiliydi". Fransa'da, yeni kurulan işçi partisinin seçim siyasetine katılmayı seçtiği 1880 La Havre Kongresi'nde anarşistlerle sosyalistlerin ayrışması tamamlanmış oldu.

1889'da Paris'de, değişik ülkelerden gelen sosyal demokratlar, uzun zamandan beridir ihmal edilen uluslararası sosyalist kongreler düzenleme uygulamasını yeniden canlandırmaya karar verdiler. Bu karar İkinci Enternasyonal'e giden yolu açtı ve bazı Anarşistler, bu toplantıya katılmanın gerekli olduğunu düşünüyorlardı. Anarşistlerin varlığı şiddetli olaylara sebep oldu, çünkü sosyal demokratlar tüm muhalif görüşleri bastırmak için sayısal üstünlüklerini kullanıyorlardı. 1891 Brüksel Kongre'sinde liberterler yuhalanarak ihraç edildiler. Ancak, aslında reformcu olmalarına rağmen pek çok İngiliz, İtalyan ve Hollandalı delege bunu protesto ederek toplantılardan çekildi. Bir sonraki kongre 1893'de Zürih'te toplandı ve sosyal demokratlar, "siyasi eylemin" zorunluluğunu, yani burjuva iktidarının oy sandığında fethedilmesi gerektiğini kabul etmeyen sendika harici tüm örgütleri dışarıda bırakacaklarını açıkladılar.

1896 Londra Kongresi'nde, az sayıda Fransız ve İtalyan anarşisti, sendikaların kendilerini delege olarak görevlendirmelerini sağlayarak bu dışlayıcı şartın etrafından dolaştılar. Bu basit bir manevradan ibaret değildi, çünkü aşağıda göreceğimiz üzere anarşistler bir kez daha doğruya giden yolu bulmuş ve sendika hareketine girmişlerdi. Ancak aralarından birisi, Paul Delesalle, kürsüye çıkmaya çalıştığında, sert bir şekilde merdivenlerden

aşağı itildi ve yaralandı. Jaures, anarşistleri, sendikaları devrimci anarşist gruplara dönüştürmekle ve "burjuva gericiliğinin büyük faydasına olacak şekilde" kongreyi karıştırmak için geldikleri gibi sendikaları da karışıklığa sürüklemekle suçladı.

Kongreye katılan Alman sosyal demokrat liderler, yani müzmin seçim taraftarları Wilhelm Liebknecht ve August Bebel, Birinci Enternasyonal'de olduğu gibi anarşistlere karşı oldukça acımasızdılar. Anarşistleri "deliler" olarak gören Marx'ın kızı Eleanor Aveling'in desteğini alan bu liderler, toplantıda kendi bildiklerini okudular ve hangi kılıkta olursa olsun tüm "parlamento karşıtları"nın gelecekte düzenlenecek kongrelere alınmamasına yönelik bir önergeyi kabul ettirdiler.

Daha sonraları Lenin, Devlet ve Devrim'de, içinde bazı dikenlerin gizli olduğu bir buketi anarşistlere hediye ediyordu. Sosyal demokratlar karşısında onları savunuyor, sosyal demokratları "parlamentarizm eleştirisini anarşistlerin tekeline bırakmak"la ve bu tip eleştirileri "anarşist diye damgalamak"la suçluyordu. Parlamenter rejimin uygulandığı ülkelerin proletaryasının bu tip sosyalistlerden bıkması ve anarşistlere giderek daha fazla sempati duyması hiç de şaşırtıcı değildi. Sosyal demokratlar, burjuva Devletini tahrip etmeyi amaçlayan her türlü çabayı anarşist olarak adlandırıyorlardı. Anarşistler, "çoğu sosyalist partinin Devlet hakkındaki fikirlerinin fırsatçı [oportünist] niteliğini doğru bir şekilde tanımlıyorlardı".

Lenin'e göre, Marx ile Proudhon "mevcut Devlet aygıtının tahrip edilmesi" arzusunda birleşiyorlardı. "Fırsatçılar, Marksizmin Proudhon ile Bakunin'in anarşizmiyle olan benzerliğini kabullenmek istemiyorlar". Sosyal demokratlar, anarşistlerle "Marksist olmayan" tarzda tartışmaya girmişlerdi. Anarşizm eleştirilerinin özünde saf burjuva bayağılığı vardı: "Biz Devlet'i onaylıyoruz, anarşistlerse onaylamıyor". Bu tür bir sosyal demokrasinin, işçilere devrimci eğitim verme görevinde başarısız olduğu cevabını veren anarşistler, güçlü bir konuma sahiptiler. Lenin, Rus sosyal demokratı Plekhanov'un kaleme aldığı anarşizm aleyhtarı broşürü, "anarşistlere karşı fazlasıyla adaletsiz", "safsatalarla" ve "kaba argümanlarla dolu olması, anarşistlerle haydutlar arasında hiçbir fark olmadığını ima etmesi" yüzünden yerden yere vuruyordu.

Sendikalarda Anarşistler

1890'larda çıkmaza saplanan anarşistlerin, sosyal demokratların tekeline giren işçi dünyasıyla bağları kopmuştu. Küçük hiziplerde toplaşmış, gerçekçi olmaktan giderek uzaklaşan dogmalarını iyice parlatmakla uğraştıkları fildişi kuleleri kendilerine siper etmişlerdi; ya da bireysel terör eylemlerine kalkışıp bunlara alkış tutmuş, bir baskı ve misilleme cenderesi içine sıkışıp kalmalarına seyirci kalmışlardı.

Kropotkin, hatalarını itiraf edip "eylemli propaganda"nın verimsizliğini kabul eden ilk kişi olması nedeniyle övgüyü hak ediyor. 1890'da yayınlanan bir dizi makalede, "artık münferit eylemlere kalkışanları değil de saflarına katılan eylem adamlarını görmek isteyen halkla birlikte olunmalıdır" diyordu. Okurlarını, "bir kişinin birkaç kilo patlayıcıyla sömürücüler koalisyonunu yenebileceği yanılsaması"na karşı uyarıyordu. Birinci Enternasyonal'in tohumu ve propagandacısı olan türde bir kitle sendikacılığına geri dönülmesini savunuyordu: "Milyonlarca proleteri kucaklayan dev sendikalar."

İşçi sınıfını kendilerini aldatan sahte sosyalistlerden kurtarmak üzere sendikalara girilmesi, anarşistlerin en acil göreviydi. Fernand Pelloutier, 1895'de anarşist haftalık dergi Les Temps Nouveaux'da yayınlanan "Anarşizm ve Sendikalar" başlıklı makalesinde bu yeni taktiği açıklıyordu. Anarşizm, dinamitler olmadan iyi şeyler yapabilirdi; gerek anarşist fikirlerin olabildiğince propagandasını yapmak, gerekse sendika hareketini içine saplandığı dar korporatizmden kurtarmak için kitlelere yaklaşmalıydı. Sendikalar, "anarşizmin uygulama okulu" olmalıydı. Seçime dayalı rekabetten uzak duran ve anarşist çizgilerde yönetilen, ekonomik mücadelenin laboratuvarı olan sendika, sosyal demokrat siyasetçilerin habis etkisini dengeleyip ortadan kaldıracak yegâne liberter ve devrimci örgütlenme değil midir? Pelloutier, sendikaları, anarşistin nihai hedefi olmaya devam eden liberter komünist toplumla ilişkilendirir: Devrimin patlak verdiği gün, "mevcut düzenin yerini alarak tüm siyasi otoriteyi fiilen lağvetmeye hazır olan; üyelerinin özgür rızasıyla her parçasının üretim araçlarını kontrol ettiği, kendi işlerini idare ettiği, kendi kendinin hükümdarı olduğu, neredeyse liberter bir örgüt olmayacak mıdır sendikalar?" diye sorar.

Daha sonra, 1907 Enternasyonal Anarşist Kongrede, Pierre Monatte şunu ifade ediyordu: "Sendikacılık, … uzunca bir süredir kendi öf-

kesine kapılıp giden anarşizm için yeni bakış açıları gündeme getiriyor". Bir yandan "sendikacılık, … anarşizmin işçi sınıfı kökenlerinin yeniden farkına varmasını sağlamış; öte yandansa anarşistler, işçi sınıfı hareketini devrim yoluna yönlendirmekte ve doğrudan eylem fikrini popülerleştirmekte azımsanamayacak bir katkıda bulunmuşlardır". Hararetli tartışmaların ardından, aşağıda belirtilen ilkeler bildirgesiyle başlayan bir uzlaşma önergesi kongrede kabul edildi: "Enternasyonal Anarşist Kongre, sendikaları, hem çalışma koşullarının iyileştirilmesi amacıyla yürütülen sınıf mücadelesinin muharebe birlikleri olarak, hem de kapitalist toplumu anarko-komünist bir topluma dönüştürmeye hizmet edebilecek üretici birlikleri olarak görür".

Sendikalist anarşistler, liberter hareketinin bütününü yeni seçtikleri bu yola çekme çabalarında bazı güçlüklerle karşılaştılar. "Saf" anarşizm taraftarları, sendika hareketine karşı aşılması imkânsız şüpheler besliyorlardı. Ayaklarının fazla yere basmasına içerliyorlardı. Sendika hareketini, kapitalist toplum karşısında umursamaz bir tavır takınmakla, bu toplumun ayrılmaz bir parçası olmakla ve kendisini kısa dönemli taleplerle sınırlamakla suçluyorlardı. Toplumsal sorunu tek başına çözebileceği iddiasına itiraz ediyorlardı. 1907 Kongresinde Malatesta, sınaî hareketin anarşistler açısından bir amaç değil bir araç olduğu görüşünü dile getirerek, Monatte'e sert bir cevap verdi: "Sendikacılık, çalışma koşullarının iyileştirilmesini amaçlamaktan (ki bu bile şüphelidir!) daha fazlasını yapamayan, yasalara harfiyen uyan muhafazakâr bir hareketten ibarettir ve hep böyle kalacaktır". Sendika hareketi, kısa vadeli kazanımlar peşinde koşması nedeniyle ileriyi göremez ve işçileri nihai mücadeleden uzaklaştırır: "İşçilerden grev yapmalarını değil, kendi avantajlarına olduğu için çalışmaya devam etmeleri ister". Malatesta, dinleyicilerini sendika bürokrasilerinin muhafazakârlığına karşı uyararak konuşmasını sonlandırmıştı: "Sınaî hareket içinde görev alan bir kişi, ancak parlamentarizmle karşılaştırılabilecek bir tehlikedir. Sendikanın sürekli ve maaşlı görevlisi olmayı kabul eden her anarşisti, anarşizmin kayıp hanesine yazabiliriz".

Buna karşılık Monatte, sendika hareketinin herhangi bir beşeri kurumdan daha mükemmel olmadığı cevabını verir. "Kusurlarını gizlemek bir yana, bunlara tepki gösterebilmek için bu kusurları daima zihnimizde tutmanın akıllıca olduğunu düşünüyorum". Sendika görevliliğinin, genellikle haklı gerekçelerle sert eleştirilere yol açtığını kabul eder. Ancak, anarşizmi ve devrimi sendikacılığa

kurban etme arzusunda oldukları suçlamasını itiraz eder: "Diğer herkes gibi bizim de nihai amacımız anarşi. Ancak, zaman değiştiği için biz de hareket ve devrim hakkındaki anlayışımızı değiştirdik. … Eğer anarşistler, sendikacılığın geçmişteki, bugünkü ve hatta gelecekteki yanlışlarını tepeden bir tavırla eleştirmek yerine onun çalışmasıyla daha yakından ilgilenirlerse, sendikacılığın içten içe barındırdığı tehlikelerden ebediyen sakınılacaktır".

Hizipçi anarşistlerin kızgınlığı bütünüyle nedensiz değildi. Ancak, tasvip etmedikleri sendikacılık geçmiş döneme aitti: İlk önceleri bütünüyle ve açıkça korporatif olan, daha sonraları ise Komün'ün bastırılmasını takip eden uzun yıllar boyunca Fransa'da sayıları katlanarak artan sosyal demokrat siyasetçilerin körü körüne takipçiliğini yapan bir sendikacılık biçimi. Öte yandan, sınıf mücadelesi sendikacılığı ise katılan anarko-sendikalistler tarafından yeniden canlandırılmış, böylece de "saf" anarşistlere şikâyet edecek tam tersi bir neden sağlamıştı: "Kendi kendine yeterli olmak" amacıyla kendi ideolojisini ürettiği iddia ediliyordu. En etkili sözcüsü Emile Pouget şunu savunuyordu: "Sendika, bireyler arasındaki tüm diğer birliktelik biçimlerinden daha üstündür, çünkü kısmi iyileştirme görevi ile daha belirleyici olan toplumsal dönüşüm görevi, sendikanın çerçevesi altında birlikte yürütülebilir. … Artık bugünü geleceğe ya da geleceği bugüne feda etmek zorunda kalmayarak, bu iki yönlü ihtiyacı cevap vermesi sayesindedir ki sendika en iyi grup türü olarak göze çarpmaktadır".

Yeni sendikacılığın "bağımsızlığı"nı vurgulayıp koruma kaygısı, CGT'nin 1906'da Amiens kongresinde kabul edilen ünlü bildirgesiyle ilan edildi. Anarşizme karşıtlıktan ziyade, burjuva demokrasinin ve onun işçi sınıfı hareketi içindeki uzantısı olan sosyal demokrasinin vesayetinden kurtulma arzusu bildirgenin esas esin kaynağını oluşturuyordu. Keza, "sosyalist birlik"in sağlanmasından önce Fransa'da yaşandığı gibi, rakip siyasi hiziplerin çoğalmasıyla karşı karşıya kalındığında sendika hareketinin birlikteliğini korumanın önemli olduğu düşünülüyordu. Devrimci sendikalistler, Proudhon'un De la Capacite Politique des Classes Ouvrieres'i (1865) incilleri gibi görülüyorlardı; "ayrı olma" fikrine özel ilgi gösteriyorlardı: Proletarya, ayrı bir sınıf olarak, karşıt sınıflardan gelen her türlü desteği reddetmeliydi.

Ancak bazı anarşistler, sendikacılığın kendi himayeleri olmaksızın ayakta kalabileceği iddiası karşısında şoka uğramıştı. Mala-

testa, bunun bizzat anarşizmin varlığını tehdit eden, son derece yanlış bir doktrin olduğunu öfkeyle dile getiriyordu. Malatesta'nın sadık takipçisi Jean Grave de tıpa tıp benzer şeyler söylüyordu: "Sendikacılık işverenlerin sömürüsüne karşı yürüttüğü mücadelede kendi kendine yeterli olabilir, olmalıdır da; ancak, toplumsal sorunu kendi başına çözebilirmiş gibi davranamaz. … Ne olduğu, ne olması gerektiği ve ne yapması gerektiği dışarıdan belirlenmek zorundayken, kendi kendine yeterliliği çok sınırlıdır".

Bu karşılıklı suçlamalara rağmen, sendika hareketinin saflarına katılan anarşistlerin beraberlerinde getirdikleri devrimci maya sendikacılığı dönüştürerek, Fransa ile diğer Latin ülkelerindeki sendika hareketini, Büyük Savaş öncesi yıllarda mücadele edilmesi gereken bir güç hâline getirdi. Bu, burjuvaziyi ve hükümeti etkilediği gibi o zamandan beridir işçi sınıfı hareketi üzerindeki kontrollerini büyük ölçüde kaybeden sosyal demokrat siyasetçileri de etkiledi. Felsefeci Georges Sorel, anarşistlerin sendikalara katılmasını kendi döneminin en önemli olaylarından birisi olduğunu belirtir. Evet, anarşist doktrin kitle hareketi içerisinde içeriğinden bir şeyler kaybetmişti, ama yenilenmiş olarak ve taze bir güçle tekrar ortaya çıkmıştı.

Liberter hareket, anarşist fikir ile sendika fikri arasındaki bu kaynaşmanın iyice özümsenmesi aşamasındaydı. 1914'e kadarki hâliyle Fransız CGT'si, bu sentezin [bireşim] çok kısa ömürlü bir ürünüydü, ancak en eksiksiz ve uzun ömürlü ürünü İspanyol CNT'si (Confederacion del Trabajo) idi. CNT, siyasetçi Alejandro Lerroux'un radikal partisinin dağılmasından faydalanılarak 1910'da kuruldu. İspanyol anarko-sendikalizminin sözcülerinden olan Diego Abad de Santillan, fikirlerini proletaryanın ekonomik örgütlerine aşılamakla işe başlamanın ne kadar gerekli olduğunu kavramış olan Fernand Pelloutier, Emile Pouget ve diğer anarşistleri övmeyi unutmamıştır.

Dipnotlar:

20 La Revolution Proletarienne aylık yayınlanan bir Fransız dergisidir; Robert Louzon, eski tüfek bir devrimci sendikalisttir (Fransızcadan çevirenin notu).

21 Robert Louzon, diyalektik bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, bu ifade ile Pelloutier'in ifadesinin hiçbir şekilde birbirini dışlayıcı olmadığını yazara belirtmiştir: Terörizm işçi sınıfı hareketi üzerinde olumsuz etkiler yapmıştı.

b) Rus Devriminde Anarşizm

Anarşizm ikinci dönemecini devrimci sendikalizmle yaşamıştı; Rus Devrimi ise ona bir üçüncüsünü sundu. Bu ifade, Ekim 1917 büyük devrimci hareketini sadece Bolşevizmin eseri ve etkinlik alanı olarak düşünmeye alışkın okurlar için ilk anda şaşırtıcı olabilir. Rus Devrimi gerçekte bir kitle hareketiydi; ideolojik biçimlenmelerin üzerinden atlayan ve onları gölgede bırakan, halktan yükselen bir dalgaydı. Halktan başka hiç kimseye ait değildi. İtkisini aşağıdan yukarıya doğru alan ve doğrudan demokrasi organlarını kendiliğinden üreten hakiki bir devrim olduğu ölçüde, liberter eğilimli bir toplumsal devrimin tüm niteliklerini sergilemişti. Ancak, görece zayıf olmaları Rus anarşistlerini, fikirlerinin zafer kazanması için son derece uygun durumları kullanmaktan alıkoydu.

Devrim nihayetinde Lenin'in çevresinde toplaşan profesyonel bir devrimci ekip tarafından bazılarına göre ustalıkla (bazılarına göre ise şeytani bir kurnazlıkla) ele geçirildi ve çarpıtıldı. Ancak, hem anarşizmin hem de hakiki halk devriminin bu yenilgisi, liberter düşünce için bütünüyle semeresiz olmadı. Öncelikle, üretim araçlarına kolektif olarak el konulması tekrar tartışma konusu yapılmamıştır; bu durum, belki günün birinde aşağıdan

sosyalizmin, devletin sistemli düzenlemesine galip gelmesini sağlayacak zemini koruma altına almaktadır. Dahası, Rusya deneyimi gerek bazı Rus anarşistlerin, gerekse bazı Rus olmayan anarşistlerin geçici bir yenilgiden çıkarılacak karmaşık dersleri (Lenin'in de ölümün eşiğindeyken farkına varmış gibi gözüktüğü dersleri) öğrenmeleri için fırsat yaratmıştır. Bu bağlamda, devrim ve anarşizm sorununu yeni baştan düşünebilirlerdi. Voline'ın da tekrarladığı üzere Kropotkin'e göre bu, anarşistlere bir devrimin nasıl yapılmaması gerektiğini öğretmiştir. Sovyet deneyimi, liberter bir sosyalizmin uygulanamaz olduğunu göstermek şöyle dursun, tam tersine anarşizmin kurucularının görüşlerinin, özellikle de otoriter sosyalizm eleştirilerinin kâhince doğruluğunu da genel hatlarıyla onaylamıştır.

Liberter Bir Devrim

1917 Devriminin kalkış noktası, yeni tür bir devrimci organ olan Sovyetlerin ortaya çıktığı 1905 idi. Sovyetler, kendiliğinden patlak veren bir genel grev sırasında St. Petersburg fabrikalarında doğmuştu. Sendika hareketi ile geleneğinin neredeyse hiç olmadığı koşullarda sovyetler, greve giden fabrikalar arasında eşgüdümü sağlayarak mücadelede boşluğu doldurdular. Anarşist Voline, işçilerle işbirliği yaparak ve onların önerisiyle, ilk sovyeti kurma fikrini savunan küçük bir grubun içinde yer alıyordu. Tanıklığı, birkaç ay sonra sovyet başkanı olan Trotsky'nin tanıklığıyla örtüşür. Trotsky, 1905 ile ilgili anlatımlarında, aşağılayıcı hiçbir niyet beslemeksizin şunları yazıyordu: "Sovyet faaliyeti, anarşinin örgütlenmesini temsil ediyordu. Varlığı ve daha sonraki gelişimi anarşinin pekiştirilmesine işaret ediyordu".

Bu deneyim işçi sınıfı bilincinde kalıcı bir iz bıraktı ve Şubat 1917'de ikinci Rus Devrimi patlak verdiğinde, liderlerin yeni bir şey keşfetmesine gerek yoktu. İşçiler kendi kendilerine fabrikaların kontrolünü ele geçirdiler. Sovyetler kendi inisiyatifleriyle yeniden canlandırıldı. Profesyonel devrimciler bir kez daha hazırlıksız yakalanmışlardı. Lenin'in de kabul ettiği üzere köylü ve işçi yığınları Bolşeviklerden "yüz kat daha solda" idiler. Sovyetlerin itibarı öylesine fazlaydı ki Ekim isyanı ancak onların adına ve onların ısrarıyla başlatılabildi.

Gayretlerine karşın homojenlikten, devrimci deneyimden ve ideolojik hazırlıktan yoksundular. Bu onları, belirsiz devrimci fikirlere sahip siyasi partiler için kolay bir av hâline getirdi. Bir azınlık örgütü olmasına karşın Bolşevik Parti nereye gittiğini bilen, gerçek anlamda örgütlü olan yegâne devrimci kuvvetti. Ne siyasi ne de sendikal alanda aşırı soldan herhangi bir rakibi vardı. Elinde birinci sınıf kadrolar vardı ve Voline'ın da kabul ettiği gibi "hummalı, baskın, sert bir faaliyet"i harekete geçirdi.

Ancak, (o dönemde Stalin'in henüz dikkat çekmeyen bir süsü olduğu) parti aygıtı, sovyetleri rahatsız edici bir rakip olarak daima şüpheyle karşılamıştı. İktidarın ele geçirilmesinin hemen ardından üretim toplumsallaştırılmasına yönelik kendiliğinden gelişen ve karşı konulamaz nitelikteki eğilim, ilk önce işçi denetimine yönelmiştir. 14 Kasım 1917 tarihli kararname, işçilerin

işletmelerin yönetimine katılmasını ve fiyatların dondurulmasını yasallaştırdı; ticari sırlar kaldırıldı ve işverenler, yazışmalarını ve hesaplarını açıklamaya mecbur tutuldular. Victor Serge'ye göre "Devrimin liderleri bunun ötesine gitmek istemiyorlardı". Nisan 1918'de "hâlâ ... Sovyet Devletinin yanı sıra Rus sermayesi ile yabancı sermayenin de iştirak edeceği karma şirketler kurmaya niyetliydiler". "Kamulaştırma önlemlerine yönelik inisiyatif kitlelerden geldi, otoriteden değil".

20 Ekim 1917 gibi erken bir tarihte, birinci Fabrika Konseyleri Kongresi'nde anarşizmden esinlenen bir önerge sunuldu. "Üretimin kontrol altına alınması; teftiş organları olmakla sınırlı kalmayıp, ... şu andan itibaren üretimi işçilerin ellerine devretme hazırlığını üstlenerek geleceğin hücreleri olacak denetim komisyonları" önerisi yapılıyordu. Ekim Devrimi'nin ilk günlerinde Anna Pankratova'nın[22] aktardığına göre "anarşist eğilimler kendilerini en kolay ve başarılı şekilde ortaya koyan eğilimlerdi, çünkü kapitalistler işçi denetimi kararnamesinin uygulanmaması için canla başla direniyor, işçilerin üretime katılmasını fiilen kabul etmiyorlardı".

Çok geçmeden işçi denetiminin aksayan ve etkin olmayan, yarım yamalak bir tedbir olduğunu ortaya çıktı. İşverenler bunu sabote ettiler, stoklarını sakladılar, aletleri kaçırdılar, işçilere meydan okudular ya da onları işten çıkardılar; kimi zaman fabrika komitelerini kendi ajanları ya da yönetimin işbirlikçileri olarak kullandılar; hatta kârlı olacağını düşünerek firmalarının millileştirilmesi için uğraştılar. İşçiler, fabrikaları ele geçirip kendileri adına işleterek bu manevralara cevap verdiler. "Biz sahiplerini kovacak değiliz" diyordu işçiler önergelerinde, "ancak fabrikaların işlemesini sağlayamazlarsa üretim işini üstleneceğiz". Anna Pankratova, "kaotik" ve "ilkel" toplumsallaştırmanın tecrübe edildiği bu ilk dönemde fabrika konseylerinin, "sahipleri kovulan ya da kaçan fabrikaların yönetimini sık sık üstlendikleri"ni ekliyor.

İşçi denetimi çok geçmeden yerini toplumsallaştırmaya bırakacaktı. Lenin, "canlı halk yaratıcılığının çetin sınavı"na soktuğu, hakiki liberter dili kullanmaya mecbur bıraktığı daha ürkek yardımcılarını kelimenin tam anlamıyla zorlamıştı. Devrimci yeniden inşanın temeli işçilerin özyönetimi olacaktı. İmkânsızı mümkün kılacak devrimci coşku kitlelerde ancak böyle ortaya

çıkarılabilirdi. En son kol işçisi, her işsiz, her aşçı, fabrikaların, toprağın ve idarenin işçilerin, çalışanların, memurların, köylülerin eline geçtiğini; tayınlamanın (tümü de kendiliğinden halk tarafından yaratılmış) demokratik komitelerin elinde olduğunu vb. gördüğünde, "yoksullar bunu görüp hissettiklerinde, toplumsal devrimi yenebilecek hiçbir güç olamaz". Gelecek, 1871 Komünündekine benzer bir cumhuriyete, bir sovyetler cumhuriyetine gebe gibi gözüküyordu.

Voline'ın anlatımına göre "Bolşevik Parti, kitlelerin hayal gücünü yakalamak, onların güvenini ve sempatisini kazanmak için … o zamana değin anarşizmin belirgin özelliğini oluşturan sloganları kullandı". Tüm iktidar sovyetlere, kitlelerin sezgisel olarak liberter anlamda kavradıkları bir slogandı. Peter Archinoff, "işçiler, sovyet iktidarı fikrini, toplumsal ve ekonomik olarak işlerini kendi başlarına halletme hakkı olarak yorumluyorlardı" diyor. 1918'in başlarında yapılan Üçüncü Sovyetler Kongresi'nde Lenin şunları söylüyordu: "Anarşist fikirler bugün canlı bir biçim almıştır." Kısa bir süre sonra, 8 Mart'ta yapılan Yedinci Parti Kongresi'nde Lenin, başka şeylerin yanı sıra işçi örgütlerince (sendikalar, fabrika komiteleri vb.) idare edilen üretimin toplumsallaştırılmasını; kol emeğine dayalı mesleklerden sorumlu olan görevlilerin, polisin ve ordunun lağvedilmesini; maaşlarla ücretlerin eşitlenmesi; sovyetlerin tüm üyelerinin Devletin yönetimine ve idaresine katılımını; bahsi geçen Devletin ve para kullanımının aşamalı olarak bütünüyle ortadan kaldırılmasını ilgilendiren tezlerin kabul edilmesini önerdi. Sendikalar Kongresi'nde (1918 ilkbaharı) Lenin, fabrikaları "üreticilerle tüketicilerin kendi yönettikleri komünler" olarak tasvir ediyordu. Anarko-sendikalist Maximoff, "Bolşevikler Devlet'in yavaş yavaş sönümlendirilmesi teorisini terk etmekle kalmadılar, genel anlamında Marksist ideolojiyi de terk ettiler. Bir tür anarşist olmuşlardı" diyecek kadar ileri gidiyor.

Kitlelerin içgüdüleri ile devrimci ruh hâllerinin bu cüretkâr yakınlaşması, Bolşeviklerin devrime hâkim olmalarını sağlamış olabilir, ancak onların geleneksel ideolojileriyle ya da gerçek niyetleriyle uzaktan yakından ilgisi yoktu. Uzun zamandır otoriter olan Bolşevikler, Devlet, diktatörlük, "…", iktidar partisi, ekonominin yukarıdan yönetilmesi gibi sovyet demokrasisinin gerçek liberter anlayışıyla apaçık çelişen şeyleri derinden benimsemişlerdi.

Ekim isyanının arifesinde yazılan Devrim ve Devlet, Lenin'in düşüncelerindeki karmaşıklığa ayna tutar. Bazı sayfaları bir liberterin kaleminden çıkmış gibi gözükür ve yukarıda gördüğümüz üzere[23], kısmen de olsa anarşistlerin hakkını da teslim eder. Ancak, bu aşağıdan devrim çağrısı, yukarıdan devrim beyanına paraleldir. Hiyerarşik, merkezi devlet sistemi kısmen gizlenmiş, sonradan akla gelen düşünceler değildir, tam tersine samimiyetle ifade edilmiştir: Devlet, proletaryanın iktidarı almasını sağlayacak ve ancak bir geçiş döneminin ardından sönümlenecektir. Bu geçici ıstırap dönemi ne kadar sürecektir? Bu gizlenmemiştir; üzüntüden ziyade rahatlatıcı bir tonla bize sürecin "yavaş" olacağı ve "uzun süre" alacağı söylenir. Devrim, sovyet iktidarı kisvesi altında, "proleter Devleti" ya da "proletarya diktatörlüğünü" doğuracaktır; hatta yazar, en derinlerde yatan düşüncelerini açığa vurduğu bir anda, "burjuvazisiz bir burjuva Devleti" ifadesini ağzından kaçırır.

Lenin, çağdaş Alman devlet kapitalizminden, Kriegswirtschaft'tan (savaş ekonomisi) ders çıkarmıştı. Lenin'in modellerinden bir diğeri, "çelikten disiplini" ile kapitalizmin modern büyük ölçekli sanayi örgütlenmesiydi. Posta ve telgraf gibi devlet tekellerinden özellikle etkilenmiş, yüksek sesle şunları söylüyordu: "Ne kadar da takdire şayan, mükemmel bir mekanizma! Aynen posta hizmetleri gibi örgütlenen bir ekonomik yaşam, … işte ihtiyacımız olan Devlet ve ekonomik temel". Bunu "otorite" ve "boyunduruk altına alma" olmaksızın yapmaya çalışmak "anarşist bir hayal"dir sonuca varıyordu. Bir zamanlar üretimle mübadelenin işçi birliklerine ve özyönetime bırakılması fikrinden heyecanla bahsetmişti. Ancak, bu kâğıtların yanlış dağıtılmasıydı. Artık sihirli reçetesini saklamıyordu: Tüm yurttaşların "tek bir genel devlet tröstünün çalışanları ve işçileri" hâline gelmesi, tüm toplumun "tek bir büyük büro ve tek bir büyük fabrikaya" dönüştürülmesi. Şüphesiz sovyetler ola-

caktır, ancak işçi partisinin, yani tarihsel görevi proletaryayı "yönlendirmek" olan partinin denetimi altında. Salim kafayla düşünen Rus anarşistlerin çoğu bu görüşlere kapılmamıştı. Lenin'in liberter döneminin doruğunda, işçileri hazırlıklı olmaları konusunda uyarıyorlardı: Dergileri Golos Truda'da (Emeğin Sesi), 1917'nin son ve 1918'in ilk aylarında, Voline kâhince şu uyarıyı yapıyordu:

"İktidarlarını sağlamlaştırdıktan ve meşrulaştırdıktan sonra, (sosyalist, siyasetçi ve Devletin varlığına inanan kişiler, yani merkeziyetçi ve otoriter eylem adamları olan) Bolşevikler ülkenin ve halkın yaşamını, merkezlerden dayatılan idari ve diktatörce araçlarla düzenlemeye başlayacaklar. … Sovyetleriniz … yavaş yavaş merkezi hükümetin iradesinin yürütme organları hâline gelecekler. … Otoriter bir siyasi devlet aygıtı kurulacak ve yukarıdan hareket ederek demir yumruğuyla her şeyi ezmeyi amaçlayacak. … Merkezi otoriteyle aynı fikirde olmayanların başına taş yağacak. … Tüm iktidar sovyetlere ifadesi, gerçekte parti liderlerinin otoritesi hâline gelecek".

Voline'a göre Lenin'i bir süreliğine kendi asıl yolundan uzaklaşmak zorunda bırakan şey, kitlelerin giderek artan anarşist eğilimleriydi. Devletin, otoritenin, diktatörlüğün sadece bir saat, kısa bir anlığına ayakta kalmasına müsaade edecekti. Ardından "anarşizm" gelecekti. "Ancak, yüce Tanrım, … gerçek iktidarını sağlamlaştırıp artık kitlelerin sesine kulak asmaması mümkün olduğunda, yurttaş Lenin'in ne diyeceğini göremiyor musunuz?" Ardından o bilindik yola geri dönecek. En eksiksiz biçimiyle "bir Marksist Devlet" yaratacak.

Lenin ile ekibinin kitlelere bile bile tuzak kurduğunu iddia etmek elbette riskli olacaktır. Burada açık bir düzenbazlıktan ziyade doktrinsel bir ikilik vardır. Düşüncelerinin iki kutbunun çeliştiği o kadar açıktı ki, o kadar göze batıyordu ki, bunun çok geçmeden olayları etkileyeceği önceden görülebiliyordu. Ya anarşist eğilim ve kitlelerin baskısı Bolşevikleri kendi otoriter yönlerini unutmaya zorlayacaktı ya da tam tersine, halkın devrimci yükselişinin durulmasıyla çakışan iktidarlarını sağlamlaştırmaları, onları geçici anarşist düşüncelerini bir kenara bırakmaya yöneltecekti.

Mevzubahis konularda dengeyi bozan yeni bir etken ortaya çıktı: İç savaşın ve dış müdahalenin feci sonuçları, ulaşımın dağınıklığı, teknisyenlerin azlığı. Bu gelişmeler, Bolşevik liderleri acil önlemlere, diktatörlüğe, merkezileşmeye ve "demir yumruk"a

başvurmaya sevk etti. Ancak anarşistler, bunların Devrime dışsal nesnel nedenlerin bir sonucu olduğunu kabul etmiyorlardı. Onlara göre bunlar kısmen Bolşevizmin otoriter fikirlerinin iç mantığından, aşırı merkezileşmiş ve fazlasıyla bürokratik otoritenin zayıflığından kaynaklanıyordu. Voline'a göre başka şeylerin yanı sıra Devlet'in yetersizliği, her şeyi yönetme ve denetleme arzusu, onu ülkenin ekonomik yaşantısını düzenleyemez hâle getirmiş ve gerçek bir "çöküş"e, yani sanayinin felce uğramasına, tarımın iflas etmesine ve ekonominin çeşitli kolları arasındaki tüm bağlantıların tahrip olmasına yol açmıştı.

Voline örnek olarak, Petrograd'daki eski Nobel petrol rafinerisi hikâyesini anlatıyordu. Mevcut 4.000 işçi, eski sahiplerinin terk ettiği rafineriyi kolektif olarak çalıştırmaya karar vermişti. Bolşevik hükümetle boşu boşuna yazışıp durmuşlardı. Ardından, kendi girişimleriyle fabrikayı çalışır duruma getirmeye çalıştılar. Seyyar gruplara ayrılarak yakıt, hammadde, satış kanalları ve nakliye araçları bulmaya çalıştılar. Nakliye konusunda, demiryolu işçileri arasındaki yoldaşlarıyla görüşmelere başlamışlardı. Her fabrikanın bağımsız hareket etmesini engellemenin ülkeye karşı sorumluluğu olduğunu düşünen hükümet buna kızdı. İşçi konseyi ısrar etti ve işçiler genel meclisini toplantıya çağırdı. Halk Emek Komiseri, işçileri "ciddi asilik fiili"ne karşı kişisel olarak uyarma zahmetine girdi. "Anarşistçe ve bencilce" olarak nitelendirdiği tavırlarını ağır bir dille kınadı. İşçileri, tazminat ödenmeden işten atmakla tehdit etti. İşçiler, herhangi bir ayrıcalık istemediklerini söyleyerek karşılık verdiler: Hükümet ülkenin dört bir yanındaki işçi ve köylülerin aynı şekilde hareket etmesine izin vermeliydi. Her şey boşunaydı, görüşünde ısrar eden hükümet sonunda fabrikayı kapattı.

Komünist Alexandra Kollantay, Voline'ın analizini teyit eder. 1921'de, çok sayıda işçi inisiyatifinin sonu gelmeyen kırtasiyecilik ve yararsız idari tartışmalar arasında heba edildiğinden şikâyet ediyordu: "Kendilerine hareket etme hakkı ve özgürlüğü tanınmış olsaydı neler yapabileceklerini gördüklerinde … işçilerin hissettikleri acı o kadar keskin ki. … İnisiyatif zayıflıyor ve harekete geçme arzusu sönmeye yüz tutuyor".

Aslında, Sovyetlerin iktidarı sadece birkaç ay sürdü: Ekim 1917'den 1918 ilkbaharına kadar. Özyönetimin ekonominin "akılcı" ihtiyaçlarını hesaba katmadığı; kıt kaynakları eline geçiren, diğer fabrikalar "Devlet için" daha önemli ve daha iyi donanıma

sahip olsalar bile, ne pahasına olursa olsun ayakta kalmak isteyen, birbirleriyle rekabet eden işletmelerin bencilliği söz konusu olduğu bahanesiyle fabrika konseyleri çok geçmeden güçlerinden yoksun bırakıldılar. Kısacası, Anna Pankratova'ya göre durum, anarşistlerin hayalini kurdukları türden bir "özerk üreticiler federasyonları" oluşturacak şekilde ekonominin parçalanmasına doğru gidiyordu. Hiç şüphesiz ki henüz gelişme aşamasında olan işçilerin özyönetimi kusursuz olmaktan uzaktı. Meşakkatle ve deneme yanılma yoluyla, dünya tarihinde örneği olmayan yeni üretim biçimleri yaratılmaya çalışılıyordu. Şüphesiz birçok hata yapılmış, yanlış yönlere sapılmıştı. Bu çıraklık döneminin bedeliydi. Alexandra Kollantay'ın savunduğu üzere komünizm, "işçi sınıfının yaratıcı güçlerinden hareket eden, uygulamalı bir araştırma süreci (belki de hatalarıyla) olmadan ortaya çıkamaz".

Parti liderleri bu görüşü benimsemediler. Kalplerinin derinliklerinde devretmekten hiç de memnun olmadıkları iktidarı fabrika komitelerinden geri almaya dünden razıydılar. Lenin, 1918 gibi erken bir tarihte işletmelerin yönetiminde "tek irade"yi tercih ettiğini belirtmişti. İşçiler, çalışma sürecini yöneten müdürlerinin tek iradesine "kayıtsız şartsız" itaat etmeliydiler. Tüm Bolşevik liderler, diyor Kollantay, "işçi kolektiflerinin yaratıcı becerilerinden şüphe duyuyorlardı". Dahası, eski Rus kapitalizminden artakalan, sovyet tipi kurumlara hızla uyum gösteren ve kendilerinin çeşitli komiserliklerde sorumlu mevkilere getirilmelerini sağlayan, ekonominin yönetiminin işçi örgütlerine değil de kendilerine bırakılmasında ısrar eden çok sayıda küçük burjuva yönetimi işgal etmişti.

Devlet bürokrasinin ekonomideki rolü giderek önem kazandı. Sanayi, 5 Aralık 1917'den itibaren tüm üretim organlarının faaliyetlerinin otoriter eşgüdümünden sorumlu olan Yüksek Ekonomi Konseyi'nin emrine verildi. 26 Mayıs ile 4 Haziran 1918 arasında düzenlenen Ekonomi Konseyleri Kongresi'nde, her işletmenin yönetim kurulu üyelerinin üçte ikisinin bölge konseyleri ya da Yüksek Ekonomi Konseyi tarafından aday gösterileceği ve yalnızca üçte birinin oradaki işçiler tarafından seçilebileceği karara bağlandı. 28 Mayıs 1918 kararnamesi kolektifleştirmeyi sanayinin bütününe yayarken, aynı şekilde devrimin ilk aylarında kendiliğinden yapılan toplumsallaştırmaları millileştirmelere dönüştürdü. Yüksek Ekonomi Konseyi, millileştirilen sanayilerin yönetiminden sorumlu kılındı. Müdürler ve teknik personel, Devlet tarafından

atanan kimseler olarak görevlerine devam ettiler. 1918'in sonlarında yapılan İkinci Yüksek Ekonomi Konseyi Kongresi'nde komite raportörü sert bir dille fabrika konseylerini, yönetim kurulunun yerini alarak fabrikaları yönetmeye çalışmakla suçladı.

Fabrika komiteleri seçimleri dostlar alışverişte görsün diye yapılmaya devam etti, ancak Komünist hücrenin bir üyesi önceden hazırlanan adaylar listesini yüksek sesle okuyor ve oylama, işletmenin silahlı "Komünist muhafızlar"ının huzurunda el kaldırmak suretiyle yapılıyordu. Önerilen adaylara karşı çıkan herkes (ücret kesintisi gibi) ekonomik yaptırımlara maruz kalıyordu. Peter Archinoff'un belirttiği gibi, artık her yerde hazır ve nazır olan tek bir efendi vardı: Devlet. İşçilerle bu yeni efendi arasındaki ilişkiler, emekle sermaye arasındaki eski ilişkilere benzer bir hâl almıştı.

İşlevleri tamamen lafta kalan sovyetler, hükümet iktidarının kurumlarına dönüştürülmüştü. "Devlet'in temel hücreleri olmalısınız" diyordu Lenin, 27 Haziran 1918'de yapılan Fabrika Konseyleri Kongresi'nde. Voline'ın ifade ettiği üzere fabrika konseyleri, "küçük, önemsiz yerel konulardan sorumlu olan, merkezi otoritelerin (hükümetin ve Parti'nin önde gelen organlarının) 'talimatlar'ına tamamen tabi olan, idari organlar ile yürütme organları"na indirgenmişlerdi. Artık "ufacık bir güçleri" kalmamıştı. Üçüncü Sendikalar Kongresi'nde (Nisan 1920), komite raportörü Lozovosky şunu kabul ediyordu: "Eski işçi denetimi yöntemlerini terk ettik ve yalnızca devlet denetimi ilkesini muhafaza ettik". Artık bu "denetim" belli bir Devlet organı tarafından icra edilecekti: İşçi ve Köylü Müfettişliği Dairesi.

Yapı olarak merkeziyetçi olan sanayi federasyonları, federalist ve liberter mizaca sahip fabrika konseylerinin özümsenmesi ve tabi kılınmasında Bolşeviklere yardımcı oldular. 1 Nisan 1918'de, bu iki örgütlenme biçimi arasındaki birleşme artık tamamlanmıştı. Bu tarihten sonra sendikalar, Parti gözetimi altında disiplini sağlama rolü üstlendiler. Petrograd ağır metal sanayilerindeki işçi sendikaları, fabrika konseylerinden kaynaklı "işleri aksatan inisiyatifler"i yasaklamış, onların şu ya da bu işletmeyi işçilerin ellerine vermeye yönelik "son derece tehlikeli" eğilimlerine karşı çıkmıştı. Bunun, "uzun zaman önce iflas etmiş bir düşünce" olan üretim kooperatiflerini taklit etmenin en kötü yolu olduğu ve "işletmeleri kapitalist girişimlere dönüştüreceği" söylenmişti. Sanayiciler tarafından terk edilen ya da sabote edilen, ürünü

ulusal ekonomi için gerekli olan her işletme Devlet'in denetimi altına bırakılacaktı. Sendika örgütünün onayı olmaksızın işçilerin bu işletmelerin yönetimini üstlenmesine "izin verilemez"di.

Bu ilk kontrolü ele geçirme operasyonunun ardından sendikalar da uysallaştırılıp, özerklikten yoksun bırakıldılar ve tasfiye edildiler; kongreleri ertelendi, üyeleri tutuklandı, örgütleri yasaklandı ya da daha geniş birimlerle birleştirildi. Bu sürecin sonucunda, anarko-sendikalist eğilimlerin hepsi temizlendi; sendika hareketi bütünüyle Devlete ve tek partiye tabi kılındı.

Aynı şey tüketici kooperatiflerinin başına da geldi. Devrim'in ilk aşamalarında her yerde ortaya çıkan ve sayıları giderek artan bu kooperatifler, birbirleriyle federe hâle gelmişlerdi. Ancak, onların kabahati de Parti kontrolü dışında olmaları ve belli sayıda sosyal demokratın (Menşeviklerin) içlerine sızmış olmasıydı. İlk önce yerel dükkanlar, "özel ticaret" ve "spekülasyon" bahanesiyle, hatta hiçbir bahane olmaksızın malzeme ve nakliye araçlarından mahrum bırakıldılar. Ardından, özgür kooperatiflerin hepsi tek bir hamleyle kapatıldı ve yerlerine bürokratik bir şekilde devlet kooperatifleri kuruldu. 20 Mart 1919 kararnamesi ile tüketici kooperatifleri Gıda Tedariki Komiserliği'ne, sınaî üretici kooperatifleri de Yüksek Ekonomi Konseyi'ne bağlandı. Kooperatiflerin çoğu üyesi hapse atıldı.

Yeterince çabuk ve kuvvetli bir şekilde tepki göstermeyen işçi sınıfı, yokluğun ve devrimci mücadelenin mecalsiz bıraktığı geniş bir alana yayılmış, geri kalmış ve esasen kırsal olan bir ülkede dağınık, tecrit edilmiş bir hâldeydi; daha da kötüsü cesareti kırılmıştı. Son olarak, en iyi üyeleri, iç savaşta çarpışmak üzere cephelere dağılmış ya da parti ve hükümet aygıtına dahil olmuşlardı. Yine de, azımsanamayacak sayıdaki işçi, devrimci zaferlerin meyvelerinden az ya da çok dışlandıklarını, yeni kazandıkları haklardan yoksun bırakıldıklarını, vesayet altına alındıklarını, yeni efendilerin kibirleri ve keyfi iktidarlarınca aşağılandıklarını düşünüyordu; bu işçiler, sözde "proleter Devlet"in gerçek mizacının farkına varmışlardı. Böylece 1918 yazında, Moskova ve Petrograd fabrikalarında çalışan hoşnutsuz işçiler kendi aralarından delegeler seçerek, kendi otantik "delege konseyleri" ile otoritenin ele geçirmiş olduğu işletme sovyetlerine karşı çıkmaya çalıştılar. Kollantay, işçinin küskün olduğuna ve kendisini bir kenara itilmiş hissettiğine şahitlik eder. İşçi, (en azından teoride "proleterya diktatörlüğü"nün dayandığı)

kendi yaşam tarzı ile sovyet görevlilerininkini karşılaştırabiliyordu.

İşçiler gerçeği fark ettikleri zaman iş işten geçmişti. İktidar kendisini sağlam bir şekilde örgütleyecek yeterli zamana sahip olmuştu ve elinin altında, kitlelerin herhangi bir otonom eylemini tamamen parçalayabilecek baskıcı kuvvetler bulunuyordu. Voline'a göre şiddetli ama eşitsiz bir mücadele yaklaşık üç yıl kadar sürdü ve Rusya dışında hiç bilinmiyordu. Bu mücadelede işçi sınıfı öncüleri, kendisi ile kitleler arasında ortaya çıkan bölünmeyi inkâr etmeye kararlı bir devlet aygıtına karşı çıktılar. 1919 ila 1921 arasında, büyük şehirlerde, özellikle de Petrograd'da ve hatta Moskova'da grevler arttı. Göreceğimiz üzere bunlar sert bir şekilde bastırıldılar.

Yönetimdeki Parti içerisinde, sovyetler demokrasisine ve özyönetime geri dönülmesini talep eden "İşçi Muhalefeti" ortaya çıktı. Mart 1921'deki Onuncu Parti Kongresi'nde, grubun sözcülerinden olan Alexandra Kollantay, sendikalar için inisiyatif ve örgütlenme özgürlüğü talep eden, ulusal ekonomi için merkezi bir idari organ seçilmesi amacıyla bir "üreticiler kongresi" yapılması çağrısında bulunan bir broşür dağıttı. Broşüre el koyuldu ve yasaklandı. Lenin, İşçi Muhalefeti'nin bu tezlerini "küçükburjuva ve anarşist sapmalar" olarak tanımlayan bir önergenin kabul edilmesi için hemen hemen tüm kongreyi ikna etti: Ona göre muhaliflerinin "sendikalizmi", "yarı-anarşizmi", Parti'nin proletarya adına uyguladığı iktidar tekeline "doğrudan tehdit" oluşturuyordu. Bundan sonra Parti içinde her türlü muhalefet yasaklandı ve Trosky'nin yıllar sonra kabul edeceği üzere "totaliterlik" yolu açılmış oldu.

Mücadele, sendikaların merkezi liderliği içerisinde devam etti. Tomsky ve Riazanov Presidyum'dan ihraç edilip sürgüne gönderildiler, çünkü sendikaların Parti'den bağımsız olmasını savunuyorlardı. İşçi muhalefetinin lideri Shlypaikov da aynı kaderi paylaştı; çok geçmeden başka bir muhalefet grubunun temel hareket ettiricisi, 1917'de Büyük Dük Michael'i öldüren samimi bir işçi olan G.I. Miasnikov da onu izledi. On beş yıldan beridir parti üyesiydi ve devrimden önce yedi yıldan fazla hapis yatmış, yetmiş beş günlük açlık grevine katılmıştı. Kasım 1921'de, bir broşürde işçilerin Komünistlere olan güvenlerini kaybettiklerini, çünkü Parti'nin artık sıradan üyelerle aynı dili konuşmadığını ve 1918 ila 1920 arasında burjuvaziye karşı uygulanan baskıcı tedbirlerin şimdi işçilere karşı kullanıldığını dile getirmeye cesaret etmişti.

Anarşistlerin Rolü

Liberter tarzdaki bir devrimin tam zıddına dönüştürüldüğü bu dramda anarşistlerin rolü neydi? Rusya liberter bir geleneğe sahip değildi ve Bakunin ile Kropotkin yabancı topraklarda anarşist olmuşlardı. Her ikisi de hiçbir zaman Rusya içerisinde militan anarşist bir rol oynamadılar. 1917 Ekim Devrimine kadar, yazılarından bazı kısa parçaların sadece birkaç kopyası, gizlice ve büyük güçlüklerle Rusya'da ortalıkta görülebilmişti. Rusların toplumsal, sosyalist ve devrimci eğitiminde anarşist olan hiçbir şey yoktu. Tam tersine, Voline'ın bize söylediği gibi "ileri Rus gençliği, sosyalizmi daima devletçi biçimiyle sunan yazılar okuyordu." İnsanların zihinleri, Alman sosyal demokrasinin bulaştırdığı hükümet fikirleriyle doluydu.

Anarşistler "etkili olmayan bir avuç insandan ibaretti", [sayıları] en fazla bin kadardı. Voline, hareketin "olaylar üzerinde herhangi bir ivedi, somut etki yaratamayacak kadar küçük" olduğunu belirtiyordu. Üstelik çoğu, işçi sınıfı hareketiyle fazla ilgisi olmayan bireyci aydınlardan oluşuyordu. Memleketi Ukrayna'da kitlelerin kalbini harekete geçiren Nestor Makhno gibi Voline da bir istisnaydı. Makhno, hatıralarında şu katı yargıda bulunuyordu: "Rus anarşizmi olayların gerisinde kaldı, hatta tamamen onların dışında faaliyet gösterdi."

Ancak, bu yargı biraz hakkaniyetten uzak gibi gözükür. Anarşistler, Şubat ile Ekim devrimleri arasında cereyan eden olaylarda hiç de göz ardı edilemeyecek bir rol oynadılar. Trosky, Rus Devrimi Tarihi'nde bunu birden fazla yerde teyit eder. Sayıca az olmalarına karşın "cesur" ve "faal" olan [anarşistler], Bolşeviklerin henüz parlamento karşıtı olmadıkları dönemde Kurucu Meclise karşı asli muhalefeti oluşturuyorlardı. Lenin'in partisinden çok daha önce "tüm iktidar sovyetlere" talebini ortaya atmışlardı. Çoğu kez Bolşeviklerin arzularına rağmen, barınmanın kendiliğinden toplumsallaştırılmasına yönelik hareketin esin kaynağı olmuşlardı. Anarko-sendikalist aktivistler, Ekim öncesinde bile işçilerin, fabrikaların kontrolünü ele geçirmeye teşvik edilmesinde rol oynamışlardı.

Kerensky'nin burjuva cumhuriyetini sona erdiren devrimci günler sırasında anarşistler, özellikle Grachoff ve Fedatoff gibi yaşlı liberterlerin komuta ettiği Dvinsky alayında askeri mücadelenin

ön cephesinde yer alıyorlardı. Bu kuvvet, karşı-devrimci "kadetleri" [harp okulu öğrencileri –çev.] geri püskürtmüştü. Anarşist Gelezniakov, müfrezesinin yardımıyla Kurucu Meclisi dağıtmıştı: Bolşeviklere yalnızca olmuş bitmiş bir şeyi tasdik etmek kalmıştı. Anarşistlerin (Mokrooussoff, Cherniak ve diğerleri) oluşturdukları ya da başını çektikleri birçok partizan müfrezesi vardı ve bunlar, 1918 ila 1920 yılları arasında Beyaz ordularla aralıksız savaştılar.

Büyük şehirlerin hemen hepsinde, görece çok sayıda basılı malzeme (gazeteler, dergiler, kitapçıklar, broşürler ve kitaplar) yayınlayan Anarşist ya da anarko-sendikalist gruplar vardı. Her biri 25.000 nüsha satan, Petrograd'da iki haftalık gazete, Moskova'da ise bir günlük gazete vardı. Anarşist sempatizanların sayısı, Devrimin derinleşip daha sonra da kitlelerden uzaklaşmasıyla birlikte çoğaldı. Rusya'da görevli olan Fransız kaptan Jacques Sadoul, 6 Nisan 1918'de şunları yazıyordu: "Anarşist parti muhalefet grupları içinde en faal, en militan ve muhtemelen de en popüler olanı … Bolşevikler endişeliler." 1918 sonunda, Voline'a göre "bu etki o kadar güçlü bir hâle gelmişti ki, bırakın muhalefeti eleştiriyi bile kabullenemeyen Bolşevikler bir hayli rahatsız oluyorlardı." Voline, Bolşevik yetkililer açısından "anarşist propagandayı hoş görmek intihara … denkti" diye anlatıyor. "Liberter fikirlerin ifade edilmesini önce engellemek, daha sonra da yasaklamak için ellerinden geleni yaptılar ve en nihayetinde de kaba kuvvetle bastırdılar."

Bolşevik hükümet, "liberter örgütlerin bürolarını zorla kapatmaya başladı ve anarşistlerin herhangi bir propaganda çalışmasına ya da faaliyete katılmasını yasakladı." 12 Nisan 1918 tarihinde Moskova'da, tepeden tırnağa silahlı Kızıl Muhafız birlikleri anarşistlerin kaldığı yirmi beş eve ani bir baskın düzenlediler. Beyaz Muhafızların saldırısına uğradıklarını düşünen anarşistler, saldırıya ateş açarak karşılık verdiler. Voline'a göre çok geçmeden yetkililer, "hapis, yasadışı ilan etme ve idam gibi daha sert önlemlere" başvurmaya başladılar. "Bu anlaşmazlık, dört yıl boyunca Bolşevikleri diken üzerinde tutacaktı … ta ki liberter eğilim en sonunda (1921'in sonunda) askeri tedbirlerle ezilinceye kadar."

Anarşistlerin tasfiye edilmesi çok kolay oldu, çünkü anarşistler, birisi uysallaştırılmayı reddeden, diğeriyse evcilleştirilmesine

izin veren iki gruptan oluşuyordu. Bu ikinci grup, rejime bağlılık jestinde bulunmalarını ve rejimin diktatörce hareketlerini (en azından geçici olarak) onaylamalarını meşru göstermek için "tarihsel zorunluluk"u öne sürüyorlardı. İç savaşın zaferle sonlanmasını ve karşı-devrimin ezilmesini öncelikli gereksinimler olarak görüyorlardı.

Daha uzlaşmaz bir tavır sergileyen anarşistler ise bunu ileriyi göremeyen bir taktik olarak nitelendiriyorlardı. Çünkü karşı-devrimci hareketler, hükümet aygıtının bürokratik yetersizliği ile halkın hayal kırıklığı ve hoşnutsuzluğundan besleniyordu. Üstelik otoriteler, denetim yöntemlerini eleştiren liberter devrimin aktif kanadı ile onun sağ kanattan karşıtlarının suç teşkil eden faaliyetleri arasında bir ayrım yapmıyorlardı. Diktatörlüğün ve terörün kabulü, bunun bizzat kurbanları hâline gelecek anarşistler için intihar etmek demekti. Son olarak, sovyet anarşistleri denilenlerin saf değiştirmeleri, daha uzlaşmaz görülenlerin ezilmesini daha kolaylaştırdı, çünkü bunlar "sahte" anarşistler, sorumsuz ve gerçekçi olmayan hayalperestler, aptal sersemler, deliler, ayrılık tohumları eken kişiler ve en nihayetinde de karşı-devrimci haydutlar olarak görüldüler.

Victor Serge, saf değiştiren anarşistlerin en zekilerinden, dolayısıyla da en çok itibar görenlerinden birisiydi. Rejim için çalıştı ve rejimi anarşist eleştirilere karşı savunmaya kalkıştığı Fransızca bir kitapçık yayınladı. Daha sonra yazdığı L'An I de la Revolution Russe, Bolşeviklerin sovyetleri tasfiye etmesini büyük ölçüde meşru gösterme çabasıydı. Parti (daha doğrusu onun seçkin lider kadrosu), işçi sınıfının beyni olarak sunuluyordu. Proletaryanın ne yapabileceğini ve ne yapması gerektiğini keşfetmek, layıkıyla seçilmiş öncü lidere düşmekteydi. Onlar olmaksızın sovyetlerde örgütlü olan kitleler, "zekâ pırıltılarıyla bezenmiş karmaşık arzulara sahip insan yığınlarından" başka bir şey olamazdı.

Victor Serge, merkezi Sovyet iktidarının gerçek mizacı hakkında herhangi bir yanılsamaya kapılmayacak kadar zeki birisiydi. Ancak bu iktidar hâlâ ilk proleter devrimin itibarından kaynaklanan kutsallık halesini taşıyordu ve dünya karşı-devriminin nefretini kazanmıştı; Serge ile başka birçok devrimcinin dillerine kilit vurmayı tercih etmelerinin sebeplerinden biri (ve en onurlu olanı) buydu. 1921 yazında anarşist Gaston Leval, Komünist

Enternasyonal'in Üçüncü Kongresi için İspanyol delegasyonu üyesi olarak Moskova'ya geldi. Şahsi görüşmelerinde Serge ona "Komünist Parti artık bir proletarya diktatörlüğü değil, proletarya üzerinde bir diktatörlük uygulamaktadır" demişti. Leval, Fransa'ya döndüğünde belgelenmiş gerçekleri ve ("bilinçli yalanlar" olarak tarif ettiği) Victor Serge'nin şahsi görüşmelerinde ve kamuoyuna yaptığı açıklamalarda söylediği şeyleri kullanarak Le Libertaire'de makaleler yazdı. Amerikalı anarşist Emma Goldman, Living in My Life'da, Moskova'da iş başındayken gördüğü Victor Serge'ye karşı pek nazik değildir.

Makhnovçina

Şehirlerdeki küçük, zayıf anarşist grupçukları tasfiye etmek görece kolay olmuştu, ancak köylü Nestor Makhno'nun ekonomik ve askeri açıdan güçlü bir kırsal anarşist örgütlenme inşa ettiği Ukrayna'da durum farklıydı. Yoksul bir Ukraynalı köylü olarak dünyaya gelen Makhno, 1919'da yirmi yaşındaydı. 1905 Devrimini bir çocuk olarak yaşamış ve daha sonra anarşist olmuştu. Çarlık rejimi kendisini idama mahkûm etmiş, daha sonra cezası hafifletilerek sekiz yıl hapse çarptırılmıştı. Boutirki hapishanesinde zamanının çoğunu zincire vurulmuş olarak geçirmiş, ilk defa orada okula gitme şansı olmuştu. Eğitimindeki boşlukların en azından bir kısmını hapishane arkadaşı Peter Archinoff'un yardımıyla gidermişti.

Makhno, Ekim Devrimi'nin hemen ardından yedi milyon nüfusu olan, 772'ye 644 kilometrelik bir daire içinde otonom bir bölge kurmak için köylü yığınlarını örgütlemeye girişmişti. Güney ucu Berdiansk limanında Azak denizine ulaşan ve merkezinde 20.000-30.000 nüfusuyla büyük bir şehir olan Gulyai-Polye'nin bulunduğu bu alan, 1905'de şiddetli olayların yaşandığı geleneksel olarak isyankâr bir bölgeydi.

Hikâye, Alman ve Avusturya işgal ordularının, devrimci köylülerin el koydukları toprakları eski sahiplerine geri veren sağ kanat bir rejim kurmalarıyla başlamıştı. Toprak işçileri, yeni ele geçirdikleri toprakları savunmak için silaha sarıldılar. Gericiliğe olduğu gibi Bolşevik komiserlerin yerli yersiz her işe karışmalarına ve aşırı vergilere karşı da direndiler. Bu büyük jacquerie'nin[24] [köylü ayaklanması –çev.] kıvılcımını bir "adalet aşığı", köylülerin "Baba" Makhno diye çağırdıkları bir tür anarşist Robin Hood çakmıştı. İlk askeri başarısı, 1918 Eylül'ünün ortasında Gulyai-Polye'nin ele geçirilmesi oldu. 11 Kasım ateşkesi Avusturya-Almanya işgal ordusunun geri çekilmesine yol açtı, Makhno'nun silah ve malzeme stokları oluşturması için eşsiz bir imkân sağladı.

Liberter komünizmin ilkeleri tarihte ilk kez kurtarılmış Ukrayna'da uygulandı ve özyönetim sivil savaş koşullarında mümkün olduğu ölçüde hayata geçirildi. Köylüler "komünler"de ve "özgür çalışma sovyetleri"nde bir araya gelerek, eski sahiplerine karşı savaşarak korudukları toprakları komünal tarzda işlemeye başladılar. Bu gruplar, eşitlik ve kardeşlik ilkelerine saygılıydı-

lar. Her erkek, kadın ve çocuk gücünün yettiği ölçüde çalışmak zorundaydı; geçici idari görevlere seçilen yoldaşlar daha sonra düzenli işlerine geri dönerek, komünlerin diğer üyeleriyle birlikte çalışmaya devam ediyorlardı.

Her sovyet, seçilmiş olduğu yerellikteki köylülerin iradesini icra etmekle yükümlüydü. Üretim birimleri il ölçeğinde, iller de bölge ölçeğinde federasyonlar oluşturuyorlardı. Sovyetler, toplumsal eşitliğe dayanan genel ekonomik sistemle bütünleşmişlerdi; siyasi partilerden bağımsızdılar. Hiçbir siyasetçi, sovyet iktidarı örtüsü altında kendi iradesini dayatamıyordu. Üyeler, emekçi kitlelerin hizmetindeki gerçek işçilerdi.

Makhnocu partizanlar bir yeri ele geçirdiklerinde, üzerinde şunların yazılı olduğu posterleri yapıştırıyorlardı: "İşçi ve köylülerin özgürlüğü kendi ellerindedir ve hiçbir kısıtlamaya tabi değildir. Uygun gördükleri ve arzuladıkları şekilde eyleme geçmek, örgütlenmek, yaşamlarını ilgilendiren konularda kendi aralarında bir karara varmak, işçi ve köylülere kalmış bir şeydir. … Makhnocular yardım etmek ve tavsiyede bulunmaktan daha fazlasını yapamaz. … Hiçbir koşulda idareyi üstlenemezler, ne de böyle bir arzuları vardır."

1920'de Makhno'nun adamları eşit taraf olarak Bolşeviklerle müzakerelere başladılar ve ömrü çok kısa bir anlaşma yaptılar; anlaşmaya şöyle bir ek kısım konulmasında ısrar etmişlerdi: "Makhno ordusunun faaliyet gösterdiği alanda işçi ve köylüle-,r ekonomik ve siyasi özyönetim için kendi özgür kurumlarını kurarlar; bu kurumlar özerktirler ve anlaşmalar çerçevesinde Sovyet Cumhuriyetlerinin yönetim organlarıyla federal olarak bağlantılıdırlar." Bolşevik delegeler şok olmuşlardı ve Moskova'ya danışmak üzere ek kısmı anlaşmadan ayrı tuttular; Moskova tabii ki bunu "kesinlikle kabul edilemez" buldu.

Makhnocu hareketin görece zayıflıklarından birisi liberter aydınlardan yoksun olmasıydı, ancak zaman zaman dışarıdan yardım alıyordu. Bu yardım, ilk olarak Voline'dan etkilenen anarşistlerin 1918'de Nabat {Alarm} adlı birliği kurdukları Kharkov ve Kursk'dan geldi. 1919'da, "otoriter, merkeziyetçi, devletçi bir temelde örgütlenmiş tamamen siyasi yapılar hâline gelen sovyetlere herhangi bir biçimde katılmaya kategorik ve kesin olarak karşı oldukları"nı açıkladıkları bir kongre düzenlediler. Bolşevik hükümet bu açıklamayı bir savaş ilanı olarak kabul etti ve

Nabat tüm faaliyetlerini sonlandırmaya zorlandı. Daha sonra Temmuz'da, Voline Makhno'nun karargâhına ulaşarak, Peter Archinoff ile birlikte hareketin kültür ve eğitim işlerinin sorumluluğunu üstlendi. Ekim'de Alexandrovski'de, "özgür sovyetler" öğretisini düzenleyen "Genel Tezler"in kabul edildiği kongreye başkanlık yaptı.

Köylü ve partizan delegeler bu kongrelerde yerlerini aldılar. Aslında sivil örgütlenme, gerilla taktikleri uygulayan isyancı köylü ordusunun bir uzantısıydı. Hem süvarileri hem de yaylı hafif at arabalarıyla seyahat eden piyadeleri sayesinde günde 250 km kadar ilerleyebilen, son derece hareketli olan bu ordu bilhassa liberter, gönüllü bir temelde örgütlenmişti. Seçim ilkesi her kademede uygulanıyordu ve disiplin üzerinde özgürce görüş birliği sağlanmıştı: Disiplin kuralları partizanlardan oluşan bir komisyon tarafından belirleniyor, ardından genel meclislerin onayına sunuluyor ve herkesçe katı bir biçimde yerine getiriliyordu.

Makhno'nun franc-tireurs [akıncıları –çev.], müdahale eden Beyaz ordulara bayağı rahatsızlık verdi. Bolşevik Kızıl Muhafız birlikleri ise pek etkili değildi. Bu birlikler yalnızca demiryolları boyunca savaştılar ve zaman zaman kendi savaşçılarını bile arkada bırakarak ilk olumsuz gelişmede geri çekilecekleri zırhlı vagonlardan asla fazla uzaklaşmadılar. Bu durum askeri teçhizatları yetersiz olan ve köylerinde yalıtılmış bir hâlde bulunan, bu nedenle de karşı-devrimcilerin insafına kalacak köylülere pek güven vermiyordu. Makhnoşina tarihçisi Peter Archinoff, "1919 sonbaharında Denikin'in karşı-devrimci hareketinin yok edilmesinin onuru esasen anarşist isyancılara aittir" diye yazıyordu.

Ancak, Kızıl Muhafız birliklerinin Kızıl Ordu'ya dahil edilmesinin ardından Makhno, kendi ordusunun Kızıl Ordu şefi Trotsky'nin komutası altına alınmasına karşı çıktı. Bu nedenle Tostsky, bu büyük devrimci-isyancı hareketi hedef almanın zorunlu olduğuna karar verdi. 4 Haziran 1919'da, Makhnocuları Ukrayna'daki Sovyet iktidarına karşı çıkmakla suçlayarak düzenlenecek Makhnocu kongrenin yasaklanması emrini verdi. Kongreye katılmanın "vatan hainliği" olacağını söyleyerek, delegelerin tutuklanmasını talep etti. Makhno'nun partizanlarına yardımcı olma görevini yerine getirmeyerek, onlara silah vermeyi reddetti ve ardından da onları "ihanet etmek"le suçladı ve Beyaz ordu

birliklerine yenilmelerine izin verdi. On sekiz yıl sonra İspanyol Stalinistleri aynı yöntemi anarşist tugaylara uygulayacaklardı.

Ancak dış müdahalenin neden olduğu son derece tehlikeli durumun birlikte hareket etmeyi gerektirdiği iki olayda, iki ordu arasında tekrar anlaşmaya varıldı. Birincisi Mart 1919'da Denikin'e karşı, ikincisi ise 1920 yazı ve sonbaharında, en sonunda Makhno tarafından yok edilecek olan Wrangel kuvvetlerinin ilerlemesi öncesinde gerçekleşti. Ancak bu öncelikli tehlikeler atlatıldıktan sonra Kızıl Ordu, Makhno partizanlarına karşı yürüttüğü askeri operasyonlara yeniden hız verdi.

Kasım 1920'nin sonunda, iktidar sahipleri bir tuzak kuracak kadar ileri gittiler. Bolşevikler, Kırım Makhno ordusu görevlilerini askeri konseye katılmak üzere davet ettiler. Gelir gelmez siyasi polis Çeka tarafından tutuklandılar ve partizanlar silahsızlandırılırken, görevliler ise kurşuna dizildi. Aynı zamanda, Gulyai-Polye'ye karşı düzenli bir saldırı başlatıldı. Giderek eşitsiz bir hâl alan liberterlerle otoriterler arasındaki mücadele dokuz ay daha sürdü. Ancak sonunda Makhno, sayıca ve teçhizat açısından üstün kuvvetlere yenilerek mücadeleyi bırakmak zorunda kaldı. Ağustos 1921'de Romanya'ya sığınmayı başardı, ardından da hastalık ve yoksulluk içinde ömrünün kalanını geçireceği Paris'e ulaştı. Bu, Makhnovçina'nın destansı hikâyesinin sonuydu. Peter Archinoff'a göre bu oluşum, çalışan kitlelerin bağımsız hareketinin ilk örneği ve bu nedenle de gelecekte tüm dünya işçileri için bir esin kaynağı idi.

Kronştadt

Şubat-Mart 1921'de, Petrograd işçileri ve Kronştadt kalesi denizcileri ayaklanma başlattılar; onlara esin kaynağı olan amaçlar, Makhnocu devrimci köylülerinkine oldukça benzerdi.

Gıda malzemeleri, yakıt ve nakliye yokluğu nedeniyle kent işçilerinin maddi koşulları katlanılmaz bir hâle getirmişti; en ufak bir memnuniyetsizlik ifadesi bile giderek diktatör ve totaliter bir mizaca bürünen rejim tarafından zorla bastırılıyordu. Şubat sonunda Petrograd, Moskova ve diğer birçok büyük şehirde grevler patlak verdi. İşçiler, ekmek ve özgürlük talep ettiler; bir fabrikadan diğerine ilerleyerek ve şalterleri indirerek, gösterilerine yeni işçileri çekiyorlardı. Yetkililer buna makineli tüfek ateşiyle karşılık verdiler ve Petrograd işçileri bunu takiben 10.000 işçinin katıldığı bir protesto gösterisi düzenlediler. Kronştadt donanma üssü, kışın donan Finlandiya Körfezinde, Petrograd'dan yetmiş yedi kilometre uzaklıkta bulunan bir ada idi. Nüfusu, denizcilerle donanma cephaneliğinde çalışan birkaç bin işçiden oluşmaktaydı. Kronştadt denizcileri, 1905 ve 1917 devrimci olaylarına ön saflarda katılmışlardı. Trotsky'nin ifadesiyle onlar, "Rus Devrimi'nin "iftihar ve şeref kaynağı" olmuşlardı. Kronştadt'ın sivil sakinleri, yetkililerden görece bağımsız bir özgür komün kurmuşlardı. Kalenin tam merkezindeki meydan, 30.000 kadar insanın toplandığı bir halk forumu olarak hizmet ediyordu.

1921'deki denizciler, hiç şüphesiz ki 1917'deki ile aynı devrimci yapıya sahip değildi ve aynı personel görev almıyordu; öncekilere göre köylü kökenli olanlar çok daha fazlaydı; ancak militan ruhlarını muhafaza etmiş ve önceki performanslarının bir sonucu olarak Petrograd'da yapılan işçi toplantılarına aktif olarak katılma haklarını korumuşlardı. Eski başkent greve gidince şehre bir temsilciler heyeti gönderdiler, ancak heyet şehre giremeden düzen kuvvetlerince geri dönmeye zorlandı. Meydanda yapılan iki kitlesel toplantıda, grevcilerin taleplerini adeta kendi talepleriymişçesine sahiplendiler. 1 Mart'ta düzenlenen ikinci toplantıya, merkezi yürütmenin başkanı Kalinin ile birlikte on altı bin denizci, işçi ve asker katıldı. Kalinin'in varlığına rağmen Petrograd, Kronştadt ve Petrograd ili işçileri, Kızıl askerleri ve denizcilerinin on gün içerisinde bir araya gelerek, siyasi partilerden bağımsız bir konferans düzenlemeleri çağrısını içeren bir

önergeyi kabul ettiler. Bunun yanı sıra "siyasi görevlilerin" lağvedilmesini, hiçbir siyasi partiye ayrıcalık tanınmamasını, ordudaki Komünist hücum kıtalarının ve fabrikalardaki "Komünist muhafızlar"ın dağıtılmasını talep ettiler.

Aslında onların saldırdıkları şey yönetimdeki partinin iktidar tekeliydi. Kronştadt ayaklanmacıları bu tekeli bir "gasp etme" durumu olarak adlandırmaya cesaret ettiler. Gelin bu yeni komünün resmi dergisi Kronştadt Izvestia'sı sayfalarında gezinerek, kızgın denizcilerin ne söylediklerini kendi ağızlarından dinleyelim. Onlara göre iktidarı ele geçirdikten sonra Komünist Parti'nin ilgilendiği tek bir şey olmuştu: Ne yapıp edip iktidarı elinde tutmak. Kitlelerle bağını yitirmiş ve ülkeyi içinde bulunduğu genel çöküş hâlinden çekip çıkaramayacağını kanıtlamıştı. Bürokratikleşmiş ve işçilerin güvenini kaybetmişti. Gerçek güçlerini kaybeden sovyetlere müdahale edilmiş, ele geçirilmiş ve manipüle edilmişti; sendikalar Devlet'in araçları hâline getirilmişti. Her şeye kadir polis aygıtı halkın üzerine çullanmış, silah zoruyla ve teröre başvurarak kendi yasalarını zorla dayatmıştı. Ekonomik yaşam, özgür emeğe dayanan, vaat edilmiş sosyalizm değil, katı bir devlet kapitalizmi olmuştu. İşçiler bu ulusal trös-tün, aynen eskiden olduğu sömürülen ücretli çalışanlarıydılar. Kronştadt'ın saygısız halkı, devrimin yüce liderlerinin yanılmazlıklarına yönelik kuşkularını ifade edecek kadar ileri gitmişlerdi. Trostky'i, hatta Lenin'i bile saygısızca alaya almışlardı. Öncelikli talepleri, tüm özgürlüklerin yeniden tesis edilmesi ve sovyet demokrasisinin tüm organlarını serbest seçimlerle belirlenmesiydi, ancak bunun ötesinde açıkça anarşist bir öze sahip, daha uzak bir amacı da hedefliyorlardı: Bir "üçüncü devrimi."

Ancak ayaklanmacılar, Devrim çerçevesi içerisinde kalmaya ve toplumsal devrimin kazanımlarını kollamaya da kararlıydılar. "Çarlığın kamçısına geri dönmeyi" arzulayanlarla hiçbir ortak yanlarını olmadığını; "Komünistler"i iktidardan uzaklaştırma niyetlerini gizlememekle beraber, bunun "işçi ve köylüleri köleliğe geri döndürmek" amacıyla olmadığını açıkça beyan ettiler. Üstelik "ortak bir dil bulabilme" umutlarını sürdürerek, rejimle işbirliği olasılığını bütünüyle dışlamadılar. Son olarak, talep ettikleri ifade özgürlüğü hakkı öyle herkes için değildi, sadece Devrime içten inananlar içindi: Anarşistler ve "sol sosyalistler" (sosyal demokratları ya da Menşevikleri dışarıda bırakacak bir formül).

Kronştadt'ın cüreti, Lenin ve Trotsky'nin katlanabileceğinden çok fazlaydı. Bolşevik liderler Devrimi kesinlikle Komünist Parti ile özdeş görüyor ve bu efsaneye karşı olan her şey onların gözünde "karşı-devrimci" olmalıydı. Marksist-Leninist ortodoksluğun tehlike altında olduğunu görüyorlardı. Kronştadt onları daha da fazla korkuttu, çünkü onlar proletarya adına yönetimi üstlenmişlerdi ve gerçekten de proleter olduğu bilinen bir hareket otoritelerini birdenbire sorgulanır hâle getirmişti. Ayrıca Lenin, partisinin diktatörlüğünün tek alternatifinin Çarlık rejiminin yeniden tesis edilmesi olduğu gibi basit bir fikri benimsemişti. 1921'de Kremlin devlet adamları, çok daha sonra 1956 sonbaharında aynı şeyleri söyleyeceklerdi: Kronştadt, Budapeşte'nin habercisiydi.

"Demir yumruk"lu adam Trotsky bastırma işini bizzat üstlendi. "Direnirseniz keklik gibi avlanacaksınız" diye sesleniyordu "asiler"e. Denizciler, "Beyaz Muhafızlar"ın, müdahaleci Batılı güçlerin ve "Paris Borsası"nın suç ortakları olarak görülüyorlardı. Silah gücüyle boyun eğdirilmeliydiler. Birleşik Devletler'den sınır dışı edilince işçilerin anavatanında sığınak bulan anarşist Emma Goldman ve Alexander Berkman'ın Zinoviev'e dokunaklı bir mektup yazarak, kuvvet kullanımın "toplumsal devrime çok büyük bir zarar" vereceğinde ısrar etmeleri ve "Bolşevik yoldaşlar"dan anlaşmazlığın kardeşçe müzakereler yoluyla halledilmesini rica etmeleri boşunaydı. Petrograd işçileri Kronştadt'ın yardımına gelemediler, çünkü zaten baskılardan yılmış ve sıkı-yönetimle yönetiliyorlardı.

Kızıl Ordu askerlerinin çoğu sınıf kardeşlerine ateş açmaya istekli olmadığı için özenle seçilmiş birliklerden oluşan bir keşif kuvveti hazırlandı. Bu kuvvet eski bir Çarlık subayı olan, geleceğin Mareşali Tukachevsky'nin komutasına verildi. Kalenin bombardımanı 7 Mart'ta başladı. Kuşatma altındakiler, "Dünya bilsin!" başlığıyla son bir haykırışta bulundular: "İktidar delisi, sarhoşu ve öfkeyle dolu Komünistlerin ellerinde masumların kanı olacak. Yaşasın sovyetler!" Taarruz kuvveti 18 Mart'ta donmuş Finlandiya Körfezi'ni geçer ve "isyan", bir katliam çılgınlığıyla bastırır.

Anarşistlerin bu olayda rolü yoktu. Ancak, devrimci Kronştadt komitesi iki liberteri kendilerine katılmaya davet etmiştir: Yarchouk (1917 Kronştadt sovyetinin kurucusu) ve Voline; ancak

bu girişim sonuç vermez, çünkü ikisi de o esnada Bolşeviklerce hapse atılmışlardı. Kronştadt ayaklanmasının tarihçisi Ida Mett (La Commune de Cronstadt'da), "anarşist etki, anarşizmin işçi demokrasisi fikrinin propagandasını yapması ölçüsünde söz konusu olmuştur" yorumunu yapıyor. Anarşistler olaylarda herhangi bir doğrudan rol oynamadılar, ancak yakından ilgilendiler. Voline daha sonra şunları yazıyordu: "Kronştadt, halkın kendisini her türlü denetimden kurtarmaya ve toplumsal devrimi gerçekleştirmeye yönelik ilk bağımsız girişimidir: Bu girişim, … 'siyasi çobanlar' olmaksızın, 'liderler' ya da 'vasiler' olmaksızın, doğrudan doğruya çalışan kitlelerce yapılmıştı." Alexander Berkman ekliyor: "Kronştadt, proleter Devlet efsanesini yerle bir etti; Komünist Parti diktatörlüğü ile Devrimin aslında birbine zıt olduğunu kanıtladı."

Her ne kadar anarşistler Kronştad ayaklanmasında doğrudan bir rol oynamamışlarsa da, rejim kendisini tedirgin eden bir ideolojinin sonunu getirmek için bundan faydalandı. Birkaç hafta önce 8 Şubat'ta, ihtiyar Kropotkin Rus topraklarında hayata gözlerini yumdu ve bedeni 100.000 kişilik büyük bir kortejin takip ettiği görkemli bir cenaze töreniyle toprağa verildi. Kalabalıkta, kızıl bayrakların yanı sıra üzerine ateşten harflerle şu kelimelerin yazılı olduğu anarşistlerin kara bayrakları görülebiliyordu: "Otoritenin olduğu yerde özgürlük yoktur." Kropotkin'in biyograficilerine göre bu "Bolşevik tiranlığa karşı son büyük gösteriydi ve çoğu insan büyük anarşiste saygılasından ziyade özgürlük talep etmek için katılmıştı.

Kronştadt'ın ardından yüzlerce anarşist tutuklandı ve sadece birkaç ay sonra, liberter Fanny Baron ve sekiz yoldaşı Moskova'daki Çeka hapishanesinin hücrelerinde kurşuna dizildiler. Militan anarşizm ölümcül bir darbe almıştı. Ancak Rusya'nın dışında, Rus Devrimini yaşayan anarşistler büyük bir eleştiri ve öğretisel yenilenme çabasına giriştiler; bu girişim, liberter düşünceyi yeniden canlandıracak ve daha somutlaştıracaktı. Eylül 1920 gibi erken bir tarihte Ukrayna Anarşist Örgütler Konfederasyonu Nabat, "proletarya diktatörlüğü"nün, Parti'yi ele geçirmiş görevliler ile bir avuç liderden oluşan proletaryanın küçük bir kesiminin kitleler üzerindeki diktatörlüğüne yol açmasının kaçınılmazlığını görerek, bu ifadeyi kesinkes reddetmişti. Kropotkin, ölümünden çok kısa bir süre önce "aşılması güç bir bürokrasi"nin yükselişini hazin bir şekilde ifşa ettiği "Batı İşçilerine Mesaj"ı yayınladı: "Bana göre tek parti diktatörlüğünün çelikten yasası altında, güçlü merkezi bir devlet temelinde komünist bir cumhuriyet kurma girişimi feci bir fiyaskoyla sona ermiştir. Rusya bize komünizmin nasıl getirilemeyeceğini öğretiyor."

Rus anarko-sendikalistlerin dünya proletaryasına yaptıkları dokunaklı çağrı, Fransız dergisi Le Libertaire'nin 7-14 Ocak 1921 tarihli sayısında yayınlandı: "Yoldaşlar, burjuvazinin üzerinizde kurduğu tahakkümünü aynen bizim burada yaptığımız gibi sona erdirin. Ancak, bizim hatalarımızı tekrar etmeyin; devlet komünizminin ülkelerinizde kurulmasına fırsat vermeyin!"

1920'de, daha sonra Birleşik Devletler'de yaşayıp orada ölen Rudolf Rocker, Die Bankrotte des Russischen Stautkomminusmus (Devlet Komünizminin İflası) adlı eserini yazdı. 1921'de yayınlanan bu çalışma, Rus Devrimi'nin yozlaşmasına ilişkin ilk tahlildi. Ona göre ünlü "proletarya diktatörlüğü" tek bir sınıfın iradesinin değil, bir sınıf adına konuşuyormuş gibi davranan ve iktidarı süngü zoruyla elinde tutan bir parti diktatörlüğünün ifadesiydi. "Rusya'da proletarya diktatörlüğü adı altında yeni bir sınıf gelişmişti: Geniş kitleleri eski rejim gibi baskı altında tutan bir "komiseroksi" [commissarocracy]." Toplumsal yaşamdaki tüm etkenleri, her türlü ayrıcalıklı hakka sahip, her şeye muktedir bir hükümete sistemli şekilde tabi kılarak, sonuçta ortaya "Rus Devrimi'nin gelişimi açısından ölümcül olduğunu kanıtlayan bir resmi görevliler hiyerarşisi ortaya çıktı." "Bolşevikler yalnızca eski toplumun devlet aygıtını ödünç almakla kalmadılar, aynı zamanda ona başka hiçbir hükümetin kendisine hak görmediği, her şeyi kuşatan bir iktidar sundular."

Haziran 1922'de, Almanya'da sürgünde yaşayan bir grup Rus anarşisti, A. Gorielik, A. Komoff ve Voline adlarıyla oldukça aydınlatıcı küçük bir kitap yayınladılar: Repression de l'Anarchisme en Russie Sovietique (Sovyet Rusya'da Anarşizmin Bastırılması). Fransızca çevirisini Voline'in hazırladığı kitap, 1923'ün başlarında yayınlandı. İçinde Rus anarşizminin verdiği şehitlerin alfabetik bir listesi yer alıyordu. 1921-1922'de Alexander Berkman ve 1923'de Emma Goldman, Rusya'da tanık oldukları vahim olaylarla ilgili broşürler yayınladılar.

Ardından, kaçıp Batı'dan sığınma hakkı alan Makhnocular Peter Archinoff ve Nestor Makhno kendi kanıtlarını yayınladılar.

Rus Devrimi ile ilgili iki liberter klasik, G. Maximoff'un İşleyen Giyotin: Rusya'da Terörün Yirmi Yılı ve Voline'ın Bilinmeyen Devrim'i çok daha sonra, İkinci Dünya Savaşı sırasında basıldı; bunlar, yılların akışıyla düşüncenin olgunlaşması sonucu yazılmışlardı.

Yazdıkları Amerika'da ortaya çıkan Maximoff'a göre geçmişin dersleri, kesin olarak daha iyi bir gelecek beklentisini ortaya çıkarıyordu. SSCB'deki yeni yönetici sınıf kalıcı olamaz ve olmayacaktı; yerini liberter sosyalizm alacaktı. Nesnel koşullar bu gelişmeyi adım adım yaklaştırıyordu: "İşçilerin kapitalistlerin işletmelere geri dönmesini arzulayabilecekleri …. düşünülebilir

mi? Asla! Çünkü onlar açıkça Devletin ve bürokratlarının sömürüsüne karşı isyan ediyorlar." İşçilerin istediği şey bu otoriter üretim yönetiminin yerine kendi fabrika konseylerini geçirmek ve bu konseyleri geniş bir ulusal federasyon içerisinde birleştirmekti. Onlar işçilerin kendinden yönetimini istiyorlar. Aynı şekilde, köylüler bireysel ekonomiye geri dönmenin imkânsız olduğunu anlamışlardı. Kırsal kolektiflerin fabrika konseyleri ve sendikalarla işbirliği içinde olduğu kolektif tarım yegâne çözümdür: Kısacası, Ekim Devrimi programının tam bir özgürlük içinde daha da geliştirilmesi.

Voline, Rus modeline dayanan herhangi bir denemenin, ancak "insanlığın sosyalist bir topluma doğru ilerlemesiyle uzaktan yakından hiçbir ilgisi olmayan kapitalizmin en kötü biçimine, kitlelerin iğrenç sömürüsüne dayanan bir devlet kapitalizmi"ne yol açacağını ısrarla savunur. Bu, "kaçınılmaz olarak tüm ifade, basın, örgütlenme ve eylem özgürlüklerinin, hatta yegâne istisnası iktidardaki parti olmak üzere devrimci eğilimlerin bastırılmasına ve "bizzat Devrim'in soluğunu" kesecek bir "toplumsal engizisyona" yol açacak tek parti diktatörlüğü"nü geliştirecektir. Voline, Stalin'in "gökten düşmediği"ni söyleyerek devam eder. Ona göre Stalin ve Stalinizm, 1918 ila 1921 arasında kurulan ve yerleştirilen otoriter sistemin mantıksal sonucudur. "Dünyanın muazzam ve kararlı Bolşevik deneyimden çıkarması gereken ders şudur: Liberter tezlere güçlü bir destek sağlayan; olayların kederli, acı çeken, düşünen ve mücadele eden tüm herkesin çok geçmeden anlamasını sağlayacağı bir ders."

Dipnotlar:

22 Daha sonra Stalinist olan Bolşevik bir tarihçi.
23Bakınız [Anarşizmin Sosyal Demokratlarca Suçlanması].
24 Jacquerie 1358'deki Fransız köylü ayaklanmasına verilen isimdir [Fransız köylülerinin lakabı olan racques'den gelir). (Fransızca'dan çevirenin notu).

c) İtalyan Fabrika Konseylerinde Anarşizm

İtalyan anarşistleri Rusya'daki olayların örneğini takip ettiler ve Büyük Savaş'tan hemen sonraki dönemde sovyet iktidarı partizanlarıyla beraber hareket ettiler. Rus Devrimi, İtalyan işçileri, özellikle de onların öncüsü ülkenin kuzey kısmındaki metal işçileri arasında büyük sempatiyle karşılandı. 20 Şubat 1919'da, İtalyan Maden İşçileri Federasyonu (FIOM) fabrikalarda "dahili komisyonlar" seçimi yapılmasını sağlayan bir sözleşmeyi kazanmıştı. Ardından, bu işçi temsili organlarını, bir dizi grev ve fabrika işgali eylemleriyle yönetim işlevine sahip fabrika konseylerine dönüştürmeye çalıştılar.

Bunlardan en sonuncusu, Ağustos 1920'nin sonunda işverenlerin lokavt kararıyla gerçekleşti. Maden işçileri bir bütün olarak üretimi kendi başlarına sürdürmeye karar verdiler. Kâh ikna etme kâh zorlama yöntemini denediler, ancak mühendislerle denetim personelinin işbirliğini kazanmayı başaramadılar. Bu nedenle, fabrikaların yönetiminin teknik ve idari işçi komiteleri tarafından yürütülmesi gerekti. Özyönetim bayağı bir mesafe kat etmişti: İlk zamanlarda bankalardan finansal destek sağlandı, ancak bu kanal kapanınca özyönetim sistemi işçi ücretlerini ödemek için kendi parasını bastı.

Çok katı bir özdisiplin gerekiyordu; alkollü içecekler yasaklandı ve savunma amaçlı silahlı devriyeler kuruldu. Özyönetimle yönetilen fabrikalar arasında sıkı dayanışma ağları oluşturuldu. Maden cevherleri ve kömür ortak bir havuza konarak, eşit şekilde paylaşıldı.

Sendikaların reformist kanadı işverenlerle uzlaşmayı seçti. Birkaç hafta süren idari işgalin ardından, asla tutulmayacak olan işçilerin denetimini arttırma sözü karşılığında işçiler fabrikaları terk etmek zorunda kaldılar. Anarşistlerle sol sosyalistlerden oluşan devrimci sol kanat beyhude yere ihanet çığlıkları attılar.

Sol kanadın teorisi, sözcüsü ve yayını vardı. Haftalık L'Ordine Nuovo (Yeni Düzen) ilk defa 1 Mayıs 1919'da Turin'de yayınlandı. Editörlüğünü bir sol sosyalist olan Antonio Gramsci yapıyordu; anarşist fikirleriyle tanınan Turin Üniversitesi'nden bir felsefe profesörü (takma ismiyle Carlo Petri) ve Turin liberterlerinin çekirdeğinin tamamı ona yardım ediyordu. Fabrikalarda bir kısım insan, özellikle de maden işlerinin anarko-sendikalist militanları Pietro Ferrero ve Maurizio Garino Ordine Nuovo grubunu destekliyorlardı. Ordine Nuovo manifestosu, fabrika konseylerinin "gerek ayrı ayrı fabrikaların gerekse tüm toplumun gelecekteki komünist yönetimi için uygun organlar" olduğu üzerinde görüş birliğine varan sosyalistler ve liberterler tarafından ortaklaşa imzalandı.

Ordine Nuovo, fabrika konseyleri yapısıyla geleneksel sendikacılığın yerini alma eğilimindeydi. "Büyük proleter gövdenin güçlü belkemiği" olarak gördüğü sendikalara tamamen karşı değildi. Ancak 1907'de, Malatesta'nın tarzına uygun bir şekilde kapitalist toplumun ayrılmaz bir parçası hâline gelmiş olan bürokratik ve reformist sendika hareketinin çürümesini eleştiriyordu; sendikaların, proleter devrimin bir aracı olarak hareket etmedeki başarısızlığını yeriyordu.

Öte yandan Ordine Nuovo, her türlü yararlı özelliği fabrika konseylerine atfediyordu. Konseylerin işçi sınıfını birleştirmenin aracı, işçileri farklı meslek dallarının özel çıkarları üzerine çıkarabilecek ve "örgütlü" işçilerle "örgütsüz" işçileri birleştirecek yegâne organ olarak görüyordu. Üretici psikolojisini oluşturarak, işçileri özyönetime hazırlayacağına güveniyordu. Konseyler sayesinde fabrikanın fethedilmesi, en aşağıdaki işçinin bile erişebileceği, somut bir olasılık hâline gelmişti. Konseyler, sosyalist bir toplumun habercisi olarak görülüyordu.

İtalyan anarşistleri, Antonio Gramsci'den daha gerçekçi ve daha az belagatçi bir zihniyet taşıyorlardı; zaman zaman da fabrika konseyleri lehine verilen vaazların "mucizevî" ölçüsüzlükleri hak-

kında ironik yorumlar yapmaya eğilimliydiler. Tabii ki erdemlerinin de farkındaydılar, ancak abartılmasına karşıydılar. Gramsci sendika reformizmini suçluyordu –gayet haklı sebeplerle, ancak anarko-sendikalistler devrimci olmayan bir dönemde fabrika konseylerinin de keza yozlaşarak sınıf işbirliği organlarına dönüşebileceklerine işaret ediyorlardı. Sendikacılıkla fazlasıyla ilgili olanlar, Ordine Nuovo'nun ayrım yapmaksızın reformist sendikacılıkla beraber devrimci sendikacılığı da (İtalyan Sendikalist Birliğini de) mahkûm etmesinin adil olmadığını düşünüyorlardı[25].

En sonuncusu ve en önemlisi de anarşistler, Ordine Nuovo'nun, fabrika konseylerinin prototipi olarak gösterdiği sovyetlere ilişkin muğlak ve çelişkili yorumu konusunda da pek rahat değildiler. Şüphesiz Gramsci "liberter" terimini yazılarında sık sık kullandı; fabrika konseylerini Komünist Parti'nin basit bir aracına indirgeyecek anti-demokratik "proleterya diktatörlüğü" kavramını ortaya atan, hatta Gramsci'nin düşüncesinin "Proudhoncu" olduğunu söyleyerek ona saldıran müzmin otoriter Angelo Tasca ile kavgaya tutuşmuştu. Gramsci, devrimin ilk aylarındaki özgür sovyetler ile Bolşevik Devletin ehlileştirdiği sovyetler arasındaki ayrımı görebilecek kadar Rusya'daki olaylara hâkim değildir. Bu, onun muğlak formülasyonlar geliştirmesine neden oldu. Fabrika konseyini, bir dünya sistemiyle (Komünist Enternasyonal) bütünleşeceğini düşündüğü "Proleter Devlet modeli" olarak gören Gramsci, Bolşevizm ile Devlet'in sönümlendirilmesini ve "proletarya diktatörlüğü"nün demokratik yorumunu uzlaştırabileceğini düşündü.

İtalyan anarşistleri, Rus sovyetlerini eleştiri süzgecinden geçmemiş bir coşkuyla karşıladılar. 1 Haziran 1919'da, Camillo Berneri "Oto-Demokrasi" başlıklı bir makale yazdı; burada Bolşevik rejimi, "entegre demokraside bugüne kadar girişilmiş en büyük ölçekli uygulama deneyimi" ve "merkeziyetçi devlet sosyalizminin anti-tezi" olarak selamlıyordu.

Ancak, bir yıl sonra, İtalyan Anarşist Birliği kongresinde Maurizio Garino oldukça farklı konuşuyordu: Bolşevikler'in Rusya'da kurdukları sovyetler, anarşistlerin anladığı anlamdaki işçi özyönetiminden özünde farklıydı. Bunlar, "kaçınılmaz olarak merkeziyetçi ve otoriter olan yeni bir Devlet'in temeli"ni oluşturuyorlardı.

İtalyan anarşistleri ve Gramsci'nin arkadaşları nihayetinde farklı yollar takip ettiler. İlk başlarda bu ikinci grup, aynen işçi sendikaları gibi Sosyalist Parti'nin de burjuva sistemiyle bütünleştiğini

ve bu nedenle de desteklenmesinin ne gerekli ne de arzulanır bir şey olduğunu savundular. Ardından, Sosyalist Parti içerisindeki komünist gruplar için bir "istisna" yaptılar. 21 Ocak 1921'da Livorno'da yaşanan bölünmede, bu gruplar İtalyan Komünist Partisi'ni kurdular ve Komünist Enternasyonal'e bağlandılar.

İtalyan liberterleri ise bazı yanılsamalarını terk etmek ve Malatesta'nın 1919 yazı gibi bir erken bir tarihte kendilerine hitaben yazdığı kâhince mektuba daha fazla kulak vermek zorunda kaldılar. Bu [mektup] onları, "Devrim'i dizginleyip belli bir partinin …, daha doğrusu parti liderlerinin amaçlarına … tabi kılmak için {Rusya'da} kendisini Devrim'in üzerinde yerleştiren yeni hükümet"e karşı uyarıyordu. Yaşlı devrimci, kararnameleri, cezai yaptırımları, icra organları ve hepsinden önce de silahlı kuvvetleriyle Devrim'i dış düşmanlara karşı koruyanın diktatörlük olduğunu, ancak aynı diktatörlüğün yarın Devrim'in gidişatını kontrol atına almak, yeni oluşan çıkarları sağlamlaştırmak ve yeni ayrıcalıklı sınıfı kitlelerden korumak için diktatörlerin iradesini işçilere dayatmaya hizmet edeceğini kâhince belirtiyordu. Lenin, Trotsky ve yanlarındakiler hiç şüphesiz ki samimi devrimcilerdi, ancak arkalarından geleceklerin Devrimi istismar edip boğmalarını mümkün kılacak hükümet kadroları hazırlıyorlardı. Kendi yöntemlerinin ilk kurbanları yine kendileri olacaktı.

İki yıl sonra, 2-4 Kasım 1921 tarihleri arasında Ancona'da kongresini yapan İtalyan Anarşist Birliği, Rus hükümetini Devrim'in temsilcisi olarak görmeyi reddederek, bunun yerine onu "devrimin baş düşmanı" olmakla, "otoriteyi adına kullandığını iddia ettiği proletaryayı bastırmak ve sömürmekte kullanmak"la suçladı. Aynı yıl liberter yazar Luigi Fabbri şu sonuca varıyordu: "Rus Devrimi'nin eleştirel bir şekilde incelenmesi çok önemlidir … çünkü Batılı devrimciler, Rus deneyiminin gün ışığına çıkardığı yanlışlardan sakınacak şekilde eylemlerine yön verebilirler.

Dipnotlar:

25. Anarko-sendikalistler arasında fabrika konseyleri ile sendikaların göreceli erdemleri konusundaki tartışma yeni bir şey değildi; yakın zamanda Rusya'daki anarşistleri bölmüş ve hatta liberter gazete Golos Truda'nın yayınından sorumlu grup içinde bölünmeye sebep olmuştu. Bazı üyeler klasik sendikalizme bağlı kalırken, aralarında G.P. Maximoff'un da olduğu diğer bazıları ise konseyleri tercih etmişlerdi.

d) İspanyol Devriminde Anarşizm

Sovyet Serabı

Sübjektif bilinçlilik ve objektif gerçeklik arasındaki zamansal farkı tarihte devamlı görürüz. Rus anarşistlerinin ve Rus dramasına tanıklık edenlerin 1920'ler gibi erken bir zamanda çıkardığı dersler, ancak yıllarca sonra bilinir, kabullenilir ve paylaşılır hale geldi. Dünyanın altıda biri üzerinde zafer kazanan ilk proletar devrim o kadar prestije sahipti ki, o kadar göz kamaştırıcıydı ki, işçi sınıfı hareketi bu etkileyici örnekle uzun süre hipnotize edilmiş bir halde kaldı. Rus sovyetlerinin yansımasındaki "Konseyler", sadece İtalya'da değil, gördüğümüz üzere [başta] Almanya, Avusturya ve Macaristan olmak üzere her yere yayıldı. Almanya'da konseyler sistemi Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in Spartaküs Ligi programının temel maddesiydi.

1919'da Bavyera Cumhuriyeti'nin başkanı Kurt Eisner Münih'te bir suikastle öldürüldü. Bunu takiben liberter yazar Gustav Landauer önderliğinde Sovyet Cumhuriyeti ilan edildi; fakat karşı-devrimle o da öldürüldü. Arkadaşı ve dava yoldaşı, anar-

şist şair Erich Muhsam işçileri savaş taburları [kurarak] değil, Rus ve Macar örneklerinde görüldüğü üzere konseyler oluşturarak; [ve] böylece [de] yüzyıllarca süren köleliği sona erdirmek üzere kol kola girmeye çağırdığı "Rate-Marseillaise" (Konseyler Marseillaise'i) besteledi.

Ama 1920'de, Rate-Kommunismus (Konseyler Komünizmi)'ni savunan muhalefet grubu Komünist Parti'den ayrılarak Alman Komünist İşçiler Partisi'ni (KAPD) kurdu26. Konseyler fikri Hollanda'da da Hermann Gorter ve Anton Pannekoek'in başını çektiği benzer gruplara esin kaynağı oldu. Lenin ile olan ateşli bir polemikte Gorter, Rus Devrimi'nin yıkılmaz liderini tamamen liberter bir tarzla şöyle cevaplamaktan çekinmemişti: "Halen kitlelere hakim olmayı hedeflemeyen ve onlara ihanet etmeyecek gerçek liderler arıyoruz. Onlara sahip olmadıkça da, herşeyin aşağıdan yukarıya tarzda ve kitlelerin kendi üstlerinde oluşturdukları diktatörlükle yapılmasını istiyoruz. Eğer bir dağ rehberim olsa ve beni uçuruma doğru yönlendirse, onsuz olmayı yeğlerim." Pannekoek, konseylerin eski dünyanın hükümet biçimlerinin –aynen Gramsci gibi o da [bu hükümet biçimleri ile] "Bolşevik Diktatörlük" arasında bir fark görmüyordu– yerini alacak kendinden-yönetim biçimleri olduğunu savunuyordu.

Pekçok yerde, özellikle Bavyera, Almanya ve Hollanda'da anarşistler konseyler sisteminin pratik ve teorik olarak gelişmesinde olumlu roller oynadılar.

Benzer şekilde, İspanya'da anarko-sendikalistler Ekim Devrimi ile körleşmişlerdi. CNT'nin Madrid kongresi27 (10-20 Aralık 1919) "Rus halklarının destanı tüm dünya proletaryasını elektriklendirdi" şeklindeki bildirgeyi kabul ediyordu. "Nasıl bir güzel kendini sevdiği erkeğe hiç çekinmeden bırakıverirse"; kongre de gerçek bir emekçi enternasyonalinin kurulmasının temellerini saptamak üzere –evrensel bir emekçiler kongresinin düzenlenmesi umudunu barındırmakla beraber, devrimci karakteristiğinden dolayı Komünist Enternasyonal'e geçici olarak katılmaya büyük bir çoşku ile karar verdi. Karşı çıkan bir kaç zayıf ses duyuldu; Rus Devrimi "siyasi" bir devrimdi ve liberter [hürriyetçi – ing. libertarian] ülküleri ise içermemekteydi. Kongre bunları dikkate almayarak, 15 Temmuz 1920'de Moskova'da açılacak olan Üçüncü Enternasyonal'in İkinci Kongresine bir delege heyeti göndermeye karar verdi.

Ama bu süre zarfında aşk uyuşması zaten bozulmaya başlamıştı. İspanyol anarko-sendikalizmini temsil eden delegeye, uluslararası devrimci işçi-sendikası merkezinin kurulmasında yer alması amacı ile baskı yapılmaktaydı; ancak "siyasi erkin ele geçirilmesi", "proletaryanın diktatörlüğü" gibi referanslar içeren ve işçi sendikaları ile komünist partiler arasında organik bağlar kurulmasını öneren –ilkinin sonrakine tabii olması ilişkisini belirsizce kamufle eden– bir yazı sunulunca, o da [İspanyol delegesi] artık durdu [gidişatı kabullenmemeye başladı]. Komünist Enternasyonel'in bir sonraki toplantısında çeşitli ulusların işçi-sendikası örgütlerinin ilgili ülkelerin komünist partilerince temsil edilmesi, ve proje halindeki Kızıl İşçi-Sendikası Enternasyonali'nin açıkça Komünist Enternasyonal ve ilgili ulusal altbirimlerince kontrol edilmesi hedefleniyordu. İspanyol konuşmacı Angel Pestana, toplumsal devrimin liberter fikrini öne çıkararak şöyle diyordu: "Devrim asla bir parti çalışması değildir, olamaz. Parti'nin yapabileceğinin en fazlası bir hükümet darbesi (ing. coup d'etat) oluşumunu harekete geçirmektir. Ama hükümet darbesi bir devrim değildir". Şöyle sona erdiriyordu [konuşmasını]: "Siz bize komünist parti olmadan devrimin olamayacağını, siyasi erki ele geçirmeden özgürleşmenin olamayacağını ve diktatörlük olmadan burjuvazinin yıkılamayacağını söylüyorsunuz; tüm bu savlar tamamen asılsızdır [ing. gratuitous]."

CNT delegesi tarafından ifade edilen çekincemelerin ışığı altında, komünistler resmi açıklamanın "proletaryanın diktatörlüğü"ne dair kısmını gözden geçirme eğilimi gösterdiler. Nihayetinde ise Rus işçi-sendikası lideri Lozovsky, Pestana'nın öne sürdüğü düzeltmeler olmadan, ama onun imzasını koyarak yazının ilk halini resmileştirdi. Troçki konuşmacı kürsüsünden yaklaşık bir saat süre ile İspanyol delegesine saldırırken, Pestana saldırılara cevap vermek için zaman isteyince başkan tartışmaları bitirdiğini ilan etti.

Pestana Moskova'da bir çok ay geçirdikten sonra, bu zaman zarfında elde edindiği izlenimler nedeni ile oldukça hayal kırıklığına uğramış bir şekilde 6 Ekim 1920'de Rusya'dan ayrıldı. Bunu takip eden Berlin ziyaretinden bahseden Rudolf Rocker, Pestana'yı "gemi enkazından kurtarılan" birisi olarak tanımlar. İspanyol yoldaşlarına gerçeği söyleyecek yüreği yoktur. Bu, ona Rus Devrimiyle oluşan müthiş umudun katledilmesi gibi geli-

yordu. İspanyol sınırını geçer geçmez hapse atılır, ve böylece ilk konuşan olmanın acılı yükünden kurtulmuş oldu.

1921 yazı boyunca, Kızıl İşçi-Sendikası Enternasyonali'nin kurulması [sürecinde] CNT'den farklı bir delegasyon yer aldı. CNT delegeleri arasında Joaquin Maurin, Andreas Nin gibi Rus Bolşevizminin genç takipçileri vardı, ama öte yandan sakin bir kafaya sahip Fransız anarşisti Gaston Leval de yer alıyordu. Sessiz kalmaktansa, "burjuvazinin oyununa gelmekle" ve "karşı-devrime yardım etmekle" suçlanma riskini göze aldı. Kitlelere "Rusya'da başarısız olanın Devrim değil, ama Devlet olduğunu" söylememek ve "yaşayan Devrimin arkasından onu sakat bırakıp, öldürenin Devlet olduğunu" göstermemek, sessiz kalmaktan daha kötü olacaktı. Bu ifadeleri kendisi Kasım 1921'de Le Libertarie'de kullanıyordu. Bolşeviklerle herhangi "dürüst ve sadık bir işbirliğinin" olanaksızlığına kanaat getirerek, İspanya'ya dönüşünde CNT'e Üçüncü Enternasyonal'den ve yapay işçi sendikası bağlaşığından çekilinmesi yönünde tavsiyede bulundu.

Bu başlangıçtan hareketle Pestana ilk raporunu yayınlamaya, ve bunu takiben de bir ikincisi ile onu ayrıntılandırarak Bolşevizm hakkındaki tüm gerçeği ortaya çıkarmaya karar verdi:

Komünist Partinin ilkeleri Devrimin ilk saatlerinde onayladığı ve resmen açıkladıklarının tamamen tersidir. Komünist Parti'nin ilkeleri, yöntemleri ve nihai amaçları Rus Devrimi'ndekilerin taban tabana zıttıdır …. Komünist Parti mutlak gücü eline geçirir geçirmez, komünist gibi düşünmeyen hiç kimsenin (o da kendi tanımlarına göre olmak üzere) hiçbir düşünme hakkına sahip olmadığını ilan etti …. Komünist Parti, Devrimin Rus proletaryasına sağladığı tüm kutsal hakları reddetti.

Pestana, bunun da ötesinde Komünist Enternasyonal'in geçerliliği üzerine de şüphelidir; Rus Komünist Partisi'nin açık bir uzantısı dünya proletaryasının gözünde Devrimi temsil edemez.

Bu raporu Haziran 1922'de Zaragosa'da toplanan ulusal kongrede alan CNT; sendika cephesinden, yani Kızıl İşçi Sendikası Enternasyonali'nden çekilmeye karar verdi. Aynı zamanda Aralık'ta Berlin'de düzenlenecek olan uluslararası anarko-sendikalist konferansına –daha sonra "Uluslararası Emekçi Birliği"ni (AIT) meydana getirecek olan– bir delege grubu gönderilmesine kararlaştırıldı. Bu aslında gerçekten uluslararası değildi, çünkü

önemli İspanyol gruplarının dışında, diğer ülkelerde çok az sayıda katılımcının desteğine sahipti.28

Bu kopuştan beri, Moskova İspanyol anarşizmine karşı köklü bir nefret beslemektedir. CNT'den atılan Joaquin Maurin ve Andreas Nin, İspanya Komünist Partisine dahil oldular. Joaquin Maurin, 1924'de eski yoldaşlarına ölümüne kadar savaş açtığını bildiren bir broşür yayınladı. "İşçi hareketinin elli yıldır süregelen bir anarşist propagandanın izlerini taşıdığı bir ülkede, anarşizmin tamamen ortadan kaldırılması zor bir iştir. Fakat onların üstesinden gelmeliyiz". Bu tehdit sonradan uygulamaya geçirilecekti.

Böylece İspanyol anarşistleri Rus Devrimi'nin derslerini oldukça çabuk sindirmiş oldular, ve bu da onların antinomiançn01 bir devrim hazırlamasında önemli bir ilham kaynağı oldu. Otoriter komünizmin giderek yozlaşması, komünizmin liberter biçiminin zaferinin sağlanması konusundaki kararlılığı arttırdı. Sovyet serabı tarafından oldukça hayal kırıklığına uğratılmışlardı, ve Diego Abad de Santillan'ın sözleriyle anarşizmi "bu karanlık dönemde tekrar canlanmanın son ümidi" olarak görüyorlardı.

Liberter devrimin temeli, halk kitlelerinin bilinçlerine ve liberter teorisyenlerin düşüncelerine oldukça iyi bir şekilde yerleşmişti. Jose Peirats'a göre, anarko-sendikalizm "psikolojisi, mizacı ve tepkileri nedeni ile tüm İspanya'daki en İspanyol olan" şeydi. Karmaşık bir gelişmenin iki yönlü bir ürünüydü. Hem kırsal yaşam koşullarının oldukça eski haliyle sürdüğü azgelişmiş bir ülkenin gerilik durumuna, hem de bazı alanlardaki endüstrileşmeden doğmuş olan modern proletaryanın büyümesine uygun düşmekteydi. İspanyol anarşizminin biricik özelliği, geçmiş ve geleceğin ilginç bir karışımı olmasıydı. Bu iki eğilim arasındaki birleşim mükemmel olmaktan oldukça uzaktı.

1918'de CNT yarım milyondan fazla sendika üyesine sahipti. Endüstriyel alanda, Katalonya'da, ve daha az ölçüde olmak üzere Madrid ve Valencia'da güçlü idi;29 fakat aynı zamanda, yerel kahramanlık ve kooperatif ruh ile harmanlanmış olan köy komünalizmi geleneğini koruyan yoksul köylüler arasında, kırsal alanda da derin köklere sahipti. 1898'de yazar Jaoquin Costa tarımsal kolektivizmin bu süregelmişliğini tanımlıyordu. Hala pekçok köy, topraksızlara ayrılan ya da diğer köylerle ortaklaşa olarak hayvan yemlenmesi veya diğer komünal amaçlarla kullanılan alanların bulunduğu ortak mülkiyete sahipti. Güney'de, büyük ölçekli toprak sahipliliğinin olduğu bölgede, günlük tarımsal işçiler toplumsallaştırmayı [ing. socialisation] toprağın bölünmesine tercih ediyorlardı.

Bunun da ötesinde, onyıllarca kırsal kesimde küçük popüler broşürler aracılığı ile sürdürülen anarşist propaganda tarımsal kolektivizm için bir temel hazırlamıştı. CNT, özellikle güneyin (Endülüs), doğunun (Valencia civarındaki Levant [Doğu Akdeniz bölgesi] alanında) ve kuzeydoğunun (Aragon, Zaragosa civarın-

da) köylüleri arasında güçlüydü.

Hem sanayide hem de tarımda [sahip olunan] bu çifte taban, İspanyol anarko-sendikalizminin liberter komünizminini belli ölçülerde birisi komünalist, diğeri sendikalist olmak üzere [iki] farklı yöne doğru şekillendirdi. Komünalizm daha fazla yerel ve daha kırsal bir ruhta ifade edilmekteydi, şüpheye yer vermeyecek şekilde temel kalesi Endülüs idi. Diğer yandan sendikalizm ise daha şehirliydi, ve bütünlükçü [ing. unitarian] bir ruha sahipti –aynı zamanda da daha kuzeyli, çünkü ana merkezi Katalonya idi. Liberter teorisyenler ise bu konuda bir ölçüde dağınık ve bölünmüş haldeydiler.

Bazıları Kropotkin ve onun öğretisine, ama bu ilkel köy toplumunun İspanyol geleneği ile özdeşleştirdikleri Orta Çağ'ın komünlerinin basit bir idealleştirilmesine kalpten bağlıydılar. Favori sloganları ise "özgür komün" idi. 1931'de Cumhuriyetin kurulmasını takiben yaşanan köylü ayaklanmaları sırasında liberter komünizm içinde pekçok ve farklı pratik deneyimler yaşandı. Bazı küçük [küçük toprak sahibi] çiftçiler, özgür karşılıklı anlaşmalar yoluyla oluşan gruplar [sayesinde] çalışmayı, kârı eşit olarak paylaşmaya ve tüketimlerini "ortak bir havuzdan sağlayarak" kendileri karşılamaya karar verdiler. Kendilerini çepeçevre saran toplum, vergi ve askeri hizmetten kurtulabileceklerine safça inanarak, belediye yönetimlerini tasfiye ederek yerlerine seçilmiş komiteleri geçirdiler.

İspanyol kolektivist, sendikalist ve enternasyonalist işçi hareketinin kurucusu Bakunin'di. Daha gerçekçi olan ve altın çağdan ziyade bugün ile ilgilenen anarşistler, Bakunin ve onun takipçisi Ricardo Mella'yı izlemeye eğilimlilerdi. Onlar ekonomik birlik konusu üzerine yoğunlaşıyorlar; emeğin ihtiyaçlara göre değil, çalışılan saate göre ödüllendirilmesinin daha akıllıca olacağı uzun bir geçiş döneminin gerekli olduğuna inanıyorlardı. Geleceğin ekonomik yapısının, yerel sendikaların ve endüstri dallarındaki federasyonların bir birleşiminden oluşacağını tasavvur ediyorlardı.

Uzunca bir süre, syndicatos unicos [yerel sendikalar, ing. local unions] CNT'e hakim olmuştu. İşçilere yakın olan, tüm toplu egoizmden [ing. corporate egoism] kurtulmuş olan bu gruplar, proletarya için fiziksel ve ruhani bir ev işlevi gördüler30. Bu yerel birliklerde verilen eğitim, sendika ve komün fikirlerinin

sıradan emekçi militanların zihinlerinde kaynaşmasını sağladı. 1907 Uluslararası Anarşist Kongresi'nde31 sendikalistlerin anarşistlere karşı çıkmalarına neden olan teorik tartışmalar, pratikte de tekrar canlandırılarak İspanyol anarko-sendikalistlerinin bölünmesine neden oldu. CNT içinde günlük talepler çevresinde oluşan mücadele reformist eğilimlerin ortaya çıkmasına sebep oldu; bunun sonucunda anarşist doktrinlerin birliğini savunmak amacı ile 1927'de Federacion Anarquista Iberica [FAI, İberya Anarşist Federasyonu] kuruldu. 1931 yılında sendika hareketi içinde azınlığın "diktatörlüğünü" kınayan, sendikacılığın bağımsızlığını ilan eden ve onun kendi kendine yeterliliğini savunan sendikalist eğilimler "Otuzların Manifestosu"nu hazırladılar. Bazı sendikalar CNT'den ayrıldı; Temmuz 1936 devriminin arifesinde bu çatlaklar giderilse de, bazı reformist eğilimler sendika merkezinde varolmaya devam ettiler.

İspanyol anarşistleri devamlı olarak uluslararası anarşizmin temel ve hatta ikincil çalışmalarını İspanyol dilinde basmaktaydılar. Böylece ihmalden ve belki de bir toptan yıkımdan sakındılar, ve de hem devrimci hem de özgürlükçü olan sosyalizm geleneğini yaşattılar. Augustin Souchy kendini İspanyol anarşizminin hizmetine adayan Alman anarko-sendikalist bir yazardı. Ona göre, "toplumsal devrim sorunu onların sendikalarında ve grup toplantılarında, gazetelerinde, broşürlerinde, ve kitaplarında devamlı suretle ve sistematik bir şekilde tartışılıyordu."

1931'de İspanyol Cumhuriyetinin ilanı "umutlu" yazıların patlamasına yol açtı; Peirats daha pek çoğunun olduğunu belirtmekle beraber elliye yakın başlığı sıralamaktadır; bunun "devrimci yapılanma tutkusunun" ve insanları devrimci yol için hazırlamaya katkıda bulunan yazıların çoğalmasına yol açtığını da özellikle belirtir. James Guillaume'nin 1876 tarihli Ide'es sur L'Organisation Sociale adlı broşürü, 1930'da Paris'te yayınlanan Pierre Besnard'ın kitabında geniş ölçüde alıntılanması nedeni ile, İspanyol anarşistlerince bilinmekteydi. Arjantin'e yerleşen Gaston Leval 1931'de, aşağıda tartışacağımız üzere Diego Abad de Santillan'ın önemli çalışmalarına doğrudan esin kaynağı olacak Social Reconstruction in Spain'i [İspanya'da Toplumsal Yeniden Yapılanma] yayınladı.

1932'de bir köy doktoru olan Isaac Puente liberter komünizmin biraz basit ve idealist bir taslağını yayınladı; bu fikirler CNT'nin 1936 Zaragosa kongresinde değerlendirmeye alındı. Puente, 1933'te Aragon'da oluşan isyan taraftarı komitenin bizzat esin kaynağı oldu.

1936 Zaragosa programı doğrudan köy demokrasisini belli bir ayrıntı düzeyinde tanımlamaktaydı. Komünal konsey, ikamet edenlerin oluşturduğu genel meclis tarafından seçilecek ve pekçok farklı teknik komitelerin temsilcilerinden oluşacaktı. Genel meclis, komünün çıkarlarının gerektirdiği her durumda, komünal konseyin üyelerinin isteği ile veya ikamet edenlerin doğrudan talepleri ile toplanacaktı. Pekçok sorumlu pozisyondakiler, idareci [ing. executive] ya da bürokratik hiçbir karaktere sahip olmayacaktı. Görevli olanlar [ing. incumbents] (bazı teknisyenler ve istatistikçiler hariç olmak üzere) görevlerini üreticiler olarak sürdürecek, herkes gibi genel meclisçe karar alınmasını gerek-

tirmeyecek konuların ayrıntılarını tartışmak üzere günlük çalışmanın sonunda toplanacaklardı.

Aktif işçiler günlük birimler halinde değerlendirilen, harcadıkları emek miktarlarının kaydedileceği üretici kartları alacaklar ve bunları mallarla değiştirebileceklerdi. Toplumun aktif olmayan üyeleri ise sadece tüketici kartları alacaklardı. Genel bir norm (standart) olmayacak, komünlerin özerkliğine saygı gösterilecekti. Eğer uygun görürlerse diğer komünlerin çıkarlarını zedelemediği sürece, [komünler] farklı içsel değişim sistemleri oluşturabileceklerdi. Ama komünal özerklik hakkı, komünlerin yerel ve bölgesel federasyonlar içindeki kolektif dayanışma sorumluluğunu önlememeliydi.

Zaragosa kongresi üyelerinin ana kaygılarından birisi de zihinlerin geliştirilmesiydi. Tüm yaşamları boyunca bütün insanların bilim, sanat ve her çeşit araştırmaya erişimi sağlanacaktı –yanlızca bu faaliyetler [için harcanan] maddi kaynakların üretim ile uyumlu olması koşulu ile. Toplum artık kol işçileri ve entellektüeller olarak ikiye ayrılmayacak; tümü, eşanlı olarak hem biri hem de ötekisi olacaktı. Bu tip paralel faaliyetlerin gerçeğe dönüştürülmesi insan doğasındaki sağlıklı dengeyi ortaya çıkaracaktı. Üretici olarak günlük çalışması bittiği zaman, birey kendi zamanının mutlak efendisi olacaktı. CNT, özgürleşmiş bir toplumun maddi gereksinmelerini karşılar karşılamaz, tinsel gereksinmelerini daha baskın bir şekilde ifade edileceğini tahmin ediyordu.

İspanyol anarko-sendikalistleri uzunca bir süredir "ortak ilgi grupları" [ing. affinity groups] olarak adlandırılan grupların özerkliğini sağlamakla ilgilenmişlerdir. Üyeleri arasında, özellikle güneyin yoksul köylüleri arasında, doğallık ve vejetaryanlık takipçileri vardı. Bu her iki yaşam tarzı da liberter toplum için hazırlıkta, insanoğlunun dönüşümü için uygun olarak nitelendirilmişlerdir. Zaragosa kongresinde, üyeler "endüstriyelleşmeye uygun olmayan", doğallık ve çıplaklık [ing. nudist] gruplarının kaderlerini ele almayı unutmamışlardır. Bu gruplar giderek kendi ihtiyaçlarını karşılayamaz duruma geldikçe, [Zaragosa] kongre[-si] bunların delegelerinin komünler konfederasyonu ile görüşerek, diğer tarımsal ve endüstriyel komünlerle özel ekonomik antlaşmalar yapacağını tahmin etmekteydi. Bu şimdi bizi güldürmekte mi? Çok büyük, kanlı bir toplumsal dönüşümün

arifesinde, CNT birey olarak insanoğlunun sonsuz şekilde çeşitlenmiş arzularının karşılanmasını denemenin hiç de aptalca olmadığını düşünmüştür.

Suç ve cezaya ilişkin olarak, Zaragosa kongresi Bakunin'in öğretilerini takip etmiştir; toplumsal adaletsizlik suçun temel nedenidir, bunun sonucunda bu ortadan kaldırıldığı zaman suç nadiren oluşacaktır. Kongre insanın doğal olarak şeytan olmadığını onaylamıştır. Gerek ahlâk alanındaki gerekse üretici olarak ortaya çıkan bireysel yetersizlikler halk meclislerinde araştırılarak, her bir bağımsız durumu adilce bir çözüme kavuşturmak için her türlü çaba gösterilecektir.

Liberter komünizm tıbbi tedavi ve yeniden eğitim haricindeki tüm diğer cezalandırma biçimlerini kabul etmekte isteksizdir. Eğer bir takım hastalık koşulları sonucunda birey eşitleri arasında varolan uyumu zedeliyorsa, [bireyin] bu dengesiz koşulları tedavi edilecektir, ve aynı zamanda [bireyin] etik ve toplumsal hisleri uyarılacaktır. Eğer erotik tutkular diğerlerinin özgürlüğüne saygı göstermekle tanımlanan sınırları aşarsa, Zaragosa kongresi fiziksel hastalıklar ve aşk sevdasına iyi geleceğine inanarak, "hava değişimi" önerisinde bulunmaktadır. Sendika federasyonu cinsel özgürlükle çevrilmiş bir toplumda bu gibi aşırı davranışların hala varolacağı konusunda oldukça şüpheliydi.

CNT kongresi Mayıs 1936'da Zaragosa programını onayladığı zaman, hiç kimse [programın] uygulanması zamanın sadece iki ay içinde geleceğini tahmin etmiyordu. Pratikte 19 Temmuz devrimci zaferini takip eden toprak ve sanayinin toplumsallaştırılması, ideal programından oldukça farklılaşmıştı. Komün kelimesi her satırda geçmekteyken, sosyalist üretim birimleri için gerçekte kullanılan kelime collectividades idi. Bu basit anlamda bir terminolojik değişiklik değildi; İspanyol kendine-yeterlilik yaratıcıları esin olarak diğer kaynaklara da baktılar.

Zaragosa kongresinden iki ay önce, Diego Abad de Santillan El Organismo Economicode la Revolucion [Devrimin Ekonomik Organizasyonu] adlı kitabını yayınlamıştı. Buradaki ekonomik yapı taslağı bir yerde Zaragosa programından farklı esinlere sahipti.

Birçok çağdaşının aksine, Santillan ondokuzuncu yüzyıl büyük anarşistlerinin katı ve steril bir takipçisi değildi. Son yirmibeş, otuz yıllık anarşist yazınının yeni ekonominin sorunlarına bu

kadar az ilgi göstermesini ve gelecek için orijinal bir bakış oluşturamamasını üzüntü ile karşılıyordu. Diğer yandan anarşizm hemen hemen her dilde, tekrar tekrar soyut bir kavram olan özgürlük üzerinde durarak, inanılmaz sayıda çalışmalar ortaya koymuştu. Santillan bu sindirilmesi imkansız çalışmaları Birinci Enternasyonal'in ulusal ve uluslararası kongrelerinde sunulan raporlarla karşılaştırdı, ve bu sonrakiler ona karşılaştırma için oldukça parlak gözüktüler. Bunlar, takip eden dönemlerdekilere göre, ekonomik problemleri çok daha iyi kavramışlardı.

Santillan gerici değildi, aksine zamanının adamıydı. "Modern endüstrinin inanılmaz gelişiminin daha önce öngörülmesi imkansız olan pekçok yeni problem dizileri yarattığının" farkındaydı. Roma savaş arabalarına ya da zanaatçı üretiminin ilkel biçimlerine geri dönmek söz konusu dahi olamaz. Ekonomik izolasyon, dar [geleneksel] düşünce şekli, İspanyol çiftçisinin altın çağ nostaljisinin kalbinde yer alan patria chica (küçük baba toprağı), Kropotkin'in küçük-ölçekli ve ortaçağ "özgür komün" [fikirleri], tüm bunlar antik yapıtlar müzesine devredilmelidir. Bunlar artık zamanı geçmiş komünalist fikirlerin kalıntılarıdır. Ekonomik bakış açısından, hiçbir özgür komün varlığını sürdüremez. "Bizim idealimiz ülkenin, ve devrim durumundaki bütün diğer ülkelerin ekonomileri ile ilintili, federe ve eklemlenmiş bulunan bir komündür". Tek sahipliliği [başlılığı], iki başlı hydra [mitolojik iki başlı dev deniz yılanı] ile ikame etmek ne kolektivizmdir, ne de kendinden-yönetimdir. Toprak, fabrikalar, madenler, ulaşım araçları herkesin çalışmasının ürünleridirler ve herkesin kullanımına açık olmalıdırlar. Günümüzde ekonomi artık ne yerel, ne de ulusal; bunların ötesinde dünya-çapında [tanımlanıyor]. Modern yaşamın karakteristik özelliği tüm üretici ve bölüşümcü güçlerin uyum içinde olmasıdır. "Toplumsallaşmış ekonomi, yönlendirilen ve planlanan zorunlu bir gereksinimdir; ve modern ekonomik dünyanın eğilimlerine de uygundur."

Santillan federal ekonomik konsey tarafından yürütülen koordinasyon ve planlama işlevlerinin politik bir otorite olmayacağını, aksine yanlızca bir koordinasyon organı, ekonomik ve yönetsel düzenleyici olacağını tasavvur ediyordu. Onun direktifleri, endüstrinin farklı kollarında [varolan] fabrika konseylerinin federasyonları[-nın biraraya gelmesi] ile oluşan sendikalar ve yerel

ekonomik konseylerden gelecektir. Böylece federal konseyler birisi yerele, diğeri ise mesleğe [iş dalına] dayanan otoritenin iki uç halkasını birleştirirler. Tabandaki organizasyonlar, herhangi bir anda gerçek ekonomik durumun anlaşılmasını sağlayacak istatistikleri hazırlarlar. Böylece [federal konsey] ana eksiklikleri ve yeni endüstrilerin vaya tarımsal ürünlerin en çok gerektirdiği sektörleri saptayabilir. "En yüksek otorite figürler ve istatistiklerde olduğu zaman, artık polise ihtiyaç da kalmayacak". Böyle bir sistemde devlet baskısı hiçbir işleve sahip değildir, tamamen kısır ve hatta imkansızdır. Federal konsey yeni normların yaygınlaştırılmasını, bölgeler ve ulusal birliğin oluşumu arasındaki karşılıklı bağımlılığın artmasını amaçlar. Aynı zamanda yeni iş metodlarının, yeni imalat süreçlerinin ve yeni tarımsal tekniklerin araştırılmasını teşvik eder. İşgücünün bölgeler ve ekonominin dalları arasında dağıtımını sağlar.

Santillan'ın Rus Devrimi'nden pekçok şey öğrendiğine şüphe yok. [Rus Devrimi] bir yandan devletin ve bürokratik mekanizmanın yeniden oluşması tehlikesine karşı uyanık olmak gerektiğini düşündürürken, öte yandan zaferle sonuçlanmış bir devrimin ara ekonomik formlardan –32 Marks ve Lenin'in "burjuva yasası" olarak adlandırdığı ve belli bir süre daha varolan– geçmesinin kaçınılmaz olduğunu düşündürdü. Örneğin banka ve para sisteminin bir kalemde ortadan kaldırılması söz konusu bile olamaz. Bu kurumlar dönüştürülmeli ve toplumsal hayatın devamlılığını sağlamak için değişimin geçici araçları olarak kullanılmalıdırlar, ve yeni ekonomik biçimlerin yolunu hazırlamalıdırlar.

Santillan İspanyol Devriminde önemli bir role sahip olacaktır; [sırasıyla] Anti-Faşist Milis Merkez Komitesi'nin üyesi (Temmuz 1936'nın sonları), Katalonya Ekonomik Konseyi'nin üyesi (11 Ağustos) ve Katalonya hükümetinin Ekonomi Bakanı (Aralık ortası) olarak çalıştı.

“A-Politik” Devrim

İspanyol Devriminin hem liberter düşünürlerin akıllarında, hem de insanların bilinçlerinde nispeten iyi hazırlanmış olduğu söylenebilir. Bu nedenle İspanyol Sağının, Halk Cephesinin 1936 Şubatı seçim zaferini devrimin başlangıcı olarak nitelendirmesi hiç de sürpriz değildir.

Gerçekten de kitleler kısa zamanda dar kapsamlı [olan] seçim sandıklarındaki başarıyı aştılar. Onlar parlamento oyununun kurallarını gözardı ettiler, ve hapistekileri serbest bırakmak için hükümetin kurulmasını dahi beklemediler. Çiftçiler toprak sahiplerine [derebeyi, ing. landlords] kira ödemeyi bıraktılar; günlük tarım işçileri toprakları işgal ederek, ekmeye başladılar; köylüler belediye konseylerini lağvederek, kendi kendilerini yönetme sürecini hızlandırdılar; demiryolu işçileri demiryollarının ulusallaştırılması taleplerini desteklemek için greve gittiler. Madrid’in inşaat işçileri toplumsallaştırmanın ilk adım olan işçilerin kontrolünü talep ettiler.

Albay Franco’nun önderliği altındaki askeri liderler devrim belirtilerine darbe ile cevap verdiler. Fakat aslında zaten başlamış olan devrim sürecini hızlandırmaktan başka bir şey yapmadılar. Madrid’te, Barcelona’da, kısmen Valencia’da, Sevilla hariç hemen hemen tüm büyük şehirlerde insanlar taarruz durumuna geçtiler; barikatlar oluşturdular, sokaklarda barikatlar yükseldi ve stratejik yerleri işgal edildi. İşçiler sendikaların çağrılarına cevap vermek için dört bir yandan koştular. [İnsanlar] kendi hayatlarını hiçe sayarak, çıplak elleri ve açık bağırları ile Franco güçlerinin kalelerine saldırılar düzenlediler. Düşmandan silahlarını almakta ve askerleri kendi saflarına çekmekte oldukça başarılı oldular.

Halkın bu kini sayesinde askeri darbe yirmidört saat içinde kontrol altına alındı ve toplumsal devrim kendiliğinden başlamış oldu. Farklı bölgelerde ve şehirlerde doğal olarak eşitsiz bir şekilde yayıldı, ama en çabuk Katalonya’da ve özellikle de Barcelona’da yayıldı. Halen kurulu olan otoriteler şaşkınlıklarından kurtulduklarında, artık aslında varolmadıklarının farkına vardılar. Devlet, polis, ordu, idare tüm hepsi, varoluş sebeplerini artık kaybettiklerini gördüler. Tüm Sivil Muhafızlar [ing. Civil Guard] işten el çektirilmiş ya da tasfiye edilmişti; zafer kazan-

mış işçiler düzenin devamını sağlıyorlardı. En acil konu gıda arzının organize edilmesiydi; komiteler gıda stoklarını barikatlardan kantinlere dönüştürülmüş [yerlere] dağıttılar, ve sonra da komünal restorantlar açtılar. Komşu komitelerden yerel idareler oluşturuldu, ve savaş komiteleri işçi milislerinin cepheye hareketlerini organize ettiler. Sendika merkezi gerçek anlamda bir şehir salonu [şehir konseyinin toplantı yaptığı salon anlamında, ing. town hall] oldu. Artık bu sadece faşizme karşı "cumhuriyetin savunulması" değildi, bu bir Devrimdi –ama Rus devriminin aksine bu Devrim, yıkıntılardan otoritesinin organlarını yaratmak zorunda değildi; pekçok komiteleri ile tabanda varolan mevcut anarko-sendikalist organizasyonun varlığı sovyetlerin seçilmesini gereksiz kıldı. Katalonya'da CNT ve onun bilinçli azınlık grubu FAI, aslında sadece izafi olan yetkililerden çok daha güçlüydü.

Özellikle Barcelona'da işçi komitelerinin aslında hali hazırda de facto [pratikte geçerli olarak] olarak sahip oldukları gücü yasal anlamda da ele geçirmelerini engelleyecek hiçbir şey yoktu. Ama bu gerçekleşmedi. Onyıllar boyunca İspanyol anarşizmi, insanları "politika"nın aldatıcılığına karşı uyarıyordu, ve "ekonomik olanın" önceliğini belirtiyordu. Devrimin eşiğinde anarşistler şuna benzer birşeyi öne sürdüler; bırakalım politikacılar istediklerini yapsınlar, biz "apolitikler" ise ekonomiye el atacağız. 3 Eylül 1936'da, CNT-FAI Enformasyon Bülteni, yayınladığı "Hükümetin Gereksizliği" adlı makalede ekonominin kamulaştırılmasının ipso de facto [resmen ifade edilmese de pratikte geçerli olan] oksijensizlikten ölecek olan "burjuva Devletinin tasfiyesi"ne yol açacağını öne sürüyordu.

Hükümetin bu derecede önemsiz olarak ele alınması kısa sürede tersine döndü, ve İspanyol anarşistleri kısa süre içinde hükümetçi [ing. governmentalist] oldular. 19 Temmuz Devriminin hemen ertesinde Barcelona'da, anarşist aktivist Garcia Oliver ile bir burjuva liberal olan Katalon hükümeti başkanı Companys arasında bir görüşme gerçekleşti. Aslında o [Companys] istifa etmek üzereydi, ama yerinde tutuldu. CNT ve FAI anarşist bir "diktatörlük" uygulamayı reddettiler, ve diğer sol gruplarla işbirliği yapmaya niyetli olduklarını açıkladılar. Eylül ortasında CNT, onbeş kişilik "Savunma Konseyi"ni oluşturmak için merkezi hükümet başkanı Largo Caballero'yu ziyaret etti –beş üye ile yetineceklerdi. Bu aslında başka bir adla olsa da kabineye katılma fikrinin kabul edilmesi demekti.

Bunu takiben anarşistler iki hükümette daha bakanlık kabul etmek durumunda kaldılar; ilk olarak Katalonya'da ve sonra da Madrid'de. Barcelona'da olan İtalyan anarşisti Camillo Berneri, yoldaşı bakan Federica Montseny'e yazdığı açık mektupta anarşistleri hükümete girmekle rehine durumuna düşmekle ve [sınıf] düşmanlarıyla flört eden politikacılarla [beraber bir] cephe oluşturmakla suçladı33. Gerçekten de İspanyol anarşistlerinin parçası olmayı kabul ettikleri Devlet, resmi kişileri ve siyasi şahsiyetleri çoğu zaman cumhuriyete oldukça düşük seviyede bağlı olan –eğer o da [kadarı da] varsa– bir burjuva Devleti idi. Peki bu görüş değişikliğinin sebebi neydi?

İspanyol Devrimi, karşı-devrimci askeri darbeye cevap olarak ortaya çıkan proletar bir karşı saldırı sonucunda olmuştur. Başlangıcından itibaren Devrim (askeri açıdan) kendini-savunma özelliği gösterdi, çünkü anti-faşist milislerle [birlikte] Albay Franco'nun taraftarlarına karşı koymak zorundaydılar. Ortak bir tehlike ile karşı karşıya olan anarşistler, halihazırda Franco'nun isyanına karşı duran diğer sendika güçleriyle ve hatta politik partilerle biraraya gelmekten başka seçenekleri olmadığını düşündüler. Faşist güçler Franco'ya olan desteklerini arttırdıkça, anti-faşist mücadele de gerçek bir savaşa, klasik biçimdeki toptan bir savaşa dönüştü. Liberterler bunu ancak ilkelerinden –hem politik hem de askeri– daha fazla ödün vererek yapabilirlerdi. Yanlış olarak Devrim'in zaferinin ilk aşamada savaşı kazanarak sağlanabileceğine inanıyorlardı, ve Santillan'ın

itiraf ettiği gibi savaşa "herşeyi kurban ettiler". Berneri boşu boşuna savaşın önceliğine karşı çıktı, ve Franco'nun bozguna uğratılmasının ancak devrimci savaş ile sağlanabileceğini savundu. Devrimi geciktirmek [yavaşlatmak], aslında Cumhuriyetin en güçlü yanını, yani kitlelerin aktif katılımını zayıflatmak demekti. Konunun bundan daha ciddi tarafı ise, Batı demokrasileri tarafından ambargo konmuş olan ve ilerleyen faşist ordularının ağır tehlikesi altındaki Cumhuriyet İspanyasının varolmak için Sovyet askeri yardımına muhtaç olmasıydı. Bu yardım iki yönlü bir koşulla sağlanıyordu: 1) Komünist parti olabildiğince ve anarşistler en az kârı sağlamalı; 2) Stalin İspanya'da toplumsal devrimin ne pahasına olursa olsun engellenmesini istiyordu; sadece bunun [toplumsal devrimin] liberter olacağı nedeni ile değil, aynı zamanda bunun Hitler'e karşı oluşturulan "demokratik birlik"te SSCB'nin müttefiği olduğu varsayılan Britanya'ya ait olan sermaye yatırımlarının kamulaştırılması anlamına gelecek olması nedeni ile [engellenmesini istiyordu]. İspanyol Komünistleri Devrim'in olduğunu [dahi] inkar etmeye kadar işi vardırdılar; [onlara göre] yasal hükümet, basit anlamıyla askeri isyanının üstesinden gelmeye çalışıyordu. Mayıs 1937'de Barcelona'da kanlı bir mücadele gerçekleşti ve işçiler Stalinist emirlerle hareket eden güçlerce silahsızlandırıldılar. Birleşik hareket etme adına anarşistler işçilerin karşılık vermesini engellediler. Cumhuriyet'in nihai yenilgisine kadar [anarşistlerin] Halk Cephesinin hatalarına katılmakta üzücü bir şekilde ısrar etmeleri bu kısa kitapta incelenemez.

Tarımda Kendinden Yönetim

Öte yandan en fazla önem verdikleri alanda, yani ekonomi alanında İspanyol anarşistleri tamamen ödünsüz bir görüntü çizdiler ve çok daha az ölçüde taviz verdiler. Tarımsal ve endüstriyel kendinden-yönetim büyük ölçüde kendiliğinden olmuştur. Ama Devlet güçlendikçe ve savaş gittikçe daha fazla totaliter bir hal aldıkça, savaşta olan burjuva cumhuriyeti ile komünist ya da liberter kolektivizm arasında da giderek keskinleşen bir uzlaşmazlık ortaya çıktı. Sonunda, geri çekilmek zorunda kalan kendinden-yönetim, "anti-faşizm" altarınaçn02 kurban edildi. Peirats'a göre kendinden-yönetimin bu tecrübesinin kuramsal çalışması hala yapılmayı beklemektedir; fakat bu zorlu bir iş olacaktır, çünkü kendinden-yönetim değişik yer ve zamanlarda pekçok farklı biçimler göstermiştir. Bu konu aslında çok daha fazla ilgiyi haketmektedir, çünkü hakkında göreceli olarak çok az şey bilmekteyiz. Cumhuriyetçi saflarda bile bu konu ya atlanmıştır, ya da oldukça önemsizce ele alınmıştır. İç savaş onu geriye itmiştir, ve hatta bugün bile insan zihninde gölgede kalmaktadır. Örneğin İspanyol anarşizminin belki de en yaratıcı mirası olan To Die in Madrid [Madrid'de Ölmek] filminde dahi [bu konuya] hiç değinilmemektedir.

19 Temmuz 1936 Devrimi, Franco'nun askeri darbesine halkın yıldırım hızı ile cevap verdiği bir savunma hareketiydi. Sanayiciler ve büyük toprak sahipleri alelacele varlıklarını terk ederek, sığınmacı olarak yurtdışına kaçtılar. İşçiler ve köylüler bu terk edilmiş varlıklara el koydular, günlük tarım işçileri kendi başlarına bu toprakları ekmeye devam etme kararı aldılar. Oldukça kendiliğinden ve eşanlı olarak, kendilerini "kolektifler" etrafında birleştirdiler. Katalonya'da köylülerin bölgesel kongresi CNT ile birlikte toplandı, ve 5 Eylül'de sendikanın yönetimi ve kontrolü altındaki toprakların kolektifleştirilmesi kararını açıkladı. Büyük topraklar ve faşistlerin mal varlıkları toplumsallaştırılırken, küçük toprak sahiplerine bireysel mülkiyet ile kolektif mülkiyet arasında özgür tercih yapma hakkı tanındı. Yasal düzenleme ise bundan sonra oluştu; Cumhuriyetçi merkez hükümeti 7 Ekim'de "faşist ayaklanma ile işbirliği yapan kişilerin" mal varlıklarına tazminatsız olmak üzere el koydu. Aslında bu yasal açıdan yetersiz bir hareketti, çünkü halk tarafından kendiliğinden şekillenen ve halihazırda gerçekleşmiş olan el koyma olay-

larının ancak küçük bir kısmını kapsanmaktaydı; köylüler ise ister askeri darbede yer alanlarınki olsun, ister onlarınki olmasın topraklara el koyuyorlardı.

Büyük-ölçekli tarım için gerekli olan teknolojik kaynaklarının olmadığı azgelişmiş bir ülkede, köylüler toplumsallaşmış tarımdan ziyade halihazırda elde edemedikleri özel mülkiyet tarafından cezbedilmekteydiler. İspanya'da ise bunun aksine liberter eğitim ve kolektivist gelenek teknolojik azgelişmişliği bir anlamda ikame ederek, köylülerin bireysel eğilimlerini törpüledi ve onları sosyalizme doğru yönlendirdi. Köylülerin en yoksul kesiminin tercihi bu sonraki [kolektivist eğilim] olurken, Katalonya'dakiler gibi biraz daha iyi durumda olanlar ise bireyselliğe saplandılar. Toprak işçilerinin büyük bir kısmı (yüzde 90'ı) başlangıcından itibaren kolektiflere katıldılar. Bu karar köylüler ve şehirli işçiler arasında yakın bir işbirliği oluşmasını sağladı –şehirli işçiler işlevlerinin doğal bir gereği olarak üretim araçlarının toplumsallaştırılmasının destekleyicisiydiler. Toplumsal bilinçlilik kırsal kesimde şehirlerden daha ileri gözükmekteydi.

Tarımsal kolektifler, kendilerini iki yönlü bir yönetim mekanizması ile oluşturdular: ekonomik ve coğrafi. Bu iki işlev birbirinden ayrıydı, fakat çoğu zaman bu işlevleri üstlenen ya da kontrol eden sendikalardı. Her köyde emekçi köylülerin genel konseyi, ekonomik yönetimden sorumlu olacak bir yönetim komitesi seçmekteydi. Sekreter hariç tüm üyeler aynı zamanda da işçiliğe devam etmekteydiler. Çalışmak, onsekiz ve altmış yaşları arasındaki her sağlıklı erkek için zorunluydu. Köylüler on ya da daha fazla kişiden oluşan gruplara ayrılıyorlar, her grup bir delege tarafından yönlendiriliyordu; ve her bir gruba ilgili işin doğasına ve üyelerinin yaşlarına uygun olacak şekilde ekilecek bir alan ya da yapılacak bir görev verilmekteydi. Yönetim [idari] komitesi her akşam gruplardan gelen delegeleri kabul etmekteydi. Yerel idare konusunda ise, yapılan faaliyetlere dair raporları toplamak için komün ikamet edenleri sık sık genel meclis toplantılarına [ing. general assembly, genel kamuya açık toplantılar anlamında] çağırmaktaydı. Giysiler, ev mobilyaları, kişisel tasarruflar, küçük ev hayvanları, bahçe alanları ve aile için kullanılan kümeslikler hariç her şey ortak havuza konmaktaydı. Zanaatkârlar, berberler, ayakkabıcılar, vb. kolektiflerde toplanmıştı; topluluğa ait olan koyunlar birkaç yüz [koyundan] oluşan

sürülere ayrılmış ve çobanların kontrolüne verilmişti, ve sistemli bir şekilde dağlardaki otlaklıklara dağıtılmaktaydılar.

Ürünlerin paylaşılması konusunda ise pekçok farklı sistem denenmiştir; bazıları kolektivizme dayanmaktaydı, bazıları ise tam bir komünizme dayanmaktaydı, ve yine diğer bazıları ise bu ikisinin kombinasyonları ile şekillendirilmekteydi. Çoğu durumda ödeme ailenin ihtiyaçlarına göre yapılmaktaydı. Her ailenin başı genellikle kiliselerde ya da onun binalarında kurulmuş olan komünal dükkanlarda satılan tüketim maddeleri ile değiştirilebilecek olan özel olarak işaretlenmiş pesetaları [İspanyol para birimi] günlük ücret olarak almaktaydı. Tüketilmeden kalan miktar ise bireyin faydasına peseta kredi hesabına yatırılmaktaydı. Bu hesaptan ufak miktarlarda cep harçlığı çekmek mümkündü. Kira, elektrik, sağlık hizmetleri, ilaçlar, yaşlılık yardımları gibi şeyler tamamen ücretsizdi. Eğitim keza yine ücretsizdi ve okullar genelde eski manastırlarda kurulmuştu; [eğitim] ondört yaşın altındaki tüm çocuklar için zorunluydu ve onlar için el işçiliği yapmak yasaklanmıştı.

Kolektiflere üyelik anarşistlerin özgürlüğe olan ilgilerinin temellerinin gerektirdiği üzere gönüllüğe dayanmaktaydı. Küçük köylüler üzerinde hiç bir baskı uygulanmadı. Topluluğun dışında kalmayı seçenler, onun [topluluğun] hizmetlerinden ve faydalarından yararlanamıyorlardı, çünkü [bir anlamda] kendi kendilerine yeterli olduklarını kabul etmiş oluyorlardı. Ama istedikleri şekilde komünal çalışmaya katılmayı seçerek, ürünlerini komünal dükkanlara getirebilirlerdi. Böylece genel meclis toplantılarına katılabilir, ve kolektif [-in sağladığı] faydaların bir kısmından yararlanabilirlerdi. Sadece ekebileceklerinden daha fazla toprağı almaları yasaklanmıştı, ve sadece bir kısıtlamaya tabiydiler; varlıkları ve mülkiyetleri sosyalist düzeni rahatsız etmemeliydi. Bazı yerlerde toplumsallaştırılmış alanlar bireysel köylülerle yapılan gönüllü toprak değişimleri sayesinde daha büyük birimlere dönüştürülmüştü. Birçok köyde, bireyselciler –köylüler ya da tüccarlar olsun– zaman geçtikçe sayı olarak azaldı. Bunlar [kendilerini] izole edilmiş hissederek, kolektiflere katılmayı tercih ettiler.

Öyle gözüküyor ki kolektivist günlük ücret prensibini uygulayan birimler, insan doğasında hala köklü bir şekilde varolan –özellikle kadınlar arasında– egoizmi dikkate almayarak aceleci

bir şekilde –göreceli olarak daha az [sayıda] olan– toptan komünizme geçmeyi deneyenlerden daha sağlam oldu. Paranın ortadan kaldırıldığı ve nüfusun, üretim ve tüketimini kolektifin dar limitleri içinde [oluşturulan] ortak havuzlardan kendi kendine karşıladığı köylerde, bu felç edici kendine-yeterlilik dezavantajı kendini hissettirdi, ve kısa sürede bireysellik avantajlı duruma geldi; böylece [bu] komüne katılan, ama aslında komünist düşünce biçimine sahip olmayan pekçok eski küçük köylünün terketmesi bu toplulukların dağılmasına yol açtı.

Komünler biraraya gelerek, daha üst [seviyede] bölgesel federasyonların bulunduğu kanton federasyonlarını oluşturuyordu. Teorik olarak kanton federasyonuna ait olan tüm topraklar, aralarında sınırlar olmayan tek bir birim olarak kabul ediliyordu34. Köyler arasında dayanışma olabildiğince uç noktaya kadar götürülüyordu, ve bu da eşitleme fonlarının en yoksul kolektiflere yardım olarak verilmesi ile sağlanıyordu. Aletler, hammaddeler ve ihtiyaç fazlası emek gereksinim duyan komünlerin kullanımına sunuluyordu.

Kırsal toplumsallaştırmanın boyutu farklı eyaletlerde farklılıklar göstermekteydi. Daha önce de söylendiği üzere, Katalonya küçük ve orta ölçekli çiftliklerden oluşmaktaydı ve köylüler güçlü bireysel geleneklere sahipti; bu nedenle de birkaç tane deneme amacı ile kurulandan başka [kolektif] yoktu. Bu bölgedeki tarımsal işçilerin yaratıcı girişimleri, Franco birlikleri ile savaşmak üzere kuzey cephesine giderken buradan geçen liberter milis birimi Durruti Kolu tarafından, ve bunu takiben tabanda devrimci otoritenin –Cumhuriyet İspanya'sında türünün tek örneği olan– oluşturulması ile teşvik edilmiştir. Yarım milyon civarında üyesi olan 450'ye yakın kolektif oluşturuldu. İspanya'nın en zengin bölgesi olan (merkezi Valencia olan beş eyaletten oluşan) Levant bölgesinde coğrafi alanın % 43'ünü, narenciye üretimin % 50'sini ve narenciye ticaretinin % 70'ini oluşturan 900'e yakın kolektif kurulmuştu. Kastilya'da 100,000'e yakın üyesi olan 300 kolektif oluşturulmuştu. Toplumsallaştırma Estremadura'da ve Endülüs'ün bir kısmında da ilerleme gösterirken, Asturya'daki ise birkaç ilk [öncü] teşebbüs bastırılmıştı.

Birçok insanın kabul ettiğinin aksine kökten [tabandan, ing. grass-roots] sosyalizm sadece anarko-sendikalistlerin işi değildi. Gaston Leval'e göre kendinden-yönetimin destekleyicileri

çoklukla "liberter olduğunu bilmeyen liberterler"di. Estremadura'da ve Endülüs'te, sosyal-demokrat, Katolik; ve Asturya'da ise komünist olan köylüler dahi kolektifleştirmenin öncülüğünü yaptılar. Ama anarşistler tarafından kontrol edilmeyen, belediyelerin otoriter bir şekilde büyük malikanelere el koyduğu güney topraklarında, günlük işçiler bunun devrimci bir dönüşüm olduğunu hissedemediler; ücretleri ve çalışma koşulları değişmedi, orada kendinden-yönetim yoktu.

Tarımsal kendinden-yönetim, –muhalefet tarafından sabote edildiği ve savaş nedeni ile kesintiye uğradığı yerler hariç– şüphe götürmez bir başarıydı. Halihazırda acınacak durumda olan büyük-ölçekli özel sahipliliğin performansını aşması zor olmadı. 10,000 civarındaki feodal toprak sahibi İspanyol Yarımadası topraklarının yarısını mülkiyeti altında bulunduruyordu. Bağımsız çiftçiler sınıfının gelişmesine müsade etmektense veya günlük işçilerine yeterli ücret vermektense, topraklarının büyük bir kısmını nadasa bırakmak onlar için daha uygundu; [çünkü] bunlardan herhangi birini yapmak ortaçağdan kalan feodal otoritelerinin aşınmasına yol açacaktı. Bu nedenle onların varlığı İspanyol toprağının doğal refahının tam ölçüde geliştirilmesine engel teşkil etmekteydi.

Devrimden sonra topraklar rasyonel birimler halinde biraraya getirilerek, tarım uzmanlarının kararlarına ve genel plana uygun olarak büyük ölçekte işletilmeye başlandı. Tarımsal teknisyenlerin çalışmaları [ile elde edilen] ürünün daha önceye göre % 30-50 artmasına yol açtı. Ekilen alanlar arttırıldı; insan, hayvan ve mekanik enerji daha rasyonel şekilde kullanıldı, ve çalışma yöntemleri kusursuzlaştırıldı. Ürünler çeşitlendirildi, sulama yaygınlaştırıldı, ağaçlandırma teşvik edildi ve fidanlıklar oluşturulmaya başlandı. Domuz ağılları inşa edildi, kırsal teknik okulları oluşturuldu ve örnek çiftlikler kurularak besi büyükbaş hayvan yetiştirilmesi geliştirildi; destekleyici tarımsal endüstriler işletmeye açıldı. Toplumsallaşmış tarım bir yandan toprağının büyük kısmını nadasa bırakan büyük-ölçekli sahipliliğe karşı; öte yandan da basit tekniklerle, verimsiz tohumlarla gübre kullanılmadan ekimin yapıldığı küçük ölçekli çiftçiliğe karşı üstünlüğünü ispatladı.

Tarımsal planlamaya yönelik ilk teşebbüsler ilgili kanton komiteleri tarafından kolektiflerden toplanan üretim ve tüketim ista-

tistiklerinin sunulduğu, ve kendi alanı içindeki üretimin miktarı ve kalitesini denetleyen bölge komiteleri tarafından ortaya atıldı. Satılmak üzere malları toplayan ve karşılığında bir bütün olarak bölgenin ihtiyaç duyduğu malları satın alan bölge komitesi, bölge dışı ticaretle uğraşmaktaydı. Yerel anarko-sendikalizm, organizasyonel yeteneğini ve koordinasyon kapasitesini en iyi Levant'da gösterdi. Narenciye ürünlerinin ihracatı modern ticari tekniklerin düzenli kullanımını gerektirmekteydi; zengin üreticilerin yarattığı bir takım ciddi anlaşmazlıklara rağmen bunlar gerçekten de oldukça başarılı bir şekilde uygulandı.

Kültürel gelişme maddi iyileşme ile birlikte gitmekteydi; yetişkinleri okur-yazar yapmak için kampanyalar başlatıldı; bölgesel federasyonlar bütün köylerde dersler, filmler ve tiyatro gösterileri organize ettiler. Bu başarılar sadece sendika organizasyonun gücü ile değil, önemli ölçüde de insanların zekası ve girişimleri ile gerçekleşmişti. Her ne kadar büyük çoğunluğu okur-yazar olmasa da, dışardan gözlemcilerin dikkatini de çektiği üzere, köylüler belli bir ölçüde sosyalist bilinçlilik, pratik bir iyi tavır, dayanışma ve fedekârlık ruhu gösterdiler. O zamanlar Britanya Bağımsız İşçi Partisi'nden olan, şimdinin Lord Brockway'i, Fenner Brockway Segorbe kolektifini ziyaret etmiş ve "köylülerin ruh hallerinin, iyimserliklerinin, ortak çabaya katkıda bulunma yollarının ve sonuçta hissettikleri gururun tümünün takdire şayan olduğunu" rapor etmişti.

Endüstride Kendinden Yönetim

Kendinden yönetim, özellikle İspanya'nın en endüstriyelleşmiş bölgesi olan Katalonya'da endüstri'de de denendi. İşverenleri kaçmış olan fabrikalarda işçiler fabrikaların çalışmasını devam ettirmek için kendiliklerinden kontrolü ele aldılar. Üzerlerinde CNT'nin kırmızı ve siyah bayrağı dalgalanan Barcelona fabrikaları, Devlet'in hiçbir müdahelesi ve yardımı olmadan; hatta zaman zaman da hiçbir deneyimli yönetsel yardım olmadan, dört haftadan fazla bir süre devrimci işçi komiteleri tarafından idare edildi. [Onlar] proletarya teknisyenler tarafından yardım edilmek gibi iyi bir şansa sahiptiler. 1917-18'de Rusya'da ve 1920'de İtalya'da kısa süren fabrika işgalleri deneyimlerinde mühendisler toplumsallaştırmanın bu yeni deneyimine yardımcı olmayı reddetmişlerdi; İspanya'da ise [mühendislerin] çoğunluğu başlangıçtan itibaren yakın bir işbirliği içinde bulundular.

Ekim 1936'da, endüstrinin toplumsallaştırmasını geliştirme amacı ile 600,000 işçinin temsil edildiği sendika konferansı Barcelona'da toplandı. İşçilerin girişimleri 24 Ekim 1936 tarihli Katalan hükümetinin yasası ile kurumsallaştırıldı. Bu fait accompliçn03'i onaylamış oldu, ama kendinden-yönetimin yanına hükümet kontrolünü de koymuş oldu. Birisi sosyalist, diğeri özel olmak üzere iki ayrı sektör yaratıldı. Mal sahiplerinin üretimi durduğu ya da halk mahkemesi tarafından devrim-karşıtı ilan edildiği, ve üretiminin önemli olduğuna karar verilen tüm yüz işçiden fazla işçi çalıştırılan fabrikalar (elli ile yüz işçi arasında işçi çalıştıranlardan ise eğer işçilerin dörtte üçü bu yönde bir talepte bulunursa) toplumsallaştırılacaktı –aslında pek çok işletme ağır borçlu olması nedeni ile toplumsallaştırıldı.

Kendinden-yönetim ile işleyen bir fabrika, farklı ticaret ve hizmetlerden temsilci olarak seçilen beş-onbeş üyeli bir yönetim komitesi tarafından idare edilmekteydi. Yarısı her yıl yenilenmek üzere, [komite üyeleri] genel meclis toplantısında işçiler tarafından aday gösterilmekte ve iki yıl görevlerini sürdürmekteydiler. Komite kendi gücünü kısmen ya da tümü ile teslim ettiği bir yönetici atamaktaydı. Çok büyük fabrikalarda yönetici seçiminin bir üst organizasyon tarafından onaylanması gerekmekteydi. Bunun da ötesinde her komiteye bir hükümet denetçisi atanmaktaydı. Aslında bu tam bir kendinden yönetim değil, Katalon hükümeti ile yakın ilişki içinde olunan bir çeşit ortak yönetimdi.

İdari komite, ya işçilerin genel toplantısı kararı ile ya da endüstrinin belirli kollarının [ing. branches] (idari komitelerden dört, sendikalardan sekiz ve bir üst organizasyon tarafından atanan dört teknisyenden oluşan) genel konseyi kararı ile geri çağrılabiliyordu. Bu genel konsey işin ve kârın nasıl dağıtılacağını planlıyordu, ve kararları bağlayıcıydı. Özel girişimin elinde bulunan işletmelerde ise seçilmiş işçi konseyleri, "işveren ile yakın işbirliği içinde bulunarak" üretim sürecini ve çalışma koşullarını kontrol etmekteydi. Toplumsallaştırılmış fabrikalarda ücret sistemi dokunulmadan eskisi gibi bırakıldı. Her işçiye sabit bir ücret ödenmeye devam edildi. Karlar fabrika düzeyinde paylaşılmıyordu ve toplumsallaştırmadan sonra ücretler çok az arttırıldı; aslında [artışlar] özel girişimcilerin elinde kalan sektörlerden de azdı.

24 Ekim 1936 yasası bir yandan kendinden-yönetim istekleri ile sol hükümetin yönlendirme eğilimleri arasında, öte yandan ise kapitalizm ile sosyalizm arasındaki karşılıklı yapılan tavizlerin bir sonucuydu. Liberter bir bakan tarafından hazırlanmış ve hükümette anarşist liderler bulunması sebebi ile CNT tarafından onaylanmıştı. Kendi elleri güç kollarının üzerinde dururken nasıl hükümetin kendinden-yönetime müdahelesine karşı çıkabilirlerdi? Kurdun bir kere koyun ağılına girmesine müsade ettikten sonra, o artık nihayetinde mutlaka bir efendi olarak hareket edecekti.

Endüstri kollarının genel konseylerine dikkate değer güçler verilmesine rağmen, pratikte işçilerin kendinden-yönetimi bir tür dar kapsamlı egoizme, Peirats'ın deyimi ile "burjuva kooperatifizmi"ne doğru meyletti; her üretim birimi sadece kendi çıkarları ile ilgileniyordu. Zengin ve yoksul kolektifler vardı. Bir kısmı Devrim öncesindeki ücret seviyesini bile sürdüremezken, bazıları ise göreceli olarak yüksek ücretler ödeyebilmekteydi. Bazıları hammadde bolluğu içindeyken, diğerleri fazlası ile [hammadde] kıtlığını hissetmekteydi, vb. Bu dengesizlikler kaynakların oldukça adil bir şekilde dağıtılmasına imkan tanıyan merkezi dengeleme fonlarının oluşturulması ile kısa bir süre içinde giderildi. Aralık 1936'da zararlı rekabetin ve çabanın dağılmasını engellemeyi olanaklı kılmak için, üretimin farklı sektörlerini genel bir organik plan dahilinde koordine etme kararının alındığı sendika toplantısı Valencia'da yapıldı.

Bu noktada sendikalar yüzlerce küçük işletmeyi kapatarak, üretimi en iyi donanıma sahip olanlarda yoğunlaştırarak tüm ticaretin sistematik bir şekilde yeniden düzenlemesini üstlendiler. Örneğin Katalonya'da dökümhanelerin sayısı 70'den 24'e, deri atölyelerinin sayısı 71'den 40'a, cam atölyelerinin sayısı 100'den 30'a düştü. Ama sendikanın kontrolü altındaki endüstriyel merkezileşme anarko-sendikalist plancıların arzuladığı ölçüde hızlı ve etkili olamadı. Bu neden böyle oldu? Çünkü Stalinistler ve reformistler orta sınıfın mal varlığına el konulmasına karşı çıktılar, ve özel sektöre karşı titiz bir saygı gösterdiler.

Bir bütün olarak endüstriyel kendinden-yönetim tarımsal kendinden-yönetim kadar başarılı oldu. Gözlemcilerin ilk izlenimleri, özellikle kendinden-yönetim ile yapılan şehirsel kamu hizmetlerinin mükemmel işlemesine bakarak, tamamen hayranlık doluydu. Hepsi değilse de bazı fabrikalar mükemmel bir şekilde yönetildi. Toplumsallaştırılmış endüstri faşizme karşı savaşta en önemli katkıyı sağladı. 1936'dan önce İspanya'da kurulmuş olan az sayıdaki silah fabrikası Katalonya'nın dışına kurulmuştu; işverenler gerçekte Katalon proletaryasından çekiniyordu. Bu nedenle, Cumhuriyetin savunmasında hizmet etmek üzere Barcelona bölgesindeki fabrikaları büyük bir hızla [silah fabrikalarına] dönüştürmek gerekiyordu. İşçiler ve teknisyenler şevk ve heves ile [adeta] birbirleri ile yarışıyorlardı, ve kısa zamanda içinde cepheye temel olarak Katalonya'da yapılan savaş malzemeleri gitmeye başladı. Savaş için önemli olan kimyasal ürünlerin imalatında da bundan az olmayan bir çaba sergilendi. Toplumsallaştırılmış sanayi sivil gereksinim alanlarında da oldukça hızlı gelişti; tekstil liflerinin dönüştürülmesi ilk defa İspanya'da gerçekleşti, ve kenevir, halfa otu, pirinç tanesi ve selüloz gibi şeyler işlenmekteydi.

Bu arada kredi [mekanizması] ve dış ticaret burjuva Cumhuriyet hükümetinin isteği doğrultusunda özel sektörün elinde bırakılmıştır. Bankaların Devlet tarafından kontrol edildiği doğrudur, ama onları kendinden-yönetim altına sokmamak için özen gösterilmiştir. Birçok kolektif döner sermaye [işletmenin günlük işlemlerinde kullandığı para, ing. working capital] kıtlığı çekmekteydi, ve Temmuz 1936 Devrimi sırasında ele geçirilen fonlarla yaşamak zorundaydı. Sonuçta onlar [kolektiflerin] günlük ihtiyaçlarının karşılanması için; kiliselere, manastırlara ait olan ya da Franco yandaşlarının kaçarken terk ettikleri mücevher ve değerli nesnelerin şans eseri ele geçirilmesi gerekli bir hale gelmiştir. CNT kendinden-yönetimi finanse etmek için "konfederal banka" kurulmasını önermiştir. Fakat toplumsallaştırılmamış olan özel finans kapital ile rekabet etmek ütopyacı bir şeydi. Tek çözüm tüm finans kapital'i organize proletaryanın ellerine teslim etmek olabilirdi; ama CNT Halk Cephesi içine adeta hapsolmuştu, ve bu kadar ileriye gitmeye cesaret edemedi.

Cumhuriyet İspanya'sının çeşitli siyasi kadrolarının kendinden-yönetime karşı gittikçe artan ölçülerde gösterdikleri açık düşmanlık bunlara karşı olan ana engeldi. [Anarşist öneriler] işçi sınıfı ile küçük burjuvazi arasındaki "birleşik cephe"yi yıkmakla, ve böylece de faşist düşmanın "oyununa düşmekle" itham ediliyordu (Onun kötüleyicileri Aragon cephesinde liberter öncülere silah vermeyi redderek, onları faşist makineli tüfekleri çıplak elleri ile karşılamaya zorlayacak kadar ileri gittiler –ve sonra da onları "avarelik"le suçladılar).

Kırsal kolektivizasyonun bir kısmını resmileştiren 7 Ekim 1936 yasasını yapan Stalinist tarım bakanı Vicente Uribe'idi. [Yasa] görünümünün aksine aslında anti-kolektivist bir ruha sahipti, ve toplumsallaşmış gruplarda yaşayan köylülerin moralini bozmayı umut etmekteydi. Kolektivizasyonun geçerlilik kazanması gayet katı ve karmaşık yargı düzenlemelerine tabii tutulmuştu. Kolektifler aşırı derecede katı olan zamansal kısıtlar ile sıkıştırılmakta, zamanında yasallaştırılmayanlar yasadışı ilan edilmekte ve hakları olan topraklar ise eski sahiplerine iade edilmekteydi.

Uribe kolektiflere katılmak konusunda köylülerin cesaretini kırdı ve aralarına nifak tohumları ekti. Aralık 1936'da bireysel kü-

çük mülk sahiplerine hitaben yaptığı konuşmasında, Komünist Parti ve hükümetin silahlarının onların hizmetinde olduğunu söylüyordu. Kolektiflere vermeyi reddettiği ithal gübreyi onlara vermekteydi. Katalonya ekonomisinden sorumlu olan Stalinist yoldaşı Juan Comorera ile birlikte, küçük ve orta ölçekli toprak sahiplerini gerici bir birlik çatısı altında topladılar, nihayetinde ise tüccarları ve hatta bazı büyük mülk sahiplerini de küçük [mülk sahipleri] gibi göstererek buraya [bu birliğe] üye yaptılar. Barcelona'ya gıda sevkinden sorumlu olan organizasyonu işçi sendikalarının elinden alarak, özel ticaretin eline teslim ettiler.

Nihayet Mayıs 1937'de, Barcelona'da Devrim'in öncü birlikleri yenildiğinde,35 koalisyon hükümeti tarımsal kendinden-yönetimi askeri yollarla dağıtacak ölçüde ileri gitti. "Mevcut merkezileşmenin dışında kaldığı" iddiası ile Aragon "bölgesel savunma konseyi" 10 Ağustos 1937 yasası ile resmen dağıtıldı. Kurucusu Joaquin Ascaso aslında kolektifler için fon toplama çabası içindeyken, "ihanet" ile suçlandı [sanırım yazının aslında bu cümlede bir eksiklik var]. Bundan kısa bir süre sonra tanklarla desteklenen (Stalinist) Komutan Birliği'nin [ing. Commander Lister] 11. Hareketli Bölüğü kolektiflere karşı harekete geçti. Aragon adeta bir düşman toprağı gibi işgal edildi, toplumsallaşmış işletmelerin sorumluları tutuklandı, yerleri işgal edildi ve sonra da kapatıldı; yönetim komiteleri lağvedildi, komünal dükkanlar boşaltıldı, mobilyaları yağma edildi ve ağılları boşaltıldı. Komünist basın "zorla yaptırılan kolektivizasyonun suçlularını" lanetlemeye başladı.

Tüm bu vahşete rağmen Stalinizm genel olarak Aragon köylülerini özel mülkiyet için zorlamada başarılı olamadı. Köylüler silah zoru ile mülkiyet kararnamelerini imzalıyorlardı, ama Birlik Bölüğü [ing. Lister Division] ayrılır ayrılmaz, bunlar ortadan kaldırılıyor ve kolektifler yeniden oluşturuluyordu. İspanyol Troçkisti G. Munis'in yazdığı gibi, "bu İspanyol Devrimi'nin en heyacanlandırıcı bölümüydü. Köylüler, hükümet terörü ve maruz kaldıkları ekonomik boykota rağmen, sosyalist inançlarını bir kere daha gösteriyorlardı."

Aragon kolektiflerinin yeniden oluşmasında daha az kahramanca olan başka bir neden daha vardı; bu olaylardan sonra Komünist Parti farkına vardı ki bu olanlar kırsal kesimin yaşamsal enerjisini zarara uğratmıştı; insangücü yetersizliği ürünleri

tehlikeye sokmuş, Aragon cephesindeki savaşçıların moralini bozmuş ve tehlikeli bir şekilde orta sınıf toprak sahiplerini yeniden ortaya çıkarmıştı. Bu nedenle Parti kendi yaptığı hasarı onarmaya çabaladı ve bazı kolektifleri yeniden canlandırdı. Yeni kolektifler hiçbir zaman ne öncellerinin sahip olduğu toprak miktar ve kalitesine, ne de eski insangücüne tekrar ulaşamadı; çünkü militanların çoğu ya tutuklanmıştı, ya da yargılanmaktan kaçarak cephedeki anarşist birliklere katılmıştı.

Cumhuriyetçiler ise Levant'da, Kastilya'da ve Huesca ve Teruel'in illerinde tarımsal kendinden-yönetime karşı benzer silahlı saldırılarda bulundular. Ama [kolektifler] Franco birliklerinin eline düşmemiş yerlerde, her ne pahasına olursa olsun yaşamaya devam ettiler –özellikle Levant'da.

Valencia hükümetinin yerel soyalizme karşı –en hafif deyimi ile– belirsiz tutumu İspanyol Cumhuriyeti'nin yenilgisine katkıda bulunmuş oldu; yoksul köylüler Cumhuriyet için çarpışmanın kendi faydalarına olduğunun her zaman açıkça farkında değillerdi.

Başarılarına rağmen, endüstriyel kendinden-yönetim idari bürokrasi ve otoriter sosyalistler tarafından sabote edildi. Radyo ve basın fabrika yönetim konseylerinin içtenliğini sorgulayan, şiddetli iftira kampanyaları başlattı. Cumhuriyetçi merkez hükümeti, Katalan ekonomisinin liberter bakanı Fabregas'ın milyar pesatalık banka tasarruf hesaplarını güvence olarak teklif etmesine rağmen, Katalonya kendinden-yönetim [işletmelerine] kredi açmayı reddetti. Haziran 1937'de Stalinist Comorera ekonomi bakanlığı görevine geldi, ve kendinden-yönetilen fabrikaları özel sektöre adeta saçarcasına verdiği hammaddelerden yoksun bıraktı. Yine Katalan idaresi tarafından sipariş edilen [hammaddeleri] sosyalist işletmelere vermekte başarısız oldu.

Merkezi hükümet kolektifler üzerinde boğucu bir hakimiyete sahipti; ulaşımın millileştirilmesi bazılarına bir miktar [hammadde, vb.] arz etmeyi, diğerlerinin ise tüm arzını kesmeyi imkanlı hale getirmişti. Bunun yanısıra Cumhuriyetçi ordu Katalon tekstil kolektiflerinden almak yerine, üniformaları ithal ediyordu. 22 Ağustos 1937'de, Ekim 1936 tarihli Katalan toplumsallaştırma yasasının metal ve madencilik endüstrilerine uygulanmasını durduran bir yasa geçirildi. Bu ulusal savunmanın gereksinimleri adına yapılmaktaydı, ve Katalan yasasının

“Anayasa’nın ruhuna aykırı” olduğu ifade edildi. Kendinden-yönetimce işten el çektirilen ustabaşılar ve yöneticiler, ve kısmen de kendinden-yönetim altındaki işletmede teknik bir görev kabul etmekte isteksiz olanlar intikam arzusu ile dolu iken, tekrar işlerine geri alındılar.

[Kendinden-yönetimin] sonu ise tüm savaş endüstrilerinin 11 Ağustos 1938 yasası ile Savaş Tedarikleri Bakanlığı’nın kontrolü verilmesi ile geldi. Şişirilmiş ve kötü-davranışlı bürokrasi –tüm pozisyonlarını politik ilişkileri, özellikle de yakın dönemdeki Stalinist Komünist Partisi’ndeki üyelikleri nedeni ile [elde eden] müfettiş ve yönetici güruhu– fabrikalara doluştu. İşçiler ise, savaşın kritik ilk birkaç ayında yıkıntılardan yarattıkları işletmeler üzerindeki kontrollerini kaybetmekten dolayı moral çöküntüsü içindeydiler ve sonuçta da üretim düştü.

Diğer dallarda ise Katalan endüstriyel kendinden-yönetimi İspanyol Devrimi’nin tamamen çökertilmesine kadar devam etti. Ama temel pazarlarını kaybettiği, hammadde sıkıntısına düşüldüğü ve bunları satın almak için gerekli olan krediler hükümetçe durdurulduğu için [endüstriyel üretim] geriledi.

Özetlemek gerekirse, yeni doğmuş olan İspanyol kolektifleri kısa bir süre içinde, kendi öncülerinin kanatlarını kıran ve içerdeki tepkilerle uzlaşan Cumhuriyet adına, klasik askeri metodlarla sürdürülen bir savaşın cübbesini [deli gömleğini,ing. strait jacket] giymeye zorlandı.

Kolektiflerin geriye bıraktığı dersler ise heyecanlandırıcıdır. 1938’de Emma Goldman bu nedenle onları şöyle yüceltmektedir: “Toprağın ve endüstrinin kolektifleştirilmesi tüm devrimci zamanlarınn en büyük başarısı olarak karşımızda parıldamaktadır. Her ne kadar Franco kazansa da ve İspanyol anarşistleri ortadan kaldırılsa da, başlattıkları bu fikir yaşayacaktır.” 21 Temmuz 1937’de Barcelona’da, Federica Montseny alternatifleri ortaya koyduğu bir konuşma yaptı: “Bir yanda otoriteyi ve totaliter Devleti, devlet-güdümlü ekonomiyi ve tüm insanları militarize eden, Devlet’i devasa bir işverene, devasa bir girişimciye dönüştüren bir toplumsal organizasyon biçimini destekleyenler; diğer yanda ise madenlerin, fabrikaların ve atölyelerin sendika federasyonlarında örgütlenmiş işçilerin kendisi tarafından işletilmesini [destekleyenler]”. İşte İspanyol Devrimi’nin ikilemi buydu, ama [bu] yakın gelecekte dünya üzerindeki sosyalizmin

[ikilemi] haline de gelebilir.

Dipnotlar:
26 Nisan 1922'de, KAPD Hollandalı ve Belçikalı muhalefet grupları ile birlikte "Komünist İşçiler Enternasyonali"ni kurdu.
27 İspanyol Confederacion Nacional del Trabajo (CNT, Ulusal Emek Konfederasyonu).
28 Örneğin, Fransa'da Pierre Besnard'ı takip eden sendikacılar Confederation Generale du Travail Unitaire (CGT, komünistlerle uyumlu)'den ihraç edildiler, ve 1924'de Confederation Genarale du Travail Syndicaliste Revolutionaire'i kurdular.
29 Kastilya ve Asturya, vb.'nde ise, sosyal-demokrat sendika merkezi, Union General de Trabajadores (UGT, Genel İşçi Sendikası) daha hakimdi.
30 CNT 1931'de, sadece endüstriyel federasyonun kurulmasına karar verdi. 1919'da bu, "saf" anarşistler tarafından merkezileşmeye ve bürokrasiye yol açacağı savı ile reddedilmişti; ama, sendikaların tek bir endüstride yoğunlaşması ile kapitalizmin yoğunlaşmasına cevap vermekte bir zorunluluk haline gelmişti. Geniş endüstriyel federasyonlar ancak 1937'de istikrarlı hale geldi.
31 Bakınız [Anarchist in the Trade Unions].
32 Marksistlerin aksine, anarşistlerin reddettiği ara politik biçimleri ile karıştırmayınız.
33 CNT'nin bağlı olduğu The International Workers' Association (IWA, Uluslararası İşçi Birliği), hükümete katılması ve bunun sonucunda verdiği tavizler nedeni ile anarko-sendikalist sendika merkezine [CNT'e] suçlamalarda bulunduğu özel kongre toplantısını 11-13 Haziran 1937'de Paris'te yaptı. Bundan cesaretle, Sebastian Faure Le Libertarie'nin 8, 15 ve 22 Haziran sayılarında yayınlanan, "Ölümcül Meyil" adlı bir makale serisi yazdı. Bunlarda İspanyol anarşistlerinin hükümete katılması sertçe eleştirilmekteydi. Bunlar CNT'yi kızdırmıştı ve IWA sekreteri Pierre Besnard'ın istifa etmesine yol açtı.
34 "Teori'de, çünkü bu konuda köylüler arasında yasal davalar olmaktaydı.
35 Bu Partido Obrero de Unido Marxista (POUM, Marksist Birleşik İşçi Partisi)'nin halktan anarşistlerle birlikte polisle silahlı mücadeleye giriştiği -sonradan yenilerek, ezildiği- bir döneme denk gelmektedir (Fransızca'dan çevirenin notu).

Sonuç Kabilinden

İspanyol Devrimi'nin yenilgisi, anarşizmi dünyada sahip olduğu tek sağlam zeminden mahrum bıraktı. Bu muhakemeden ezilmiş, dağılmış ve bir ölçüde de itibarını kaybetmiş olarak çıktı. Tarih onu sert bir şekilde ve bazı açılardan insafsızca mahkûm etti. Aslında, Franco kuvvetlerinin zafer kazanmasının sorumlusu anarşizm değildi (hele tek sorumlusu hiç değildi). Son derece olumsuz koşullarda oluşturulan kır ve sanayi kolektifleri tamamen onların artısıydı. Ancak bu deneyim hafife alındı, karalandı ve inkâr edildi. Otoriter sosyalizm en sonunda hoşlanmadığı liberter rekabetten kurtulmuştu ve uzun yıllar boyunca sahanın tek hâkimi oldu. Devlet sosyalizmi, SSCB'nin 1945'de Nazizm'e karşı askeri zaferiyle ve teknik alandaki reddedilmesi imkânsız, hatta görkemli başarılarıyla bir süreliğine haklı çıkmış gibi gözüktü.

Ancak, bizzat sistemin kendi aşırılıkları çok geçmeden kendi yadsımasını yaratmaya başladı. Felç edici devlet merkeziyetçiliğinin gevşetilmesi gerektiği, üretim birimlerinin daha özerk olması gerektiği, işletmelerin yönetiminde söz sahibi olmaları durumunda işçilerin daha çok ve daha iyi çalışacakları fikri ortaya atıldı. Tıpta "antibiyotikler" denilen şey, Stalin'in köleleştirdiği ülkelerden birisinde gerçekleşti. Tito Yugoslavya'sı, ülkeyi bir tür sömürge hâline getiren ağır boyunduruktan kendisini kurtardı. Ardından, bugün anti-iktisadi oldukları çok açıkça görülebilen doğmaların yeniden değerlendirilmesine başlandı. Geçmişin ustalarının kılavuzluğunda yeniden öğrenme süreci başladı, Proudhon keşfedildi ve dikkatlice okundu. Bu, beklentileri canlandırdı. Marx ile Lenin'in eserlerinde yer alan ama çok az bilinen liberter düşünce alanları araştırıldı. Diğer birçok şeyin yanı sıra, her ne kadar siyaset sözlüğünden tamamen kaybolmadığı doğru olsa da, içeriği boşaltılmış ayinsel bir formüle indirgenmiş olan Devlet'in sönümlendirilmesi kavramı da gömüldüğü yerden çıkarıldı. Yugoslavya, Bolşevizmin kendisini aşağıdan proleter demokrasiyle tanımladığı o kısa döneme geri dönerek, Ekim Devrimi liderlerinin başlarda telaffuz edip daha sonra çabucak unuttukları bir kelimeyi ortaya çıkardı: Özyönetim. Keza, devrimci yayılma sayesinde eş zamanlı olarak Almanya ile İtalya'da ve çok daha sonra ise Macaristan'da ortaya çıkan gelişme aşamasındaki fabrika konseylerine yoğun bir ilgi gösterildi. İtalyan Roberto Guiducci'nin Fransız edebiyat ve düşünce

dergisi Arguments'da belirttiği üzere, "Stalin'in bilinen nedenlerle sindirdiği konseyler fikrinin modern terimlerle yeniden ele alınıp alınamayacağı" sorusu ortaya atıldı.

Cezayir sömürgelikten kurtulup bağımsızlığını kazandığında, ülkenin yeni liderleri Avrupalıların terk ettikleri mülklerin köylüler ve işçiler tarafından kendiliğinden işgal edilmesini kurumsallaştırmayı düşündüler. Yugoslavya örneği onlara esin kaynağı oldu ve bu konudaki Yugoslavya kanunları bir model olarak benimsendi.

Eğer kanatları kırpılmazsa, özyönetim hiç şüphesiz ki demokratik, hatta liberter eğilimlere sahip bir kurumdur. Özyönetim, 1936-37 İspanyol kolektifleri örneğini takip ederek, ekonomiyi üreticilerin idaresi altına almayı amaçlar. Bu amaçla, her işletmede seçime dayalı üç kademeli bir işçi temsiliyeti oluşturulur: Egemen genel meclis; daha küçük ölçekli bir danışma organı olan işçi konseyi; son olarak, yürütme organı olan yönetim komitesi. Mevzuat, bürokratikleşme tehdidine karşı bazı korumalar sağlar: Temsilciler çok sık bir şekilde yeniden seçilmek için aday olamazlar, temsilcilerin üretimle doğrudan ilgili olması zorunludur vb. Yugoslavya'da, çok büyük işletmelerde çalışma seksiyonları oluşturulurken, genel meclislerin alternatifi olarak referandumlar aracılığıyla işçilere danışmak mümkündür.

Hem Yugoslavya'da hem de Cezayir'de, en azından teorik olarak ya da geleceğe yönelik bir umut olarak, komüne büyük önem verilmektedir ve özyönetim altındaki işçilerin burada temsil edilmesi için bayağı bir şey yapılmıştır. Yine teoride, kamu meselelerinin idaresi âdemi merkezileşmelidir ve giderek daha fazla yerel ölçekte yürütülmelidir.

Uygulamada, bu iyi niyetli amaçların oldukça gerisinde kalınmıştır. Bu ülkelerde özyönetim, iskeletini tek partinin oluşturduğu diktatörce bir asker-polis devleti çerçevesinde şekillenmektedir. Denetim ve eleştiriden muaf olan otoriter ve himayeci bir otorite dümeni elinde tutmaktadır. Dolayısıyla, otoriter siyasi yönetim ilkeleri ile liberter ekonomi yönetimi ilkeleri kesinlikle uzlaşmamaktadır.

Üstelik yasama organlarının aldıkları önlemlere karşın, işletmeler içerisinde bile bürokratikleşme eğilimi belli ölçüde kendisini göstermektedir. İşçilerin büyük bir kısmı özyönetime etkin

şekilde katılacak olgunluğa sahip değildir. Eğitimden ve teknik bilgiden yoksunlar, eski ücretli işçi olma zihniyetinden kurtulamamışlar ve tüm gücü seve seve delegelerin ellerine veriyorlar. Bu durum, küçük bir azınlığın işletmenin gerçek yöneticileri olmasına, kendilerine her türlü ayrıcalığı tanımalarına ve istedikleri gibi davranmalarına imkân vermektedir. Aşağıdan denetim olmadan yönetimi yürüten, gerçeklikle bağlarını kaybeden, sıklıkla küstahça ve aşağılayarak davrandıkları sıradan işçilerle bağlarını koparan bu kesim kendisini idari mevkilerde kalıcılaştırıyor. Tüm bunlar işçilerin moralini bozmakta, onları kendinden yönetimin aleyhine döndürmektedir. Son olarak, devlet denetimi çoğunlukla öylesine düşüncesizce ve baskıcı bir şekilde uygulanmaktadır ki "özyönetim idarecileri" genellikle hiçbir şekilde yönetim işlevi üstlenmiyorlar. Kanuna göre aksi olması gerekirken, özyönetim organlarının aynı görüşte olup olmadığına pek aldırmaksızın, bu organlarının müdürlerini devlet atamaktadır. Bu bürokratlar yönetime aşırı müdahale etmekte ve kimi zaman eski işverenler gibi keyfi davranmaktadırlar. Çok büyük Yugoslav işletmelerinde müdürlerin hepsi Devlet tarafından aday gösterilir; Mareşal Tito, bu makamları eski muhafızları arasında paylaştırır.

Dahası, Yugoslav özyönetimi mali açıdan tamamen Devlete bağımlıdır. Devletin sağladığı kredilerle ayakta durmakta, kârlarının ancak küçük bir kısmını harcamasına müsaade edilmekte, gerisi ise vergi olarak bütçeye ödenmektedir. Özyönetim sektöründen sağlanan kazanç Devlet tarafından sadece ekonominin geri sektörlerini geliştirmek amacıyla kullanılmamakta (ki bu gayet adil olur), aynı zamanda fazlasıyla bürokratikleşmiş hükümet aygıtının, ordunun, polis kuvvetlerinin ve zaman zaman oldukça abartılı olan prestij harcamalarının finansmanı için kullanılmaktadır. Özyönetim kapsamındaki işletmelerin üyeleri yetersiz ücretler aldığında, bu durum özyönetime duyulan ilgiyi köreltmekte ve kendi ilkeleriyle çatışmaktadır.

Dahası, her işletmenin faaliyet özgürlüğü oldukça katı bir şekilde kısıtlanmıştır, çünkü merkezi otoritenin, halk kesimine danışmaksızın keyfi bir şekilde hazırladığı ekonomi planlarına tabidirler. Cezayir'de özyönetim kapsamındaki işletmeler, ürünlerinin önemli bir kısmının ticari işleyişini Devlet'e bırakmakla yükümlüdürler. Ayrıca bunlar, "tarafsız teknik himaye sağla-

yan organlar"ın gözetim ve denetimi altına bırakılırlar; bunların böyle olduğu varsayılır ve muhasebe yardımı sağladıkları düşünülür, ancak uygulamada özyönetim organlarının yerini alıp işlevlerini üstlenme eğilimindedirler.

Genel olarak, totaliter Devlet bürokrasisi özyönetimin özerklik iddialarına karşı soğuktur. Proudhon'un önceden gördüğü üzere kendi dışındaki herhangi bir otoriteye tolerans göstermesi zordur. Toplumsallaştırmadan hoşlanmaz ve millileştirmeyi, yani Devlet görevlilerinin doğrudan yönetimini arzular. Amacı özyönetimin alanına tecavüz etmek, gücünü azaltmak ve aslında onu kendi içinde eritmektir.

Keza tek parti de özyönetime karşı aynı ölçüde şüphecidir ve aynı şekilde rakibe hoşgörü göstermesi zordur. Eğer özyönetime kucak açarsa bunu, onun gelişimi daha etkin bir şekilde engellemek üzere yapar. İşletmelerin çoğunda hücrelere sahip olan parti, yönetimde yer almaya, işçilerin seçtikleri organları kopya etmeye ya da (seçimlerde tahrifat yaparak, aday listelerini önceden belirleyerek) onları uysal bir araç rolüne indirgemeye yönelik güçlü bir eğilim sergiler. Parti, işçi konseylerinin önceden alınmış kararları onaylamalarını sağlamaya, işçilerin ulusal kongrelerini manipüle etmeye ve şekillendirmeye çalışır.

Özyönetim kapsamındaki bazı işletmeler, kendilerini yalıtmak, küçük mülk sahiplerinin birlikleriymişçesine davranmak ve yalnızca ilgili işçilerin faydası doğrultusunda faaliyet göstermek suretiyle otoriter ve merkeziyetçi eğilimlere tepki gösterirler. Pastayı daha büyük dilimlere bölmek için insan gücünü azaltmaya çalışırlar. Uzmanlaşma yerine her şeyden az da olsa üretmeyi amaçlarlar. Zaman ve enerjilerini, bir bütün olarak topluluğun çıkarlarına hizmet etmek üzere tasarlanan plan ve düzenlemeleri bir şekilde atlatmaya harcarlar. Yugoslavya'da, hem bir teşvik unsuru olarak hem de tüketiciyi korumak amacıyla işletmeler arasında serbest rekabete izin verilmektedir, ancak uygulamada özerklik eğilimi göze batan eşitsizliklere ve ekonomik akıl dışılıklara yol açmaktadır.

Böylece özyönetim, iki aşırı uç arasında sürekli gidip gelen bir sarkaç hareketini içinde barındırır: Aşırı özerklik ya da aşırı merkezileşme; otorite ya da anarşi; aşağıdan denetim ya da yukarıdan denetim. Yugoslavya yıllardan beridir özellikle merkezileşmeyi düzeltmiş, ardından özerkliği merkezileşmeyle düzelt-

miş, kurumlarını sürekli yeniden biçimlendirmiştir, ancak "mutlu ortalama"yı tutturmakta şimdiye kadar başarılı olamamıştır.

Eğer otoriteden ve tek partiden bağımsız, işçilerin kendi aralarından doğan, aynı zamanda onları örgütleyen ve İspanyol anarko-sendikalizminin ruhsal yapısıyla harekete geçen sahici bir sendika hareketi olsaydı, özyönetimin zaafların çoğundan sakınılabilir ya da bunlar düzeltilebilirdi. Ancak, Yugoslavya'da ve Cezayir'de, sendikacılık ya tali ya da gereksiz bir unsurdur veyahut Devlet'e, tek partiye tabidir. Bu nedenle, sendikanın üstlenmesi gereken özerklik ile merkezileşme arasındaki uzlaştırıcı olma görevini yeterince yapamaz ve totaliter siyasi organlardan çok daha iyi bir performans sergileyemez. Aslında, onda kendi yansımalarını gören işçilerden doğan bir sendikacılık, merkezkaç ve merkezcil kuvvetlerin uyumlandırılmasında, Proudhon'un ifade ettiği gibi özyönetimin çelişkileri arasında "bir denge yaratılması"nda en etkili organ olacaktır.

Ancak resim kapkara da görülmemelidir. Özyönetimin, onu başarısız kılma umutlarını kaybetmemiş güçlü ve kararlı düşmanları vardır. Ancak, bu deneyimin yaşandığı ülkelerde oldukça dinamik olduğunu ispatlamıştır. İşçilerin önünde yeni ufuklar açmış ve çalışmadan zevk almayı bir nebze de olsa yeniden sağlamıştır. İşçilerin zihinlerini, ücretlerin aşama aşama ortadan kaybolmasını, özgür ve kendi kaderini tayin eden varlıklar olacak üreticilerin yabancılaşmasının sona ermesini kapsayan, sahici bir sosyalizmin temellerine açar. Bu sayede özyönetim, ilk dönemin deneme-yanılma evresinde bile üretkenlik artışları sağlamış ve dikkate değer olumlu sonuçlar yaratmıştır.

Küçük anarşist çevreler, görece uzak bir mesafede durarak, Yugoslavya ve Cezayir'de özyönetimin gelişimini bir sempati ve kuşku karışımıyla takip ediyorlar. Kendi ideallerinin bazı parçalarının gerçekleştirildiğini, ancak deneyimin liberter komünizmin öngördüğü ideal çizgilerde ilerlemediğini hissediyorlar. Tam tersine bu, anarşizme aykırı olan otoriter bir çerçevede denenmektedir. Bu çerçevenin özyönetimi kırılganlaştırdığına hiç şüphe yoktur: Otoriterlik kanseri tarafından bir hamlede yok edilme tehlikesi daima mevcuttur. Ancak, özyönetime daha yakından ve daha önyargısız bakıldığında, ortada cesaret verici işaretler olduğu görülmektedir.

Yugoslavya'da özyönetim, rejimin demokratikleşmesini destek-

leyen bir etkendir. İşçi sınıfı çevrelerinde taraftar toplama konusunda daha sağlıklı bir temel yaratmıştır. Parti bir müdürden ziyade bir ilham kaynağı olarak davranmaya başlamıştır; parti kadroları, kitlelerin sözcülüğü görevini daha iyi yapmakta, onların sorun ve arzularına daha duyarlı hâle gelmektedir. Olguyu yerinde inceleme görevini üstlenen genç bir İsviçreli sosyolog Albert Meister'in yorumunda belirttiği gibi özyönetim, uzun vadede bizzat tek partinin yerini alacak bir "demokrasi virüsü" içermektedir. Meister, özyönetimi bir "kuvvet ilacı" olarak görür. Bu, partinin alt kademelerini çalışan kitlelerle kaynaştırır. Bu gelişme o kadar açıktır ki, Yugoslav teorisyenlerini bir liberteri utandırmayacak bir dil kullanmaya yönlendirmektedir. Örneğin, bunlardan biri olan Stane Kavcic şunları ifade ediyor: "Gelecekte Yugoslavya'da sosyalizmin vurucu kuvveti yukarıdan aşağıya hareket eden bir siyasi parti ya da Devlet olamaz; sahip oldukları anayasal haklar sayesinde tabandan yukarı doğru hareket edecek halk, yurttaşlar olacaktır. Sözlerine cesur bir şekilde devam ederek özyönetimin, "tüm siyasi partilerin özellikleri arasında yer alan katı disiplin ve tabi olmayı" giderek gevşettiğini söyler.

Cezayir'de eğilim pek belirgin değil, çünkü deneyim çok daha yakın tarihli ve hâlâ sorgulanma tehlikesiyle karşı karşıyadır. 1964 sonunda, Ulusal Özgürlük Cephesi oryantasyon başkanı Hocine Zahouane'nin açıkça "rehberlik organları"nı, kendilerini özyönetim grubu üyelerinin üzerinde görmekle ve onlara karşı otoriter bir tavır takınmakla suçlamasında bir ipucu bulunabilir. Şöyle devam ediyordu: "Bu söz konusu olduğunda sosyalizmden bahsedilemez. Yalnızca işçilerin sömürü biçiminde bir değişiklik vardır." Bu görevli, üreticilerden "üretimin gerçek efendileri olmaya çalışmalarını" ve "sosyalizme yabancı amaçlar doğrultusunda manipüle edilmeye" son vermelerini isteyerek sözünü bağlıyor. Hocine Zahouane'in daha sonra askeri bir darbeyle görevinden uzaklaştırıldığı ve gizli sosyalist muhalefetin lider ruhu olduğu söylenmelidir. Şu anda Sahara'nın sıcaktan kavrulan bir bölgesinde zorunlu ikamete tabidir.[36]

Özetlemek gerekirse, özyönetim her türden zorluklar ve çelişkilerle karşı karşıya olmasına karşın uygulamada şu anda bile aşağıdan yukarıya hareket ederek doğrudan demokraside kitleleri çıraklık evresinden geçirme erdemine sahiptir; devlet komü-

nizminde olduğu gibi sürekli hâle gelen köklü edilgenlik ve itaat etme alışkanlıkları, geçmiş baskıların miras bıraktığı aşağılık kompleksi yerine onların özgür inisiyatifini geliştiren, cesaretlendiren ve canlandıran, onlara sorumluluk duygusu aşılayan bir erdem. Bu çıraklık evresi zaman zaman oldukça zahmetli, ilerleme oldukça yavaş olabilir, topluma fazladan yükler getirebilir ve muhtemelen de biraz "kargaşaya" katlanmak gerekebilir. Ancak birçok gözlemci, bu güçlüklerin, gecikmelerin, fazladan yüklerin ve artan acıların, insanı önemsiz hâle getiren, halkın inisiyatifini öldüren, üretimi felç eden ve yüksek bedelle elde edilen maddi gelişmelere rağmen bizzat sosyalizm fikrini gözden düşüren devlet komünizminin sahte düzeninden, sahte parlaklığından, sahte "etkinliği"nden daha az zararlı olduğunu düşünmektedir.

SSCB bile ekonomik yönetim yöntemlerini yeniden değerlendirmekte ve bugünkü liberalleşme eğilimi otoriterlik tarafından geçersiz kılınmadığı sürece de bunu yapmayı sürdürecektir. Kruşçev, görevinden uzaklaştırılmadan önce 15 Ekim 1964'de, ne kadar ürkekçe ve geç kalmış olsa da sınaî ademi merkeziyetçiliğin gereğini kavramıştı. Aralık 1964'de, Pravda'da "Tüm Halkın Devleti" başlıklı, "tüm halka ait olduğu söylenen" bir Devlet biçimini "proleterya diktatörlüğü"nden ayırt eden yapısal değişikleri (demokratikleşmeye doğru ilerleme, kitlelerin özyönetim yoluyla toplumun yönelimine katılması ve sovyetlerin, sendikaların vb. yeniden diriltilmesi) tanımlamayı amaçlayan uzunca bir makale yayınlanmıştı.

Fransız gazetesi Le Monde, 16 Şubat 1965'de Michel Tatu'nun, "Sovyet bürokrasi aygıtını, bilhassa da ekonomiyi etkileyen" en ciddi kötülükleri gözler önüne seren "Temel Sorun: Ekonominin Liberalleşmesi" başlıklı bir makale yayınlamıştı. Bu ekonominin eriştiği yüksek teknik seviye, bürokrasinin yönetim üzerindeki iktidarını daha da kabul edilemez kılmaktadır. Bugünkü hâliyle işletmelerin müdürleri, en azından bir büroya ve sıklıkla da yarım düzineden fazla büroya başvurmaksızın hiçbir konuda karar alamamaktadır. "Otuz yıllık Stalinist planlama sürecinde sağlanan olağanüstü teknik, bilimsel ve ekonomik ilerlemeyi kimse tartışmamaktadır. Ancak, bu ekonominin artık gelişmiş ekonomiler grubuna dahil olduğu, bu seviyeye ulaşmasını sağlayan eski yapıların artık bütünüyle ve giderek daha tehlikeli bir

şekilde uygun düşmediği sonucu göz ardı edilemez." "Kapsamlı reformlardan çok daha fazlasına ihtiyaç vardır; her seviyede aygıta nüfuz etmiş olan muazzam atalete son vermek için düşüncede ve yöntemde gereken büyük bir değişiklik, bir tür yeni bir de-Stalinleştirme." Ernest Mandel'in Fransız edebiyat ve düşün dergisi Les Temps Modernes'de işaret ettiği üzere ademi merkeziyetçilik işletmelerin müdürlerine özerklik vermekle yetinemez, işçilerin gerçek özyönetimine yönelmelidir.

Sol görüşlü bir sosyolog olan merhum Georges Gurvitch de benzer bir sonuca ulaşmıştı. Ademi merkeziyetçilik ve işçilerin özyönetimi eğilimlerinin SSCB'de henüz başladığını ve onların başarısının, "Proudhon'un sanıldığından daha haklı olduğu"nu göstereceğini düşünmektedir.

Küba'da, merhum devletçi sosyalist Che Guevara, aşırı merkezileşme nedeniyle başarısız olduğu sanayiyi yönetme görevini bırakmak zorunda kalmıştı. Castro ekonomisi uzmanı olan Fransız Rene Dumont, Küba: Sosyalizm ve Kalkınma kitabında, [Küba ekonomisinin] "hiper-merkeziyetçiliği"nden ve bürokratikleşmesinden hayıflanır. Özellikle de fabrikaları kendi başına yönetmeye çalışan ve tam tersi sonuçlarla karşılaşan bakanlık biriminin "otoriter" hatalarını vurgular: "Güçlü bir merkezi örgütlenme yaratmayı denemek, uygulamada … her türlü şeyin yapılmasına izin vermekle sonuçlanır, çünkü hayati olan üzerinde kontrol sağlanamaz." Devletin dağıtım tekeli hakkında da aynı eleştiriyi yapar: Yol açtığı felç durumundan, "eğer her üretim birimi kendi başına doğrudan arz etme işlevini muhafaza etmiş olsaydı" sakınılabilirdi. Küba'yı yakından tanıyan Polonyalı bir meslektaşı, "Küba, sosyalist ülkelerin yararsız ekonomik hatalar döngüsünü yeni baştan tekrarlıyor" diyordu Rene Dumont'a. Yazar, Küba rejiminin özerk üretim birimlerine ve tarımda ise küçük çiftçi üretim kooperatifleri federasyonlarına yönelmesi gerektiği sonucuna varıyordu. Planlamayla gayet iyi uyumlandırılabilecek olan bu çözümün ismini söylemekten çekinmiyordu: Özyönetim. Ne yazık ki Rene Dumont'un sesi henüz Havana tarafından duyulmuş değil.

Yakın zamanda liberter düşünce, kendisine çamur atanların onu ittiği karanlıktan çıkmış bulunuyor. Dünyanın büyük bir kısmında, günümüz insanı devlet komünizminin kobayı olagelmiştir ve bu deneyimin ardından yeni yeni kendisine gelmekte,

silkelenmektedir. Birdenbire, canlı bir merakla ve genellikle kazançla, anarşizmin öncülerinin geçen yüzyılda öne sürdükleri yeni bir özyönetimli toplum taslaklarına yöneliyor. Doğaldır ki her şeyi birden kavrayamamakta, ancak bunlardan dersler çıkarmakta, bu yüzyılın ikinci yarısının önüne koyduğu görevi yerine getirirken onlardan esinlenmektedir: Basitçe "Stalinizm" olarak adlandırılan şeyin hem ekonomik hem de siyasi zincirlerini parçalamak ve bunu sosyalizmin temel ilkelerinden vazgeçmeden yapmak; tam tersine bunu yaparken, gerçek, sahici sosyalizm, yani özgürlükle bütünleşmiş sosyalizm biçimlerini keşfetmek (ya da yeniden keşfetmek).

Proudhon, 1848 Devrimi'nin tam ortasındayken, zanaatkârlardan "anarşi"ye giden yolu bir hamlede aşmalarını beklemenin çok fazla olacağını zekice düşünmüştü. Bu azami programın yerine bir asgari liberter program taslağı hazırlamıştı: Devlet iktidarında tedrici bir azalma, kulüpler dediği (yirminci yüzyıl insanının konseyler diyeceği) [kurumlar] aracılığıyla halkın aşağıdan iktidarında buna koşut bir gelişme. Günümüzün çoğu sosyalistinin az ya da çok bilinçli amacı da böyle bir programı arayıp bulmak olarak gözüküyor.

Her ne kadar böylece anarşizmin yeniden canlanma ihtimali belirmiş olsa da, uzun süredir takılıp kaldığı yanlış yorumları hem teoride hem de uygulamada çürütmediği müddetçe, anarşizm kendini bütünüyle onarmayı başaramaz. Gördüğümüz üzere 1924'de Joaquin Maurin, İspanya'da anarşizmin işini bitirmek konusunda fazlasıyla aceleciydi; anarşizmin, tamamen "sosyalist eğitim"den uzak kaldıkları ve "kendi doğal içgüdülerine terk edildikleri" için kitlelerin anarşizme "tutunacakları" az sayıdaki "geri kalmış ülke" haricinde varlığını asla sürdüremeyeceğini öne sürmüştü. Şu sonuca varıyordu: "Kendisini geliştirmeyi, öğrenmeyi ve olayları açık bir şekilde görmeyi başaran her anarşistin anarşistliği otomatik olarak sona erer."

Fransız anarşizm tarihçisi Jean Maitron, "anarşi" ile örgütsüzlüğü birbirine karıştırıyordu. Birkaç yıl önce, çağımız "planlama, örgütlenme ve disiplin" çağı olduğu için anarşizmin on dokuzuncu yüzyılda ölmüş olduğunu tasavvur etmişti. Daha yakınlarda ise İngiliz yazar George Woodcock, anarşistleri, ölmekte olan geçmişin en çekici özelliklerine tutunup pastoral bir gelecek görüşüne yaslanan, tarihin egemen akışına karşı kulaç atan

idealistler olarak suçlamayı yerinde bulmuştu. Konunun uzmanı bir başka İngiliz James Joll, anarşistlerin modasının geçtiğinde ısrar ediyordu, çünkü fikirleri büyük ölçekli endüstrinin gelişimine, kitlesel üretim ve tüketime karşıydı; [çünkü] geriye dönük bir idealize edilmiş bir zanaatkârlar ve köylüler toplumu romantik görüşüne, yirminci yüzyılın gerçekliklerinin ve ekonomik örgütlenmesinin toptan reddine dayanıyordu.[37]

Bundan önceki sayfalarda, bunun anarşizmin doğru bir resmi olmadığını göstermeye çalıştım. Bakunin'in çalışmaları, örgütlenmeye, özdisipline, bütünleşmeye, federalist ve baskıcı olmayan bir merkezileşmeye dayanan yapıcı anarşizmin mizacını en iyi şekilde ifade ederler. [Yapıcı anarşizm], büyük ölçekli modern endüstriye, en son tekniklere, modern proletaryaya ve dünya ölçeğinde enternasyonalizm anlayışına dayanır. Bu anlamda günümüze, yirminci yüzyıla aittir. Günümüz dünyasının ihtiyaçlarıyla uyumsuz olan anarşizm değil, pekâlâ devlet komünizmi olabilir.

1924'de Joaquin Maurin, anarşizmin tarihi boyunca "gerileme belirtileri"ni "ani bir canlanma"nın takip ettiğini gönülsüzce kabul ediyordu. Gelecek, bu gönülsüz itirafın sahibi İspanyol Marksistin iyi bir kâhin olduğunu gösterebilir.

Dipnotlar:

36 Temmuz 1969 itibariyle.

37 James Joll, bu kitabı okuduktan sonra görüşlerini bir ölçüde gözden geçirdiğini yazara bildirmiştir.